

Sala SP
Gab. -
Est. Y
Tab. 5
N.º 15

~~R. 5~~ - 3815

IN NEDICTI
G I D I J
LVSITANI
STRACLANISMI
PRA OMNIA
SATOR DIVISA TOMIS
MANT. ACES. I. TIT. 10
SICUTI PAVLEO HONOR
DE TIT. 10. 10. 10. 10. 10
VALDE UYILIA

BENEDICTI
ÆGGIDIJ
LVSITANI
I. C. PRAECLEARISIMI
OPERA OMNIA
IN QVATVOR DIVISA TOMIS
DE SACROSANCT. ECCLES. I. PARS. 100.
DIRECTOR ADVOC. PRIVILEG. HONEST.
IUST. ET IUR. PRIM. ET SECVND. PART.
VALDE UTILIA

COMMENTARIA

A D

LEG. PRIM.

C. DE SACROS. ECCLES.

SEX PARTIBUS DISTRIBUTA

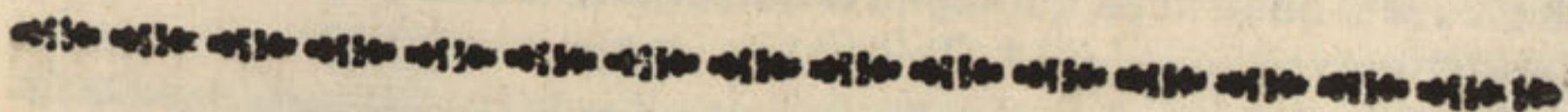
OPVS PRACTICIS, AC SCHOLASTICIS
disputationibus contextum.

AUTHORE *M. Coll. de S. Pedro.*

BENEDICTO ÆGIDIO,

LUSITANO.

EDITIO NOVISSIMA:

CONIMBRICÆ: *Superiorum Gratia.*

Apud JOSEPHVM FERREYRA Univerfit. & S. Officij Typographi.

Anno Domini 1700.

COMMENTARIA

AD

LEG. PRIM.

C. DE SACROS ECCLES
SEX PARTIBUS DISTRIBUTA
OPUS PRACTICIS AC SCHOLASTICIS
disputationibus contextum.

AUTHORE

BENEDICTO AEGIDIO

LUSITANO.

EDITIO NOVISSIMA.

— — — — —

CONIMBRICÆ: Typographia Gualteriana.

Apud JOSEPHUM FERREYRA Vnicersitatis Officij Typographi.
Anno Domini 1799.

**AD REGINAM CÆLORVM,
AC SUPPLICUM PATRONAM**

DEDICATIO SUPPLICANTIS.

*Omnientaria ad d. l. i. Cod. de Sacrosanct. Eccles. tibi offero,
O Beata Parens, & fecunda Virgo, tibi, cuius vita inclyta
cunctas illustrat Ecclesias: quod munusculum ut eleganter offe-
ram, multiloquio mihi coram te, opus non est: quia tibi, cui offero,
non tam ore, quam corde facta, oblatio placet: quinimò, &
cordis, magis, quam operis, dedicatio tibi accepta es. Offero verò cor, & opus,
sed & os ipsum meum laudibus tuis offero. Verumtamen, Domina, puer ego
sum, & nescio loqui, fac linguam meam disertam intercessionem tua, apud eum,
coram quo potens es, qui linguas infantium facit esse disertas, & docet homi-
nem scientiam: Dilata os meum, & imple illud, laudibus tuis imple, quarum
& si tota die præconia cantem, & linguis hominum cantem, & Angelorum,
pars quæ deerit, maior erit, & quæ non deerit, hominum, & Angelorum lau-
dibus maior erit. Igitur, Virgo, suscipe, quod offero, & præsta, quod obsecro.
Quòd si opus non suscipis, quia acceptione tua dignum opus non est, suscipe of-
ferentis animum, sufficit offerenti, si offerentis suscipis animum. Pia suscipe,
pia præsta, pia tu mihi dic, VALE, & ego supplex tibi, A V E.*

AVE MARIA GRATIA PLENA

PROLOGUS AVTORIS, AD LECTOREM,
cum brevi totius operis Enchiridio.

N tibi proferimus, humanissime Lector, Commentaria hæc in l. i. Cod. de Sacros. Eccles. pro missa nuper in relectione nostra l. Titia, si non nupserit, ff. de Condition. & demonstr. quæ hoc eodem anno edidimus. Quæ relectio, aliquibus nostrorum, studijs suis visa est indigna, eo, ut audio, nomine, quòd, non tam practicas, ac forenses, quibus illi sunt addicti, quàm scholasticas quæstiones inculcet. Parcant mihi: qui ita judicaverunt de relectione illa, totam non perspexerunt: si enim perspexissent, vel saltem partem unam, quæ ferè tota patrijs quibusdam legibus explicandis applicita est, fortassis, in paruo opusculo non paucas nec parum usu frequentes quæstiones cõperijssent, & quidem aliquas, si non adamussim discussas, novè (quod mihi pro tenui facultate mea satis fuit) excitatas. Nunc ergo, idem de commentarijs his judicium veritus, eorum veluti promptuarium quoddam, seu breviloquum argumentũ præponere hic, statui: quò, utriusque classis Lector, si quid in hoc opere, è re sua sit, conjicere facile possit. Primo igitur post operis præludium, seu præfationem, ubi de testamenti origine, dequè illius introducendi causa inquiritur: commentaria ista in senas partes dividimus, singulas singulis commentati tx. verbis attributas, ac unicuique earum, ad materiam de qua ibi, peculiare suos subjungimus, §§.

Prima pars spectat ad priora tex. verba, *habeat unusquisque licentiam*: iuxta quæ, pertinet ad personas eorum, quibus testandi licentia, jure non est impartita. Sed in initio partis istius, (quod præmittere oportebat) de ipsius text. intellectu agitur, dequè legato incerto, ecclesiæ, ac pijs causis alijs relicto, in quo tres incertitudinis species discutiantur. ✚ Primus §. de impuberibus est, An testari possint ad pias causas, vel proximi pubertati, & cum tutoris auctoritate? An lege, consuetudine, vel privilegio id possint? Et an rex pubertati proximus? ✚ Secundus prodigum definit, cum eo tamen avarè agit, dum testamenti factionem illi interdicit, etiam ad pias causas, & inter liberos suos. ✚ Tertius in muto loquitur, & simul Surdus audit in eo, quomodo testamentum facere possit. Circa quod, Digestorum jus, novaquè Iustiniani Imperatoris constitutio, ad quam lex nostra reducitur, explicatur. Et quid in milite his morbis affecto? De furioso, & cæco pauca hic in fine dicuntur. ✚ Cum quarto §. communicat excommunicatus, an possit testari? An ad pias causas minus solemniter? & quid, si conditionem, aut modum, missarum sacrificia pro se offerenda præcipientem addat? In fine, de usurario manifesto. ✚ Sequens, de

de condemnatis ultimo supplicio inscribitur, ubi, tam de jure antiquo, quam recentiore, & Lusitano Regio, latè tractatur de damnatorum statu, & testamentis, nec non incidenter, de contractibus, & alienationibus illorum, ac de legato illis relicto. ✠ Deportatū §. sextus portat circa testamenti factionem, alienationem bonorum, quæ post irrogatam pœnam acquisivit, electionem, ac ad emphyteusim nominationem. Leges Regni adducuntur similem antiquæ deportationi pœnam inducentes: Nova alia disputantur de deportato, & servo pœnæ, apud exteros testantibus. ✠ Septimum, & ultimum istius partis. §. filiusfamilias sibi acquisivit, qui tamen, in eo testamenti factionem non obtinuit, quia quidquid olim acquirebat, pleno jure patri suo acquirebat: hic igitur de jure illius multa traduntur tam circa testamentum, quam circa utramque donationem ab eo ex consensu patris sui factam, & alia hac spectantia.

10 Sequitur deinde pars secunda pertinens ad *ix. ibi, liber sit Stylus*, in cujus initio agitur de numero testium in testamentis requisito, ejusque ratione. Novè intelligitur insigne quoddam Pontificij juris responsum: de intellectu Cæsarei alterius latè inquiritur, inserta materia celebrationis contractuum, ac emphyteuticæ nominationis, in testamentis: circa quam, nonnulla haud quidem vulgaria, ad commune jus, & regium nostram discutiantur. ✠ Istius partis. §. Primus militat sub testamento militari, ✠ Secundus cum rusticano rusticatur. An verò, in illo, pro milite? Viriliter pugnetur? & in isto, pro rustico haud rusticè agatur? sub periti Lectoris, practici, vel scholastici, judicio manet. ✠ Tertius deinde §. testamenta parentum inter liberos minus solemnia commendat, cum horum illis debita reverentia. ✠ Quartus & ultimus querit, an relicta in testamento minus solemniter naturaliter debeantur? Cujus occasione, cum aliquarum legum intellectu discutitur, an, talia relicta per errorem soluta, jure fori repetantur? & an, non soluta, jure poli debeantur?

Pars tertia post hæc necitur illis innixa verbis, *Sanctissimo, Catholico, venerabilignè Concilio*. Partem hanc ijs impertivimus, qui personæ suæ intuitu, vel favore, ex testamento minus solemniter capere possunt, post priores duas, in quibus agitur de personis, testandi facultate carentibus, & de personis minus solemniter testari valentibus. Istius partis initium, Ecclesiæ, ut digniori, debebatur, ac piæ causæ in genere, circa relicta illis in testamento minus solemniter: & de cohæredis in eo extranei adjectione, de pupillari substitutione, de quæ pia causa vulgariter substituta, hic agitur, cum alijs, ad filij institutionem, exhæredationem, ac præteritionem in testamento pio. ✠ Postea species aliquas pietatis, sequentibus capitibus percurrimus. Inter quas primum pauperibus damus. ✠ Secundum servis libertate donatis. ✠ §. Tertius, de dote est, cujus causa, semper publica, aliquando pia, enuntiatur, ad diversos juris effectus inde nascituros. ✠ Dotibus & nuptijs miserabilis vidua convenienter succedit,

quandoquidem, extrema gaudij, luctus occupat. Illam, miserabilem, semper, non tamen, in sibi relictis, miserationis jure semper frui. §. Quartus ostendit. ✠ Quintus meretrici contigit: probat verò, tali mulieri relictum, aliquando turpe censerì, ita, ut fraterna querela dignum sit, aliquando ita pium, ut, & alijs piæ causæ relictis præferri, debeat. ✠ Sextus, studiolorum est, (practicè dico) sed illorum præcipuè qui sacra Theologiae studijs incumbunt. ✠ Septimus & ultimus relictæ pro male ablatis laudat.

Additur pars quarta ad tex. in verbo, *decedens*, cujus sensus explicatur, ejusque gratia exquiritur, si quid de solemnitatibus legum, testamentis tempore mortis factis, jure remittatur? Quæ investigatio in jus nostrum Regium pro testamento nuncupativè factò, non otiosè vertitur. Et hoc in istius partis initio; duo deinde ejus §§. subduntur. ✠ Quorum prior, infausto pestilentia tempore testamenta facta, aut etiam malo ipso morbo infecta, pro parte utraque ventilat, cujus praxim, non multis ab hinc annis, in Regno nostro, & in Civitate nostra experti acerbe fuimus; faxit Deus, ut ea, quæ tunc apud tribunalia nostra crebrò strepebat, exul ab illis in posterum fiat. ✠ Posterior & frequentem, & felicem continet praxim, est enim de dispositione illius, qui volens, mundo moritur, ut Deo vivat.

Sequens pars quinta versatur circa res ultima voluntate relictas, ad explicationem, & ornatum tex. ibi, *bonorum quod optaverit, relinquere*, quorum verborum significatio, & sensus, in initio explanatur, suggesta quaestione in rei propriæ legato, an, quam velit, eligere possit parens in partem arbitrio suo commissam, liberorum legitima in alijs constituta? Foro satis utilis disputatio. ✠ Nec minus illa est quam. §. Primus proponit, de inventarij hæredis, in quo, multa scribuntur, ad commune jus, & Regiam pertinentia. ✠ Multa item in secundo, qui bona ex parte, utinam bene, jus Regni pertinet, tam, ubi agit de immobilibus ecclesiæ relictis, quam ubi de institutione Capellæ, cui, de jure patronatus pauca quædam subjiciuntur. ✠ Tertius & ultimus differit de rei alienæ legato, ecclesiæ, ac pijs causis relicto; circa quod, novè, unum Pontificij juris responsum, Civile alterum, utrumque materia hac & difficultate celebre, explicatur.

Sextam & ultimam partem illa tex. verba sibi vendicant, *Et non sint cassa judicia ejus*, & reliqua. Quæ, non cassa in tex. esse, in initio traditur, cum reliquorum interpretatione, ac jurium quorundam intellectu. ✠ Deinde in §. 1. ad verbum illud tex. *arbitrium*, succedit disputatio de dispositione ultimæ voluntatis, alieno arbitrio commissæ, de qua Bart. & alij hic, ego parum fusiùs, ac ultra progressus, singula juris responsa hac de re percurro, (sunt autem illa, ob insignem difficultatem gymnasijs satis nota) scholasticis expedit hic tractatus, sed (quod practicis servit) de ultimæ voluntatis executore, ejusquè arbitrio, bonorum distributione commissæ

mox subjungo. ✠ §. Secundus captatoriam voluntatem sibi capit, & fortè, licet brevis amplam illam totam compendio capit, præsertim in investigatione rationis, ob quam, non in conditione tantùm, ut in turpibus alijs fit, sed in ipsa etiam dispositione vitietur, & an valeat in pijs causis tractatur. Tertius tandem & ultimus. §. Qui finem huic operi dedit, de eo est, cui, mors naturalis, mortalis vitæ finem non dedit, dum ab illa, Dei miraculo resuscitatus, secundæ manet obnoxius: de quo, quia scribentes hic, & alibi non rarò egerunt, & nos agere, præsens institutum exposcebat. De illius ergo testamento; bonis, & conjuge tractatur, quæstionibus alijs subjectis. Quæ, sicut & in præcedentibus capitibus acta, omnia hic, vel summatim & per transennam aspicienda, proponi non possunt, sed ea tantum perstrinximus; quæ, in unoquoque illorum principaliora cùm sint, aliorum ibidem aditum præbuerunt, & occasionem.

Quòd si illa, non ita accuratè, ut oportuerat, hic tractari, quisquis censeat, audiat Euripidæon illud in Hippolyto,

*Quæ bona sunt, scimus, & cognoscimus,
Operibus non elaboramus.*

Si verò, me studijs hisce meis, Doctorum mihi benevolentiam, ac studia demereri, novero, & me ad alia excitabunt, & ego forsan alios, ad meliora alia, nova & vetera de thesauris suis in vastam hanc juris molem proferenda, excitabo. Et quidem, vel saltem ex hoc, laborem, quem in scribendo alij impendunt, & si scribendi munus eo exactè non impleant, parui pendere viri docti non debent, cùm, vel ad hoc, labor hic interdum proficiat, quòd, aliorum in idem disciplinam non rarò, nec finè magno interdum Reipublicæ emolumento commovere, soleat, juxta illud Hesiodi,

De Operibus & discipulis. lib. 1.

*Operi, laus est, imponere curam,
Turpe sed, hinc prohibere manus, incumbere labori:
Forsitan ad studium torpentia pectora vertes. Vale.*

LICENC,AS DO SANTO OFFICIO.

Podemse tornar a imprimir os livros de que esta petição trata, & depois de impressos tornarão pera se conferirem, & dar licença que corraõ, & sem ella não correrão. Lisboa 17. de Abril de 1693.

Pimenta. N. Foyos.

LICENC,AS DO ORDINARIO.

Podemse imprimir estes livros, & depois tornarão pera se conferirem, & se dar licença pera correrem, & sem ella não correrão. Lisboa 22. de Abril de 1693.

Sarrão.

LICENC,AS DO DEZEMBARGO DO PAC,O.

Podemse tornar a imprimir vistas as licenças do Santo Officio, & Ordinario, & depois de impressos tornarão a esta Mesa pera se conferirem, & taixarem, & sem isso não correrão. Lisboa 27. de Abril de 1693.

Mello P. Lamprea. Marchão. Ribeyro.

L I C E N C I A S

Cohærent suo Originali. Vlyssipone in Cænobio Divi Eligij die 1.
Martij anno 1700.

Franciscus à Sancta Maria.

Visto estar conforme com Original pode correr. Lisboa 2. de Mar-
ço de 1700.

Carneiro. Moniz. Fr. Gonçalo. Haffe. Monteiro.

Pode correr. Lisboa 3. de Março de 1700.

Fr. Pedro Bispo de Bona.

Taxaõ cada hum destes livros em doze tostoës. Lisboa 4. de Mar-
ço de 1700.

Duque P.

Costa.

L I C E N C I A S

Cherentao Original. Vlysiopone in Canobio Divi Eligij die 23
Martijano 1700.

Franciscus de Paula Maria

Illo estar conforme com Original pode correr. Lisboa 2. de Mar.
ço de 1700.

Garnierio, Moniz, Fr. Goncalo, Haffo, Montano

Pode correr. Lisboa 3. de Março de 1700.

Fr. Pedro Bispo de Roma

Ataõ cada hum destes livros em doze tomos. Lisboa 4. de Mar.
ço de 1700.

Duque P. Costa

INDEX LOCORVM JURIS QUÆ IN HIS COMMENTARIJS explicantur.

Ex digesto veteri.

- L.** Manumissiones ff. de just. & jur. in præfat. num. 2.
L. Cum prætor in versicul. non autem omnes ff. de judic. 1. p. §. 1. num. 6. versicul. Atque ita.
L. Si mandavero tibi, §. is cujus bona ff. mandat. 1. part. §. 6. num. 2. versicul. secundum quæ.
L. Naturaliter, §. final. cum leg. sequenti. ff. de condiçt. indebit. 2. p. §. 4. n. 9.
L. Illud ff. de minori. d. §. 4. num. 11.
L. Papinianus, §. quarta autem ff. de inofficioto testament. 3. p. §. 2. numer. 5. versicul. Quare sic.
L. Cum is §. si mulier. ff. de condiçt. indebit. 3. p. §. 3. nu. 5. 7. & 8.
L. Juris gentium, §. si ob maleficium ne fiat ff. de pact. 3. p. §. 5. num. 8. versic. Convenit.
L. Hæc venditio, ff. de contrahend. empt. 6. p. init. num. 9.
L. si in lege, ff. locat. ibid. num. 10.

Ex infortiatio.

- L.** Neque enim, §. & deportati, ff. de militar. testam. in præfation. nu. 5.
L. si deportati, in versicul. si miles, ff. de legat. 3. ibid.
L. Testamenti factio. ff. de testament. ibidem num. 10.
L. Si quis servum, §. si inter duos, ff. de legat. 2. 1. p. init. num. 37.
L. Civibus ff. de reb. dub. ibi. nu. 52.
L. Annua, §. 1. ff. de annuis legat. d. n. 52. in fin.
L. His qui, §. divus ff. de tutorib. & curator. dat. ab his, 1. p. §. 2. n. 1. versicul. Ea tamen.
L. Et mulieri, ff. de curator. furios. vel alijs, &c. d. §. 2. ex nu. 10. vique ad 14.
L. Iure militari, ff. de militar. testament. 1. p. §. 3. num. 5. & 6.
L. Ex militari, ff. de militar. testament. 1. p. §. 5. num. 2.
L. Vnum ex familia, in princip. ff. de legat. 2. 2. p. init. num. 29.
L. Cum pater, §. à filia ff. de leg. 2. ibid. & num. 32. versicul. In altero.
L. Divus, ff. de militar. testament. 2. p. §. 1. n. 2. versicul. Hos autem.
L. final. ff. de militar. testament. d. §. 1. n. 6. ver

fic. Circà quod, & num. 28.

- L.** vnic. ff. de bonor. possess. ex testam. mili. ib.
L. Si pupillus, ff. ad leg. Falcid. & l. si ejus pupil-
 li, ff. ad S. C. Trebell. 2. p. §. 1. num. 9.
L. Si fuerit, ff. de reb. dub. 3. p. §. 2. nu. 18.
L. 3. §. si duobus, ff. de adimend. legat. d. n. 18.
L. 1. §. sed si libertus, ff. si quid in fraud. patro.
 fact. sit. 3. p. §. 3. nu. 4.
L. 2. ff. de optiou. legat. 5. p. init. nu. 10.
L. Filius familias, §. divi, 2. ff. de legat. 1. 5. p.
 §. 2. num. 1.
L. Apud Iulianum, §. constat. ff. de legat. 3. 5.
 p. §. 3. nu. 13. & sequenti.
L. Illa institutio, ff. de hæred. instit. 6. p. §. 1. n. 6.
L. Si quis Sempronium, eod. tit. ibid. nu. 7.
L. 1. ff. de legat. 2. d. §. 1. nu. 11.
L. Fideicommissa §. sic fideicommissum. ff. de
 legat. 3. ibid. nu. 13. & duob. sequentib.
L. Senatus, §. legatum, ff. de legat. prim. ibid.
 num. 18.
L. Captatorias ff. de hæredib. instituend. 6. p. §.
 2. num. 3.
L. intercidit, ff. de condition. & demonstrat. 6.
 p. §. 3. num. 9.

Ex digesto novo.

- L.** ege obvenire, ff. de verbor. significat. in
 præfat. nu. 3. in fin. & nu. 6.
L. In metallum, ff. de jur. fide. 1. p. §. 5. num. 16
 versic. Nec obstat.
L. Filius familias, §. pari autem, ff. de donatio-
 nibus, 1. p. §. 7. numer. 24. versic. iustinen-
 da tamen.
L. In perionam, §. generaliter, ff. de reg. jur. 6.
 p. init. nu. 8.
L. Fideicommissaria libertas, ff. de fideicom-
 missar. libertat. 6. p. §. 1. num. 20. & duob.
 sequentib.
L. Non ut à patre, & l. cum duæ ff. de captiv. &
 postlimin. revert. 6. p. §. 3. nu. 4.

Ex fragmentis.

- V**lpian. tit. 23. qui hæred. instit. poss. ver-
 sic. Nec municipia, 1. p. init. n. 18. ver-
 sic. Quare prædicta.
 In tit. de testam. versic. Mutus, 2. 1. p. §. 2. n. 2.
 In d. versic. Mutus, & versic. In testamento, 1.
 p. §. 3. num. 1. & 3.
 In eod. titul. versicul. Filius familiæ, 1. p. §. 7.
 num. 1. & 2.

INDEX

Ex Codice.

- L** Divi Constantini, C. de naturalib. lib. 1. p. init. num. 2.
- L. 1. C. de sacrosanct. Eccles. 1. p. init. n. 8. & 9. & n. 20. cum duob. sequent. & 4. p. init. n. 1. Et 6. p. init. n. 1. & 2. & nu. 5. 6. & 7. & n. 12.
- L. si quis ad declinandam C. de Episcop. & cleric. 1. p. init. nu. 36.
- L. quod sponsæ, C. de donat. ante nupt. 1. p. §. 1. nu. 24. versic. Et sanè.
- L. 2. C. de bon. proscript. 1. part. §. 6. n. 2. versic. secundum quæ,
- L. Cú multa C. de bon. quæ liber. 1. p. §. 7. n. 14.
- L. final. C. de fideicommiss. 2. p. init. nu. 20. & num. 37.
- L. post mortem. C. de fideicommiss. ibid. n. 34.
- L. final. C. de testament. 2. p. §. 2. n. 3. & nu. 7. cum sequenti.
- L. Hac contulitissima, §. ex imperfecto C. de testament. & l. final. C. famil. erciscund. 2. p. §. 3. num. 15.
- L. Fideicommissum, C. de condict. indebit. 2. p. §. 4. num. 10.
- L. 2. C. si advert. solution. nu. 11.
- L. contra voluntatem, C. de testament. 3. p. §. 2. num. 1.
- L. final C. de testamēt. manumiss. 3. p. §. 2. n. 15.
- L. si quando, C. de inofficiol. testament. 4. p. §. 2. num. 2.
- L. 2. C. de bon. matern. & l. Quod scitis, C. de bon. quæ liber. d. §. 2. nu. 12.
- L. final. in versicul. fin. verò, C. ad tenat. Conf. Tertull. & l. fin. C. commun. de successiō. d. nu. 12. versicul. sed & si.
- L. 1. C. de cōmun. lerv. manumiss. 5. p. init. n. 6.
- L. final §. licentia danda, C. de jur. deliberand. 5. part. §. 1. num. 22.
- L. cum alienam, C. de legat. 5. p. §. 3. n. 3.

Ex Authenticis.

- A** Vth. sed hodie, C. de donat. inter vir. & vxor, 1. p. §. 5. num. 3.
- Auth. presbyteros, 1. C. de Episcop. & cleric. 1. part. §. 7. nu. 6.
- Auth. de testament. imperfect. §. Et si quidem collat. 8. Et Auth. Hoc inter liberos, C. de testament. 2. p. §. 3. nu. 10.
- Auth. de sanctissimi. Episcop. §. Sed & hoc præsentis, versic. fin. collat. 9. 3. p. §. 1. n. 8. & seq. & n. 18. versicul. Quod & ipsum.
- Auth. de monach. §. illud quoque, collat. 1. 4. p. §. 2. num. 2.
- Auth. de hæredib. & Falcid. §. si verò non fecerit & §. lancimus, collat. 1. 5. p. §. 1. nu. 35. versic. sed pars.

Ex Institutionibus.

- §. Sed nec hujusmodi, inst. de legat. 1. p. init. num. 32.
- §. Tutor autem, eod. tit. nu. 33.

- §. Quinimò, de militar. testam. 1. p. §. 3. n. 6.
- §. fin. de fideicommissar. hæredit. 2. p. init. n. fin.
- §. Planè, de militar. testament. 2. p. §. 1. nu. 2. versic. Hos autem.
- Princip. de eo cui libertat. causa bon. addicunt. 3. p. §. 2. num. 15.
- §. final. de donationib. 5. p. init. nu. 6.

Ex decretalibus.

- C. Requisisti, de testam. 1. p. init. n. 50. & 51.
- C. Cum esles, eod. titul. 2. p. init. n. 12. & 14. & num. 17. & 18.
- C. Pervenit, de fidejussorib. 2. p. §. 1. n. 18.
- C. Cum scimus, de regularib. 4. p. §. 2. num. 8. versic. Verum prior.
- C. Filius noster, de testament. 3. p. §. 3. nu. 16. & sequenti.
- C. Cum tibi, eod. tit. 6. p. §. 1. n. 1.

Ex Decreto.

- C. Futuram Ecclesiam, 12. quæst. 1. 1. p. init. nu. 2. in fin. & nu. 12.

Ex Concilio Tridentino.

- Sess. 25. c. 4. de reformation. 1. p. init. num. 30. versic. Quod adeò.
- Sess. ead. de regularib. c. 16. 4. p. §. 2. nu. 21.

Ex legib. Regni Portugallie.

- O** Rd. lib. 4. titul. vlt. 1. p. §. 2. nu. 5. ad fin. cum tribus sequent.
- Ord. lib. 4. tit. 103. §. 6. nu. 6.
- Ord. lib. 4. tit. 81. §. 5. 1. p. §. 3. nu. 8. versicul. Pondero.
- Ord. d. tit. 81. §. 6. 1. p. §. 5. n. 7. & 5. p. init. n. 11.
- Ord. lib. 2. tit. 26. §. 28. d. §. 5. num. 17. cum sequentib.
- Ord. lib. 4. tit. 80. §. final. 2. p. init. n. 15.
- Ord. lib. 4. tit. 37. §. 3. ibid. n. 26.
- Ord. d. tit. 37. §. 4. d. n. 26. in fin. & duob. seq.
- Ord. d. tit. 37. §. final. ibid. num. 30.
- Ord. d. tit. 37. §. 2. ibid. versic. Vnde.
- Ord. d. tit. 37. in princip. & in §. 1. ibid. nu. 31. & sequenti.
- Ord. lib. 4. tit. 83. §. 8. 2. part. §. 1. n. 6. versic. At verò, & num. 28.
- Ord. lib. 4. tit. 86. §. result. 2. p. §. 2. num. 3. versic. At verò, & nu. 4.
- Ord. lib. 4. tit. 80. §. final. 4. p. init. num. 6. & num. 13.
- Ord. d. titul. 80. per tot. ibid. num. 7. & duob. sequentib.
- Ord. antiq. lib. 1. tit. 67. §. 6. ad fin. & nov. eod. 1. tit. 87. §. 8. ad fin. 4. p. §. 2. nu. 13.
- Ord. lib. 4. tit. 97. §. 19. ibi. n. 17.
- Ord. lib. 1. titul. 87. §. 8. 5. p. §. 1. num. 12. & sequentib.
- Ord. d. titul. 87. §. 9. ibid. n. 22. versic. Quare.
- Ord. lib. 1. tit. 62. §. 19. 5. p. §. 1. n. 26.
- Ord. lib. 2. tit. 18. §. 1. 5. p. §. 2. nu. 11. & 12.
- Ord. lib. 1. titul. 62. §. 53. d. §. 2. nu. 17.

I N D E X R E R V M
 N O T A B I L I U M Q U Æ I N H I S C O M -
 m e n t a r i j s c o n t i n e n t u r .

A

Abolutus ab excommunicationis sententia propter imminens periculum ab alio sacerdote quam a quo alias de jure poterat, impedimento cessante debet coram illo comparere, a quo absolvi alias poterat, 4. p. in init. nu. 13. versic. Denique.

Accrescendi jus non competit piæ causæ ex testamenti minus solemni, quando defecta portio cohæredis, ad pietatis subsidium non pertinet, 3. p. §. 1. n. 14. in fin. & sequet.

Accrescendi jus inter piæ causas non reciproci aliquando, ibid. & nu. sequenti.

Accrescendi jus inter cohæredes aliquando non competit pro portionibus in institutione datis, ibid. nu. 17.

Actus pendenti non debet plus operari quam si sequeretur effectus, 1. p. §. 7. num. 7. versic. Sed et si.

Ademptio legati, sub conditione, si hæres voluerit, vel, si Tertius voluerit, inutilis est. 6. p. §. 1. nu. 12. versic. Denique.

Ademptio conditionalis legati differt a resolutione conditionali, n. 13.

Adoptivus filius non excludit substitutum, 1. p. §. 5. nu. 23. versic. Quia ratione.

Advocato relictum sub modo, ut pauperibus patrocinetur, ad piæ causas relictum judicatur, 3. p. §. 6. nu. 3. in fin.

Aliena res legari potest, & tenetur hæres rem ipsam præstare, si dominus eam justo pretio vendere velit, aut ejus æstimationem, 5. p. §. 3. nu. 1. & 2.

Alienæ rei legatum ignoranter relictum ecclesiæ, seu piæ causæ, valet, d. num. 2. & 3. non tantum jure civili attento, sed etiam Canonico, num. 4.

Alienæ rei legatum ignoranter relictum conjunctis personis, & valde amico, valet d. nu. 3. & 4. limita ut in nu. 6.

Alienæ rei legatum ignoranter homini pauperi relictum pietatis intuitu, valet, n. 5.

Alienæ rei legatum ignoranter conjunctæ personæ relictum non valet quando ab hærede æquæ vel plus conjuncto relinquitur. Sed piæ causis relictum semper valet, n. 6.

Ægyd. de Sacros. Eccles.

Alienæ rei legatum valet jure canonico, ut civili, num. 8.

Alienata post crimen commissum cui pæna confiscationis bonorum imponitur ipso jure, secuta sententia potest fidei vindicare a tertijs possessoribus, 1. p. §. 5. nu. 13.

Alienigenæ testamentum apud suos conditum secundum civitatis suæ leges, & consuetudines, ubique valet quoad bona ubique sita, 1. p. §. 6. num. 5.

Alimentorum legatum pauperi pietatis intuitu relictum, si is, tempore, quo testator moritur dives factus inveniatur, non illi, sed pauperis alterius alimentis debebitur, 3. p. §. 3. n. 12.

Anni computatio regularis, 2. p. §. 1. nu. final. ad fin.

Augumentum ab etymologia vocabuli quando in jure validum fit, 1. p. in init. nu. 14.

Argumentum de præsentatione ad ecclesiam, ad nominationem emphyteusis non procedit 1. p. §. 2. nu. 20. & 21.

Argumentum valet de milite armatæ militiæ, ad militem militiæ cælestis, & è contra 2. p. §. 1. num. 16. etiam in exorbitantibus, ibid. num. 22. & num. sequenti, quod hoc argumentum procedit in casibus eandem rationem habentibus.

Argumentum de testamento inter liberos ad testamentum ad piæ causas, non semper valet, 3. p. in init. nu. 21.

Argumentum de libertate ad piæ causas, 3. p. §. 2. num. 16. & §. 3. num. 2. versic. Cujus Text.

Argumentum valet de matrimonio carnali ad spirituale, 4. p. §. nu. 20.

Authoritas alicujus, ad actum requisita, vel ab initio, vel statim in continentibus post actum gestum inter venire debet, 1. p. §. 7. num. 20. & differentia inter jussum, auctoritatem, & consensum, remissive ibid.

B.

Baldus in omnibus ferè quæstionibus super l. 1. C. de sacrosanct. Eccles. Bartolo advertatur, 1. p. §. 4. n. 2. versic. Sed Bald.

Bellum, præter justitiam causam, auctoritate principis indici debet, ut justè committatur, 2. p. §. 1. num. 14.

I N D E X

- Bella iusta duntaxat, & non illicita, ex jure gentium sunt introducta, d. n. 14. prope fin.
- Bello etiam injusto capta, capientium sunt, n. 15.
- Beneficium legis, non intelligitur concessum illi qui in eandem legem deliquit, d. §. 1. n. 14. veri. Pro contraria.
- Bonorum quae tam solvere potest haeres vel in rebus ipsis, vel in aestimatione earum, §. p. init. nu. 12. & num. 13. versic. Unde limita ut in versic. sequenti.
- Bona esse tot, & non plura, asserenti an credatur, §. p. §. 1. num. 30.
- Bonorum suorum dispositionem potest quis in testamento alicui committere, & intelligitur de boni viri arbitrio, ut in pias causas expendat, 6. p. §. 1. nu. 1.
- C**
- C**æcus testari potest ad pias causas absque solemnitate l. hac consultiissima, C. qui testam. facer. poss. 1. p. §. 3. n. 9.
- Cæcus testari potest inter liberos, cum duobus testibus, ibid. versic. sed contraria.
- Canonicis relictum, per tonis, & non ecclesiae, censetur relictum, & illis prout universis, 1. p. init. num. 52.
- Capellæ institutio valet in testamento minus solenni, etiam quoad partem reddituum administratori assignatam, §. p. §. 2. nu. 15.
- Capellæ institutio, in quo discernatur à maiorum institutione, ex jure regio Lusitanæ, n. 16. & 17. & sequenti.
- Captatoria voluntas, quæ sit, 6. p. §. 2. n. 2. & 3.
- Captatoria voluntas non est quæ conditionem concipit in præteritum hoc modo, *Titium si ille me instituit*, d. §. 2. nu. 4.
- Captatoriae voluntatis improbandæ ratio, n. 5. Et nec in legatis valet, nec in militis testamento, d. nu. 5. in fin.
- Captatoria voluntas, non solum in conditione, sed etiam in dispositione ipsa, non valet, Et quare hoc, num. 6. & 7. An valeat institutio ad quam dirigitur captatoriae conditio, d. numer. 6.
- Captatoria dispositio sub modali figura concepta, vitiosa est in totum, n. 8.
- Captatoria dispositio in pias causas an valeat, n. 9. & du. b. sequentib.
- Castra, unde dicta, 2. p. §. 1. nu. 27.
- Casus omissus remanet in dispositione juris antiqui, 1. part. §. 5. num. 4. vers. iuvat, & 2. p. init. num. 28.
- Causa pia, vide in verb. pia
- Chronicis sanctorum fides adhibenda, 1. p. init. num. 1.
- Chronicis, præsertim si de antiquo sint, fides adhibenda, d. nu. 1. in fin.
- Civitatibus, & municipibus, & alijs fictis corporibus jure antiquo in testamentis relinqui non poterat ibi, nu. 18.
- Civitatibus, collegijs, licitis, & alijs fictis corporibus, testamentis hodie relinqui potest hæreditas, & legata, & qua ratione, & quo jure id inductum fuerit, d. n. 18. versic. Cum vero æquitas.
- Civitas, castrum, & oppidum, ex mente disponentis intelliguntur etiam de continentibus ædificijs extra muros, 2. p. §. 2. n. 12.
- Civibus civitatis relictum, regulariter civitati relictum censetur, 1. part. init. numer. 52. limita, ut ibi.
- Civilis disciplinae laus, & commendatio. 3. part. §. 6. num. 3.
- Clausula codicillaris subintelligitur apposita pro relictis pijs, etiam si pietatis animo non sint relictæ, 3. p. §. 2. nu. 16.
- Clericis de acquisitis ex redditibus ecclesiasticis testari nequit jure Pontificio, 1. p. §. 7. n. 12.
- Clericus de bonis, de quibus testari potest, debet parentibus, & liberis relinquere legitimam portionem, nu. 13. ibid.
- Clerici testamentum cum quatuor testibus non valet, 2. part. init. nu. 19.
- Clericus dicitur miles Dei, 2. p. §. 1. n. 16.
- Clericus habet privilegium, ne conveniri possit ultra quam facere possit, ut habet miles armatae militiae. Et pro debito civili incarcerari non potest, si non habet unde solvat, num. 17. ibid.
- Clerici regulariter sunt immunes à præstatione collectarum, & extraordinariorum tributorum, non solum respectu bonorum ecclesiae quæ possident, sed etiam patrimonialium, d. §. 1. num. 22.
- Clericus, an & quando testari possit absque legum solemnitatibus, ut potest miles militiae armatae? ibid. n. 23. & 24.
- Codicillus in iure factus, de jure regio Portugalliae cum tribus testibus valet, quando plures facile inveniri non possunt, 2. p. §. 2. nu. 2. & 3. Idem de codicillo facto in mari, numer. 17.
- Collectas, & functiones publicas, omnes præstare tenentur, qui lege expressa non inveniuntur excepti, 2. part. §. 1. num. 23. versic. Unde.
- Collegio illicito, in testamento relinqui non potest, 1. p. init. nu. 3.
- Collegijs, & communitatibus licitis legari, & hæreditas relinqui potest, n. 6.
- Collegium, & Concilium, diversa sunt, & de vno ad alterum, ut à diversis, non valet argumentum num. 14. & in quo differant, numer. 17.
- Collegium, quid sit, & quot sufficiant ad illud, & etymologia illius, nu. 15.

R E R V M.

- Collegium, & corpus differunt inter se remiffi-
ve ibid.
- Collegio relictum, quando relictum ad pias cau-
sas judicetur, 3. p. §. 6. nu. 7.
- Commissarius, cujus dispositioni bona sua com-
misit testator, in pias causas illa distribuere
tenetur. Et an talis dispositio valeat cum te-
stator utitur verbis liberam voluntatem im-
portantibus? Et an commissarius iste, ut nu-
dus hæres, an ut testamenti executor cenlea-
tur? 1. part. init. nu. 35.
- Commissarius, cui data est eligendi facultas per
verba liberam voluntatem significantia, po-
test eligere indignum, & testatoris inimicum,
dummodò per dolum non fiat electio, 6. p. §.
1. num. 4.
- Commissarius, cujus arbitrio, piarum causarum
electio commissa est, cogi potest ad eligen-
dum cum primum possit, alias eligendi facul-
tas ad Episcopum devoluetur. In illa verò
dispositione, *pjis causis si Titius voluerit*, cogi
non potest, d. §. 1. nu. 26.
- Commissarius iustus pauperibus distribuere, an
& quatenus possit distribuere filio suo paupe-
ri? n. 29. & sequenti, & d. nu. 30. quando er-
ga se ipsum distribuere possit,
- Commissarius iustus pauperibus distribuere,
non potest totum vni erogare, etsi pro alimè-
tis toto indigeat, ibid.
- Communis sententiæ autoritas apud Lusitanos
ex lege regia, 1. p. §. 7. num. 8.
- Concilium, quid sit, & unde dicatur, nu. 16.
- Condemnati ad mortem civilem, aut naturalè,
testamentum olim facere non poterant. Et
testamentum antea factum, secuta damna-
tione irritum fiebat. Et servi pænæ efficie-
bantur. Nec ad pias causas testari poterant,
& si à iudice testandi facultas in sententia re-
servaretur, 1. p. §. 5. nu. 1. & 2.
- Condemnatis ultimo supplicio, potest lege, aut
Principis rescripto concedi facultas testandi
de omnibus bonis, aut de parte illorum. d.
num. 2.
- Condemnatus, pendente sententia condemna-
toria, testari interim potest, d. num. 2. in fin.
- Condemnati ad perpetuas turremes, vel ad per-
petuas carceres, testari hodie possunt, quia
servi pænæ non fiunt. Sed ultimo supplicio
damnati, servi pænæ manent, & testari ne-
queunt. Et quid circa hoc de jure regio Cat-
tellæ, & Portugallæ, n. 3.
- Condemnatus ad mortem, testari potest in pias
causas quæcumque de tertia parte bonorum,
secundum jus regum Portugall. n. 5. 6. & 7.
- Condemnatas, qui de tertio bonorum testari po-
tess in pias causas secundum jus regum Por-
tugal. poterit etiam de eodem in pias causas
disponere per actum inter vivos, nu. 9.
- Ægyd. de Sacros. Eccles.*
- Condemnatis ad mortem relictum in alterius tes-
tamento quando pro non scripto est, & quan-
do valeat, ad quem pertineat, n. 15 & 16.
- Condemnato moriente pendente appellatione,
pro confiscatione bonorum adhibenda est di-
stinctio, l. 3. C. si pendens. appellat. mors in-
terven. n. 23. in fin.
- Conditio, *si nupserit*, intelligitur etiam de spiri-
tuali conjugio, 3. p. §. 3. n. 18.
- Conditio venditionis potest conferri in liberam
extranei voluntatem, 6. p. init. nu. 9.
- Conditio, *si Sempronius in capitolium ascenderit*,
vel, *si arbitratus fuerit*, non vitiat legatum, 6.
part. §. 1. nu. 11.
- Conditio casualis, vel mixta, sufficit, quod semel
impleatur, licet implementum illius non du-
ret, 6. p. §. 3. nu. 7. in fin.
- Confessio delinquentis de die commissi delicti,
tertijs rerum possessoribus non præjudicat, si
de eo aliunde non constet, 1. p. §. 5. n. 14.
- Confessio debiti magnæ quantitatis, qua filiorum
legitima minuatur à parentibus facta, filijs in
legitima non præjudicat, si de debito aliunde
non constat ibid. & 5. p. §. 1. nu. 37.
- Confessio debiti ablente parte in testamento fa-
cta, fideicommissum revocabile producit. 3.
p. §. 7. n. 2. & 5. p. §. 1. n. 38.
- Confessio facta in testamento pro restitutione in
certorum, ac malè ablatorum, fideicommissum
inducit, ibid. in versic. Quod etiam.
- Confessio partis admittitur contra præsumptio-
nem juris & de jure 5. p. §. 1. num. 7. versic.
Quæ sanè opinio.
- Confirmatio cadit in infimum, in præfation. n.
3. in fin.
- Confraternitatis rectori relictum sub appellati-
vo dignitatis nomine, semper relictum cen-
setur confraternitati, & si à propinquo, &
valde amico ipsius rectoris relinquatur 1. p.
init. n. 51. & nu. 53.
- Confraternitatibus relictum, pium relictum est
& gaudet omnibus piæ causæ privilegijs, n. 54.
- Confraternitas sanctæ Milericordiæ Vlyssipo-
nensis laus, & excellentia. d. numer. 54. &
sequenti.
- Contingenteo relictum, quando pium relictum ju-
dicetur, vide in verb. pauperi contingenteo.
- Conscientiam defuncti exonerare, & pro eo sa-
tisfacere in his quæ pertinent ad animæ salu-
tem, ipse stat ad hæredem, 5. p. §. 3. nu. 16.
- Contentus patris qui requiritur in donatione
causa mortis à filio facta, non requiritur, ut
simplex contentus propter præjudicium ipsius
sed ut autoritas actui necessaria, 1. part. §. 7.
num. 18.
- Consensus alicujus à lege requisitus ad actum so-
lemnizandum, debet intervenire ab initio ac-
tus, vel statim in continenti, ibid. n. 19.

I N D E X

Consensus patris requisitus in donatione causa mortis à filio facta, ab initio intervenire debet, vel statim in continenti, n. 19. & 20.

Consensus patris filio litiganti necessarius, an statim in litis exordio præstari debeat? & an propter ipsius patris præjudicium, aut pro actus solemnitate requiratur? Ibid. versicul. Unde quia.

Consensus patris in donatione inter vivos à filio facta, ante, & ex post factò, incontinenti, & ex intervallo intervenire potest, n. 21.

Consensus, seu voluntas alicujus, à lege in actu aliquo requisita, quando cunque interveniat, ante, seu post actum, regulariter sufficit ad validitatem illius, ibid.

Constantinus Magnus B. Helenæ filius, quo tempore vixerit, à quo baptizatus, & an alius Romanorum principum prior eo fidè Christi adeptus fuerit? 1. part. init. n. 1. & 2.

Constantinus, primus omnium fidem Catholicam Romano Imperio divulgari iussit, d. n. 2.

Consuetudo loquendi ipsius testatoris ante omnia attendenda est, deinde Regionis consuetudo, 1. part. init. nu. 45. versic. Quæ etiam ratione,

Consuetudine civitatis etiam recognoscētis superiorem, aut statuto remitti potest ordinaria legum solemnitas circa numerum testium in testamentis requisita, 2. part. init. n. 17. versic. Nec verò.

Consuetudo non potest induci de ijs super quibus populus inducens non potest expressè disponere, & tunc magis esset præscriptio quam consuetudo 5. part. §. 2. nu. 11. versic. Quæ etiam ratione.

Contractus ante condemnationem ritè celebratus non infringitur, etiam si conditio illius, post condemnationem eveniat, & post executionem sententiæ condemnationis, 1. p. §. 5. n. 10.

Contractus conditionalis, existente conditione perinde habetur ac si à principio purè celebratus fuisset, ibid.

Contractus fieri possunt in testamentis 2. part. init. nu. 23. & nu. sequenti.

Contractus in testamento gesti, etiam testamento revocato, seu quoquo modo irritò, non revocantur, d. nu. 24.

Contractus in testamentis celebrati, quot testibus probentur, nam. 25. Et sine testibus per hæredis confessionem legitimè probantur, num. 35.

Creditor defuncti ab illo hæres institutus, & immiscens se bonis non factò inventario, creditoribus alijs, & legatarijs insolidum tenetur, non deducto quod sibi debetur, 5. part. §. 1. num. 32.

Curatoris auctoritas non requiritur ad condendum testamentum, 1. part. §. 1. nu. 4.

D

Debitor de debito certus, incertus vero, Petro, an Ioanni debeat, tenetur in foro conscientie, debitum inter eos dispartiri, 1. p. init. nu. 39. in fin.

Deportatus, est capax illorum quæ sunt juris gentium, in præfat. nu. 1.

Deportatus capere potest ex testamento militis propter militare privilegium, ibid.

Deportatus non potest facere testamentum, ibid. Et quare testari nequeat, 1. p. §. 6. nu. 1.

Deportatus libertatem non amittebat, sed tantum civitatem, d. n. 1.

Deportatus, nec ex testamento, nec ab intestatò hæredem habere poterat etiam in bonis post deportationem quæsitis, sed fiscus illi succedebat, nu. 2.

Deportatus bona postea quæsitæ alienare potest & disponere de illis per omnes juris gentium actus, d. n. 2. versic. Ex qua.

Et an eligere possit? & nominare ad emphyteusim? ibid.

Deportationis poena, olim frequentissima apud Romanos, hodie non est in vi. Et deportari nemo poterat nisi in perpetuum, n. 3.

Deportationi antiquæ similis est poena, quæ traditur Portugallie legibus lib. 2. tit. 13. & tit. 15. Et ij de quibus ibi, vulgò, *desnaturados do Reyno*, testari non poterunt, num. 4. testari verò poterunt, quoad bona ubique sita, in regno alio, si in illo originarij civis jus adipiscantur, ibid. nu. 5.

Dictio, *vique*, inclusivè accipitur, 1. part. §. 5. num. 17.

Dictio, *quot*, significat quantitatem 5. part. init. num. 2.

Difficile, reputatur impossibile, 5. part. §. 2. nu. 6. in princ.

Dignum magis, minus dignum ad te trahit 3. p. §. 1. num. 14.

Diligere animam proximi, plusquam proprium corpus, unusquisque tenetur, 3. p. §. 5. n. 8.

Dispositio quantumcunque generalis temper intelligitur datis terminis habilibus 1. part. init. num. 10.

Despositum centeri debet, quod testator disposuisset, si de eo cogitasset, nu. 36. versicul. sed ego credo.

Dives intelligitur is, qui pro ratione generis, ac status sui nullo indiget, 3. part. §. 1. num. 13. versic. Divitem autem.

Devoti relictum, & si testator dicat, quòd pro amore Dei, aut anima tua relinquit, non iudicatur ad pias causas relictum, 3. part. §. 6. num. 10.

Doctoris sententia intelligitur secundum legem quam allegat. 1. part. §. 7. num. 7. in princip. & 2. part. init. num. 4.

R E R V M.

- Dolus à contractibus abesse debet, nec ex pacti-
one contrahentium committi potest, 2. part.
init. num. 2.
- Dolus, in quacunq[ue] commissione semper in-
telligitur exceptus, 6. part. §. 1. nu. 4.
- Domina jure gentium sunt introducta, & eo
jure competunt, etsi aliquando modus acqui-
rendi juris civilis sit, in præfat. numer. 7. in
princip.
- Domini temporales, Marchiones, & Comites,
possunt in terris suis statuta condere quæ non
sint contra jus, 5. part. §. 2. nu. 11. versicul.
Sed hoc.
- Donatio causa mortis facta ante condemnatio-
nem, illa secuta irritatur, 1. p. §. 5. n. 10.
- Donatio facta post delictum commissum, & ejus
acculationem, non irritatur condemnatione
secuta, nisi fiat in fraudem. ibidem versicul.
Donationes autem, & nu. 11.
- Donatio facta post criminis acculationem, an in
dubio præsumatur facta metu futuræ con-
demnationis, & in f. aude m illius? ibid.
- Donatio facta sub conditione, *si contingat, bona
donatoris publicari*, præsumitur facta in frau-
dem condemnationis secutæ, d. numer. 10.
in fin. ibid.
- Donatio facta inter virum, & uxorem post capi-
tale crimen commissum, condemnatione se-
cuta irritatur, num. 11.
- Donationes, & alienationes factæ post crimen
commissum, cui pæna amissionis bonorum,
ipso facto imponitur, non valent, nisi quan-
do fiunt ex causa necessaria, vt pro alimentis
ibid. nu. 12.
- Donatio causa mortis, privati, an publici juris
sit? 1. part. §. 7. nu. 16.
- Donatio causa mortis à filio famil. patri facta de
ipso consentu, non valet, nisi iudicis autho-
ritate intercedent, num. 18.
- Donatio causa mortis à filio famil. facta ex pres-
sum patris consentum requirit. In donatione
verò inter vivos, & tacitus, & interpretati-
vus sufficit. num. 23.
- Donatio causa mortis à filio interdicitur ob pa-
tris præjudicium, & propter actus solemnita-
tem. Donatio verò inter vivos, solum ob pa-
tris præjudicium illi prohibita est, nu. 24.
- Donationis actu, in dubio de donatione inter
vivos regulariter intelligitur, & non de dona-
tione causa mortis, nisi mortis mentio fiat,
num. 26. Et aliquando ex aliquibus conje-
cturis, etiam sine mortis mentione, de dona-
tione causa mortis intelligitur. ibid. in versic.
Aliquando tamen.
- Donationis actus vbi mortis mentio fit, in dubio
de donatione causa mortis intelligitur, & ali-
quando ex conjecturis, de donatione inter
vivos intelligitur, ibid.
- Donationis actus etiam si fiat cum mortis men-
tione de donatione inter vivos intelligitur, si
numerus testium adhibitus non sufficiat ad
donationem causa mortis, num. 27.
- Donationis actus, de illa semper intelligitur quæ
expressè dicitur fieri, conjecturis in contra-
rium non valentibus, ibid. nu. 28.
- Donatio causa mortis in testamento facta parte
præsentante, & acceptante, testamento revoca-
to, seu irritato facto, non revocatur. 2. p. init.
nu. 24. versic. Qua ratione.
- Donationes militis, doctoris, vel advocati, &
clerici, concubinæ factæ, non valent, 2. part.
§. 1. num. 21.
- Donatio scholarum facta ex studij causa, non indi-
get insinuatione, 3. par. §. 6. nu. 1. in princ.
- Donatio omnium bonorum præsentium, & fu-
tutorum onerosa, valida est, 4. p. §. 2. nu. 4.
versic. ij verò omnes.
- Donati, Hispanè qui sint, & vnde dicti, 6. p. §. 3.
num. 10.
- Dotis causa pia est in dotis legato pauperi puel-
læ relicto. Et quoad hoc pauper intelligitur,
quæ pro dignitate personæ, ac maiorum suffi-
cientem dotem non habet, 3. p. §. 3. n. 1. & 3.
- Dotis causa in se sumpta, semper præcipua, ac
privilegiata est propter Reipublicæ utilita-
tem inde provenientem, d. nu. 1. versic. Ve-
rùm quidem.
- Dotis legatum diviti relicto Falcidiam pati-
tur, ibid. nu. 2.
- Dotem dans pro muliere paupere, falso existi-
mans, se ad id officio pietatis teneri, repetere
potest, num. 9.
- Dotis legatum pauperi puellæ pietatis animo re-
lictum, defuncta illa antequam nubat, sive
ante, sive post mortem testatoris, præstabitur
alteri in eandem causam, nu. 11.
- Dotis legatum puellæ pietatis animo relicto, si
illa nupta inveniat tempore mortis testato-
ris, & si sit è dote, & cum viro paupere, non
illi sed alteri in dotis causam præstabitur. ibid.
num. 12. Idem, si post obitum testatoris nu-
psit sine relicta dotis contemplatione, nu.
14. Idem, si tempore quo moritur testator,
convenienter, aliunde dotata inveniat, nu.
15.
- Dotis legatum pietatis animo pauperi puellæ re-
lictum, an illi religionem ingredi volenti pro
dote spiritualis matrimonij præstari debeat?
num. 19.
- Dotis causa relicto mulieri diviti quæ luxuri-
osè vivit, vel relicta ei in causam aliam quæ
turpem vitæ conversationem removeat, pi-
um judicatur. 3. p. §. 5. nu. 5.
- Dotis causa relicto pro matrimonio spirituali
contrahendo, pius temper judicatur, & si
diviti relinquatur, 3. part. §. 6. num. 9.

I N D E X

E

- E**cclesia, & piæ causæ, de jure civili ex testamento minus solemniter capere non possunt, 1. p. init. nu. 13.
- E**cclésiæ simpliciter relictū, cum non appareat de qua tenferit testator, parochiali testatoris præstari debet, & si plures parochias habuisset, illi dabitur in quam domus aditus principalis erat, num. 44. limita, vt in num. 45. & vid. num. 48.
- E**cclésiæ simpliciter nominata, in curia Romana, & in Regno Castellæ, de maiori Cathedrali intelligitur, nu. 45.
- E**cclésiæ relictum, cum nulla conjectura appareat, de qua magis tenferit testator, cui præstandum? nu. 48.
- E**cclésiæ alicujus Sancti relictum, cujus nulla Ecclesia in civitate, neque in territorio inveniatur, parochiali testatoris præstandum est. num. 49.
- E**cclésiæ relictum, vt in opera pietatis expendat nulla nominata, sanctæ Misericordiæ ecclesiæ applicari debet, nu. 55.
- E**cclésiæ pro sibi relictis in testamento, juris civilis solemnitatibus est exempta, 3. p. init. nu. 2. versic. pro quarum, & nu. sequenti.
- E**cclésiæ particularia relictā, an valeant in testamento minus solemniter? nu. 6.
- E**cclésiæ est justitiæ cultrix, & auctrix, 5. p. §. 1. nu. 27. in princip.
- E**cclésiæ instituta hæres, seu quælibet alia pia causa, & non faciens inventarium, an teneatur ultra bona defuncti? d. num. 27. & quid in personis ecclesiasticis, ibid. in versic. Contrariam verò.
- E**cclésiæ non facto inventario, quartam Falcidiam nihilominus deducere potest ex legatis num. 28.
- E**cclésiæ res an possit legari? 5. part. §. 3. nu. 9. Resolvitur, quòd sic quando non est sacra, n. 11. & nu. 14. versic. Ex quibus,
- E**leemofina divinis, & humanis autoritatibus commendata, 3. part. §. 1. nu. 1.
- E**leemofina malis potius quam bonis facienda est, quando certum est illis ad animæ salutem fore profuturam, 3. part. §. 5. nu. 3.
- E**piscopo, vel alij administrationem ecclesiæ habenti legatum relictum ab extraneo, ecclesiæ relictum censetur: relictum verò à consanguineo, ipsi personæ censetur relictum. Et consanguinitas quoad hoc, vsque ad quem gradum intelligitur? Et idem in valde amico, & affine, 1. part. init. nu. 50.
- E**piscopi possunt in suis diocesis statutum condere juri non contraria, 5. part. §. 2. num. 11. versic. Sed hoc.
- E**piscopo devolvitur facultas eligendi pauperes, seu piam causam, illo cui, testator commisit, eligere negligente, 6. p. §. 1. nu. 25.
- E**piscopus, aliquando ante lapsum legis terminum potest cogere hæredes, & executores, vt impleant defuncti voluntatem. Et quid de jure poli, d. §. 1. nu. 27.
- E**piscopus an possit aliquando testatoris voluntatem, ex causa in alium vltimum convertere, num. 28.
- E**tymologia, quid sit, & cujus operationis, 1. p. init. num. 14.
- E**xcommunicatus, in qualicumque causis testari potest, præterquam si propter hæresim sit excommunicatus, 1. p. §. 4. nu. 1.
- E**xcommunicati, & cujusvis alterius in peccato mortali notoriè decedentis testamentum ad pias causas, valet cum omnibus præcausæ privilegijs, num. 2.
- E**xcommunicatus, infidelis, & similes, si ecclesiæ relinquunt, addentes, quòd pro anima relinquunt, seu, vt pro illis sacrificia offerantur, valet relictum repulso modo nu. 3.
- E**xecutio fieri non debet in militum stipendijs, nec in redditibus præbendarum clericorum, nisi post aliorum bonorum distractionem, & tunc etiam de his, clerico, & militi relinqui debet, vnde vivere possit, 2. p. §. 1. n. 18.
- E**xecutionem pænæ nemo in se ipsam facere tenetur, 5. p. §. 1. num. 11.
- E**xecutor testamenti qui non fecit inventarium non tenetur in solidum, n. 25. & sequenti.
- E**xecutore nullo à testatore nominato, vel, qui nominavit, vltimam voluntatem implere, negligente, exequendi munus pertinet ad Episcopum, 6. p. §. 1. num. 25.
- E**xecutor pauperibus distribuere jussus, an possit religiosis pauperibus distribuere? d. §. 1. n. 30. versic. Sed & si.
- E**xecutioni testamenti tempus jure communi, & regio Lusitano præscriptum, d. §. 1. num. 26. versic. Nec verò.
- E**xempla non auctant regulam, 4. p. §. 2. num. 18. in fin.
- E**xhæredari, filius potest ex alijs ingratitudinis causis quæ sint pares, aut maiores illis quæ legibus sunt expressæ, 1. p. §. 5. n. 7. & 3. part. init. n. 26. versic. Nec hic legitima.
- E**xhæredatio filiorum an valeat in imperfecto testamento inter eos condito? 2. p. §. 3. nu. 1. in fine.

F

- F**ictio sine legis autoritate, nec de novo induci, nec de casu ad casum extendi potest 1. p. init. nu. 18.
- F**ictionis inducendæ causa, est æquitas, ibid. in versic. Cum verò.
- F**ideicommissum non debetur ex minus solemniter voluntate, 2. p. init. nu. 20.

R E R V M.

- Fideicommissum relictum alicui nisi hæres noluerit, valet, 6. p. §. 1. n. 13. & 14.
- Fideicommissum in abstracto sumptum potest poni in alterius, vel etiam hæredis, voluntate d. §. 1. num. 20.
- Filius familias testamentum facere non potest, & quare? r. p. §. 7. num. 1. & 2
- Filius familias nec de quasi castrensi peculio, nec de castrensi testari poterat, sine legis ad id provisione, ibid. nu. 3.
- Filius famil. testari potest de quasi castrensi peculio, d. nu. 3.
- Filij famil. testamentum de castrensi, aut quasi castrensi peculio, querelæ inofficiosi testamenti subiectum est jure noviori, num. 4. & num. 13.
- Filius famil. testari non potest de bonis adventitijs etiam quorum ususfructus patri non quaeritur, nu. 5.
- Filius famil. religionem ingredi volens, non idcirco de adventijs testari potest. numer. 7. & sequenti.
- Filius famil. clericus testari potest de adventitijs quæ acquisivit post clericatum, non de ijs quæ antea habebat, in quibus pater vltimum fructum, & administrationem non perdit filij clericatu, num. 10.
- Filius famil. clericus primæ tonsuræ, & quando possit testari de adventitijs, ibid. n. 11.
- Filius familias testari non potest de rebus illi à Principe donatis, quâvis illi pleno jure acquirantur, num. 14.
- Filius famil. legi, statuto, aut consuetudine testandi jus obtinere potest. Et de contentu patris potest testari ad pias causas, n. 15.
- Filius familias nec de patris contentu testari potest ad causas non pias. Donare verò causa mortis, potest illo contentiente, numer. 16. & de ratione differentiarum, ibidem, & num. sequenti.
- Filius familias potest facere donationem inter vivos bonorum adventitiorum in quibus pater vltimum fructum non habet, absque illius contentu. Donationem verò causa mortis talium bonorum, absque patris contentu facere non potest, num. 25.
- Filius, ut nobilis, aut plebeius censetur, patris, non matris, conditionem sequitur, 2. p. §. 2. num. 21.
- Filius remedio supplementi pro integra legitima sibi lege debita, contra ecclesiam uti potest, 3. p. init. num. 22.
- Et totius legitimæ repletionem adversus ecclesiam institutam postulare potest, & si municipali lege, aut regia, illa aucta sit. Et pater vltra partem sibi commissam legare pro anima, nunquam potest, num. 23.
- Filio præterito, vel sine causa exhæredato, testamentum in quo ecclesia est hæres instituta, nullum manet, nu. 25.
- Filio exhæredato sine causæ expressione, qui illam commiserat exhæredatione dignam, testamentum in quo ecclesia est hæres, valet, num. 26.
- Filius qui post commissam ingratitudinis causam redijt in gratiam parentis, ex præterita causa exhæredari non potest, nec in testamento ad pias causas, num. 27. ver sic. si tamen, Et an in ingratitudo commissa, filij rænitentia tollatur? & an religionis ingressu? remittive ibid. m.
- Filio præterito qui causam exhæredatione dignam commiserat, an valeat testamentum ad pias causas? ibid. num. 28.
- Filio matrimonium contrahente, secundum jus regium Portugaliæ extinguitur ususfructus quem pater habebat in bonis illius, etiam si sine patris contentu matrimonium contrahat 4. p. §. 2. n. 20. ver sic. quod verò illi.
- Filius, cui nihil vltra legitimam reliquit pater, qui ab eo alienam rem legavit comparandam ex pecunia hæreditaria quæ est extra legitimam, ad comparationem illius non tenetur, sed æstimationem solvendo liberatur, 5. part. init. nu. 8.
- Filiorum causa in hæreditate paterna, favorabilior est quam Ecclesiæ causa, 5. p. §. 1. nu. 29. in princ.
- Filius qui non factò inventario bonis paternis se immiscuit, an possit legitimam deducere de legatis? Ibid. resolvitur quod non possit numer. 32.
- Filius non factò inventario deducere potest legitimam adversus fideicommissarium vniuersalem, num. 34.
- Filius qui non est hæres, non succedit in jure patronatus, 5. p. §. 2. nu. 18.
- Forensis testamentum factum cum solemnitate loci in quo commoratur, valet quoad bona ubique sita, 1. part. §. 6. num. 5. & 2. p. §. 2. num. 20.
- Forensis, cui ab alijs secundum civitatis suæ Ius, testandi factio non competit, testari non poterit, & si competeret secundum jus civitatis in qua veritatur, d. num. 5.
- Forensis testari potest vel secundum leges, & consuetudinem loci in quo veritatur, vel secundum leges regni sui, 2. par. §. 2. num. 22. ad fin.
- Forensis existens in comitatu rusticorum, illorum privilegio minus solemniter testandi uti non potest, præterquam si sit rusticus, n. 20. versicul. Nec verò;
- Forensis comprehenditur statuto in ijs quæ sunt voluntariæ jurisdictionis, nu. 22.
- Forma actus deficiente nec civilis nec naturalis obli-

I N D E X

obligatio oritur ex eo. 2. p. § 4. n. 3.
 Fornicati, paupertatis obtentu nec in extrema
 necessitate licet, cum tunc furari liceat, 3. p.
 §. 5. n. 1. versic. quod verum est.
 Furiosus, nec ad pias causas testari potest, 1. p.
 §. 3. nu. 9.

G

Generalis determinatio privilegiatas etiam
 personas comprehendit 1. p. init. n. 13.
 Gratis vniquisque tenetur abstinere à malefi-
 cio, & reddere tenetur quod ob eam causam
 accepit 3. p. §. 5. nu. 8.
 Gravatus restituere cum moreretur, si moriatur,
 & relucitur, non tenetur statim restituere,
 sed manet fideicommissum suspensum in se-
 quentem hæredis mortem, 6. p. §. 3. nu. 8.

H

Hæreditas ab extraneis, vel per cretionem
 vel per gestionem pro hærede, adire po-
 terat, 1. p. init. n. 18. versic. Quarè.
 Hæres, an in foro conscientie teneatur ad sol-
 venda relicta in testamento minus solemniter?
 Et, an talia relicta, in eodem foro retineri
 possint ab ijs quibus relinquuntur? 2. p. §. 4.
 num. 2.
 Hierosolymam euntes religionis causa, absque
 legum solemnitatibus testari possunt, 2. p. §.
 1. nu. 26.
 Honestatis jus, in quacunque dispositione quã-
 tumvis generali exceptum temper intelligi-
 tur, & superioritatis juri præfertur, n. 28.
 Hyberpole, est figura, qua Oratores, Poetæ, &
 Jurisconsulti sæpe vtuntur. Et sine mendacij
 nota profertur. Quid sit, & quatenus ea vti
 liceat? 6. p. init. nu. 3.

I

Ignorantia iuris solum ex causa fideicom-
 missi relicti in testamento minus solemniter
 repeti non potest, 2. p. §. 4. num. 1. versic.
 quod verò.
 Ignorantia iuris quando excuset à poena legis,
 vid. in verb. iuris ignorantia.
 Impossibilis modus rejicitur è testamentis, 1. p.
 §. 4. num. 3.
 Impossible reputetur quod à voluntate Princi-
 pis dependet nisi sit assuetum fieri, 5. p. §. 2.
 nu. 6. versic. Verum.
 Incerta persona dicitur, quam incerta opinione
 animo suo subiecit testator, & tali jure anti-
 quo, quod etiam iuris consulti tempore
 durabat, relinqui non poterat, 1. p. init. n. 31
 Incertis personis hodie legata, & fideicommissa
 relinqui possunt ex nova Iustiniani constitu-
 tione, num. 32. & quando talia relicta vale-
 ant, num. 34. ibid.

Incerta persona, tutor dari nequit. Et quid de
 testamentario executore, nu. 33.
 Incertæ Ecclesiæ, seu piæ causæ incertæ relicta
 valent. Et in quo specialitas hic consistat,
 num. 24.
 Incertæ Ecclesiæ, seu piæ causæ incertæ insti-
 tutio, jure ordinario valet absque aliquo piæ
 causæ privilegio, nu. 35. ibid.
 Incertæ Ecclesiæ institutio, quia non constat de
 qua tenentur testator, cum duæ sint ejusdem
 vocationis in domicilio illius, valet jure or-
 dinario absque aliquo favore, & privilegio
 piæ causæ, num. 36.
 Incerta persona aliquando dicitur quanvis cer-
 ta sit in mente testantis, vt cum duo sunt Ti-
 tij, nec constat, de quo tenentur testator, &
 tunc merito jure dispositio valet, & duobus
 testibus potest quilibet probare, de te testa-
 torem tenente, d. nu. 36. in versic. Secunda
 incertitudo.
 Incertæ personæ relicta, quia duo sunt Titij,
 potest hæres vni solvere accepta cautione ab
 eo de defendendo adversus alterum, n. 37.
 Incertæ personæ legatum, quia duo sunt Titij,
 potest vnus ex ijs, in quem alter, jus suum re-
 nuntiaverit, ab hærede exigere, ibid. num.
 38. & pacisci possunt inter se de divione lega-
 ti, nu. 39.
 Incertum legatum quia duo sunt Titij, vbi in-
 ter se non conveniant, hæres in foro consci-
 entie retinere sibi nequit: sed vel in pias causas
 suas distribuere, vel apud iudicem deponere
 debet, num. 40.
 Incerta legati ademptio quia duo sunt Titij in
 vtriusque persona vitiat temper legatum, nu-
 mer. 41.
 Incertæ Ecclesiæ relicta valet, n. 43.
 Incertitudo in genere generalissimo, vel subal-
 tero vitiat dispositionem contractus, & vl-
 timæ voluntatis, 6. p. §. 1. n. 18.
 Indebitum omnino, scienter solum repeti non
 potest, 2. p. §. 4. num. 7.
 Injuria quælibet, quantumcunque gravis, dissi-
 mulatione aboletur, 3. p. init. nu. 27.
 Institutionis titulus, quo legitima liberorum re-
 linqui debet, iuris civilis est, 3. part. init. nu-
 mer. 20.
 Institutio, quos Titius voluerit, non valet. Illa
 verò, *Ex cognatis meis, quos Titius voluerit,*
 valida est, & Titio non eligente, omnes cog-
 nati pro institutis habentur, 6. p. §. 1. num. 2.
 De ratione vid. nu. 6. & 8.
 Institutio facta sub conditione alienæ volunta-
 tis expressæ, non valet. Sub conditione verò
 alienæ voluntatis velatæ, valida est. Et vtri-
 usque ratio, d. §. 1. num. 7.
 Institutio illa, *Titium instituo, si Mevium insti-*
tuerit, captatoria est, & non valet: illa verò,
Titium

R E R V M.

- Titium, ut Mevium instituat, utilis est, 6. par. §. 2. nu. 8.*
- Inventario non facto, tenetur hæres legata pia integrè persolvere etiam ultra vires hæreditarias, 5. p. §. 1. nu. 1. & num. 4.**
- Inventarij constitutio à Iustiniano lata antiquum jus correxit circa creditores, & legatarios num. 2.**
- Inventarium fieri debet secundùm consuetudinem loci, ibid. in versicul. Huic autem.**
- Inventario non facto, tenetur hæres ad integra legata etiam de suo persolvenda, quanvis testator tacite vel expresse illorum solutionem ad bona sua restrinxerit, nu. 3.**
- Inventarium, ad hoc ordinatur, ut eo constet, quantum in hæreditate defuncti sit. Et male præsumitur de eo qui illud facere, prætermisit, ibid. versic. Pro qua ratione.**
- Inventario non facto, an in foro pœnitentiæ teneatur hæres ultra vires hæreditarias? num. 5. & resolvitur, quod non, nu. 6.**
- Inventario non facto, non tenetur hæres ultra bona defuncti, si creditores, & legatarij de hoc conscij fateantur, non esse plura, quam quæ dicit hæres, num. 7. & in isto casu potest deducere Falcidiam ad versus legatarios, nu. sequenti.**
- Inventario non facto, creditores, & legatarij de rei veritate conscij non possunt, ultra eam ab hærede exigere in foro conscientie. Et, si exegerint, in eodem iudicio restituere, tenentur, ibid. num. 9. Idem, si post latam sententiam contra hæredem exigant, nu. 11. Nec tamen in prædicto casu potest hæres uti remedio denuntiationis Evangelicæ, nu. 10.**
- Inventarium, intra quantum tempus fieri debeat, num. 12.**
- Inventarij beneficium an quoad omnia amittatur ex omissione vnius rei remissivè num. 22. circa princip.**
- Inventarium facere tenentur hæredes, non alij universales successores, & possessores bonorum defuncti, nu. 25.**
- Inventarium hæredis, probationes contrarias non tollit secus in tutoris inventario. Et differentie aliæ inter utrumque, remissivè n. 39.**
- Inventarij solennitates, & utilitates, Remissivè d. num. 39. in fin.**
- Iudex aliquando partes ad concordiam reducit re inter eos divisa propter causæ dubietatem, 1. p. init. n. 39. versic. Partibus autem.**
- Iuramentum contractui appositum, sortitur naturam ejus primordiale, 2. p. init. num. 25. versic. Pro quò.**
- Iuramento auferri non potest libera testandi facultas, & testamenti revocandi, 6. part. init. num. 4.**
- Iuris ignorantia non excusat personas quæ aliàs**
- illa exculantur, quando inciderunt in delictum prohibitum à lege super certo statuyente, aliàs excusat, si peritiores consulere non potuerit 5. p. §. 1. n. 19.**
- Iuris ignorantia non excusat à pœna legis mulierem, quæ errans in jure tutorem filij non petit. Excusat verò eam quæ non fecit inventarium, si peritiores consulere non potuit ibidem in versic. Quæ utique.**
- Iuris ignorantia non excusat mulierem, & si miles personas, à pœna legis imposita ob res in inventario celatas, nu. 18. & 19. limita ut in num. sequenti.**
- Iurisdictionis voluntariæ actus etiam extra territorium statuentis possunt in subditos exerceri, 2. p. §. 2. nu. 22.**
- Iurisdictionis voluntariæ sunt ea, quæ partes nemine cogente facere possunt; contentiosæ quæ redduntur in invitum, d. n. 22.**
- Ius gentium introduxit illa, quæ pro necessario humanæ vitæ usu naturalis ratio inter homines constituit, In præfat. nu. 2.**
- Ius gentium quid sit, ibid.**
- Ius gentium, & ea quæ istius Iuris sunt, servantur inter omnes gentes quæ politicè vivunt, ibid.**
- Iuris gentium conventiones apud aliquas nationes in usu non sunt.**
- Iure gentium introducta, eodem Iure firma, & valida sunt, nu. 4.**
- Ius civile interdum aliquid addit, aut detrahit Iuri gentium, num. 12.**
- Ius humanum potest ex causa limitare, seu distinguere divinum Ius, & naturale, 2. p. init. num. 6. & 3. p. init. nu. 22.**
- Ius patronatus acquiritur ex fundatione Ecclesiæ, capellæ, seu alteras, de Episcopi contentu, 5. p. §. 2. nu. 18. versic. Prima conclusio, & nu. 19.**
- Ius patronatus, per se nec donari, nec legari potest absque Episcopi contentu, ibid. versic. Secunda conclusio. Præterquam si Ecclesia, aut loco alij religioso donetur, aut relinquatur. In versicul. Si tamen. Et venditionis titulo per se nunquam transfertur. ibid. in versicul. Venditionis autem.**
- Ius patronatus transfertur cum universitate bonorum quocumque titulo absque Episcopi autoritate. Versic. Tertia conclusio.**
- Ius patronatus Ecclesiasticum, hæreditariū est, jure hæreditario defertur, & transit in omnes hæredes, nec potest patronus vni ex illis illud assignare sine Episcopi consensu. Et an transeat in fideicommissum universale? ibid.**
- Ius patronatus non cõpetit ex institutione capellæ, nisi interveniente Episcopi consensu, n. 19. Et tunc post mortem institutoris transit in successorem capellæ, ibid. nu. 10.**

I N D E X

L

Legatum certæ quantitatis Concilio relic-
tum, si Concilij expensas excedat, pars
quæ super est, hæredis lucro cedit, 1. p. init.
num. 26.

Legatum certæ quãtitatis relictum ad alicujus
collegij, monasterijvè constructionem, to-
tum expendi debet in opus à testatore desi-
gnatum, & si pars aliqua super sit, non hære-
di, sed ipsi collegio, aut monasterio erit appli-
canda, num. 27. Et vid. 3. p. §. 7. num. 6.

Legatum certæ quantitatis pro funeris expen-
sis, totum expendi debet, & si minus expen-
datur, non pertinet ad eum cui in hanc cau-
sam relictum fuit, num. 28.

Legato certæ quantitatis relicto in certam ali-
quam causam expendendo, quæ tantum
summam non requirat, attenditur pro lucro
residui, an causa, natura sua limitata sit, an
non ibid.

Legata non solùm relinquuntur propter meri-
tum legatarij tempore testamenti existens,
sed etiam propter meritum postea futurum,
num. 31.

Legata, fideicommissa, & libertates, relinqui
possunt extraneis in testamêto minus solen-
ni inter liberos facto, 2. p. §. 3. n. 15.

Legata, substitutio, & cohæredis adjectio, con-
tenta in testamento, quod favore piæ causæ
hæredis institutæ, posterius factum reputa-
tur, valent, 3. p. §. 2. nu. 12.

Legata non debentur cum ex testamento hæ-
reditas non aditur, nisi pia sint, num. 13. ad
fin.

Legatum relictum pro pauperum alimentis nõ
potest converti in redemptionem captivo-
rum, nec in pauperum puellarum dotes, 3. p.
§. 7. num. 16.

Legatum relictum pro virginibus maritandis
non potest expendi etiam de consensu Epis-
copi pro dote puellæ religionem ingredi vo-
lentis, num. 17.

Legatum vxori relictum, vt post ejus mortem
monasterio restituatur, vel in ægrotos, aut a-
limenta pauperum, expendatur, an illa volēs
possit in vita sua restituere? ibid.

Legatus apud hostes existens non potest testari
secundum consuetudines, & statuta illorum,
2. p. §. 2. num. 22.

Legatum Titio relictum, *Si Sempronius volu-
erit*, non valet, Valet verò relictum sub cõ-
ditione, *si sempronius capitolium ascenderit*, 6.
p. §. 1. num. 11. Et sub conditione, *si hæres
in capitolium ascenderit*, num. 20.

Legatum, & fideicommissum relictum *cum hæ-
res voluerit*, validum est. Et differentia inter
hoc, & illud, *nisi hæres noluerit*, d. §. 1. nu-
mer. 16.

Legatum alicui relictum sub conditione, *si ipse
voluerit*, validum est, similiter, & hæredis
institutio. Et quid talis conditio operetur,
num. 17.

Legati quantitas, seu res in libero hæredis arbi-
trio poni non potest, potest verò in alieno al-
terius arbitrio nu. 18.

Legitima filijs non debetur in bonis parentis
religionem bonorum capacem ingressi, ante
mortem naturalem illius, 1. p. §. 5. num. 20.
versic. Quod etiam, vid. etiam in 4. p. §. 2.
num. 8.

Legitima titulo institutionis filio relinqui debet
Et si non instituat in re aliqua, aut,
vt oportet, exhæredetur, testamentum ma-
nec nullum, 3. p. init. num. 19. versic. Adeò
autem præterquam in testamento ad piæ
causas, num. 20.

Legitima liberorum in testamento patris inter
liberos facto debet illi relinqui titulo institu-
tionis, 2. p. §. 3. n. 16. & 3. p. init. n. 21.

Legitimæ quota, civili jure est inventa, & sta-
tuto minui potest, & augeri nu. 22. Et an in
totum tolli possit? ibid.

Legitima liberorum favorabilior est quàm li-
bertas vt in dubio, testamentum quod melio-
rem filij causam continet, posterius esse, præ-
sumatur, 3. p. §. 2. nu. 6.

Legitima liberorum an debeatur parentibus
religionem ingredientibus, non expectata
morte naturali? & è contra? 4. p. §. 2. nu. 8.

Legitima non debetur vivente patre, ibid. in
versicul. Verum prior.

Legitima liberorum parentum, & patronorum
non potest minui legatis ad piæ causas relictis
5. p. init. num. 1.

Legitima filiorum, nec favore piæ causæ onera-
ri potest, ibid. & nu. 4.

Legitima, est quota bonorum, non hæreditatis,
num. 12.

Legitima non potest solvi filio invito in pecunia
numerata, & si pater ita jusserit, sed in rebus
hæreditarijs solvenda est, d. nu. 12. Et non
in singulis minutatim, sed in vna vel pluribus
arbitrio boni viri nu. 13.

Lex, ne mulieres auro, ne vè vehiculis, aut va-
ria veste vterentur, lata post claudem Can-
nentem. In præfation. numer. 9. versicul.
Denique,

Leges patriæ de prohibitione sericorum, d. nu-
mer. 9.

Lex Lacedæmoniarũ fæminis ornans ornatus,
& mundus muliebris prohibebatur, ibid.

Leges sumptuariæ olim apud Romanos in vtu
crant, ibid.

Lex non debet populo servire de vento, sed in
catu dubij debet esse prolata, 1. p. init. nu-
mer. 6.

R E R U M.

Lex exorbitans, & correctoria, nec ex rationis identitate, de casu ad casum extendi potest, ibid. num. 18. in fin. & d. 1. p. §. 5. num. 4. & 2. p. init. n. 28.

Lex nova in vno casu expressa, intelligitur etiã in alijs, quibus casus expressus, antiquo jure æquiparabatur, & qualiter hoc procedat, 1. p. §. 5. num. 6.

Leges, & statuta habilitare non possunt personas sibi non subditas, nec circa eas aliquid disponere, 1. p. §. 6. nu. 6.

Leges intelligi debent secundum subjectam materiam rubricæ sub qua situantur, 1. p. §. 7. num. 14.

Leges humanæ quæ plures quàm duos aut tres testes in testamentis requirunt, jure Divino, aut Canonico sublatae non sunt. 2. p. init. numer. 3.

Lex humana, plures quam duos testes aliquando, ex causa requirens, & aliquando in aliquibus casibus, vnius testimonio contenta, injusta non est, nu. 8.

Lex fundata in præsumptione non habet locum in animæ judicio, vbi veritas stat in contrarium, 2. p. §. 4. nu. 12. versic. Nec tunc obstabit. Et 5. p. §. 1. num. 5.

Lex positiva potest interpretari, & declarare legem naturæ, 3. p. init. num. 22.

Lex loquens in casu aliquo ratione frequentioris vius alios similes non excludit, 4. p. §. 2. num. 18.

Leges Cæsareæ de inventario loquentes, Iure Canonico sunt approbatæ in foro contentioso, 5. p. §. 1. nu. 4.

Leges civiles de legato rei alienæ, Iure Canonico non sunt correctæ, 5. p. §. 3. num. 8. & num. 16.

Liberi concepti post condemnationem pœnæ servitutis, censentur ab alio suscepti, & substitutum non excludunt. 1. p. §. 5. n. 19.

Liberi damnatorum non admittuntur ad successione illorum ante quàm naturaliter moriantur, & si illi damnatione pœnæ servitutem incurrant, numer. 20. versicul. Quæ tamen.

Liberi condemnati qui condemnationis tempore extant, quæ vitam non adimit, sed statum, aut libertatem, filium excludunt in terminis ord. Portugallia lib. 2. titul. 26. §. 28. num. 21.

Liberi concepti ante cõdemnationem, & si postea nascantur, excludunt filium, vt nati ante condemnationem, nu. 22.

Liberi naturales extantes condemnationis tempore, excludunt filium in terminis ord. Portugal. quando ejus conditionis sunt, vt illis debeat legitima in bonis parentis, cujus modi est plebei filius, de jure regni, num. 23.

Ægy d. de Sacros. Eccles.

Et quid in adoptivis, ibid. in versicul. Quæ ratione.

Libertatis causa, est causa pia, 3. p. §. 2. n. 1.

Libertatis causa, pia est, vt piæ causæ privilegiis potiatur, & si pro anima non relinquatur, num. 2.

Libertas relicta in testamento minus solemni, valet quando pietatis animo relicta fuit, alias non, ibid. nu. 3.

Libertas, non est favorabilior legitima liberorũ nec eam vnquam tollere, minuere vè potest, n. 4. versic. Ex quo sanè.

Libertatis causa, non semper qualibet, alia pia causa favorabilior est, n. 11.

Libertas animo pietatis relicta, debetur hæreditate non adita, nu. 15.

Libertas in testamento relicta, censetur repetita ab intestato. nu. 16.

Libertas duobus relicta, & vni postea adempta de quo non appareat, neutri debetur, præter quàm si pietatis animo relicta fuisset, n. 17.

Libertas alieno servo ignoranter relicta valet. 5. p. §. 3. nu. 2. versic. Cujus tex.

Libertas directa servo proprio, relinqui potest sub conditione, si Titius voluerit, 6. p. §. 1. n. 21. Fideicommissaria vero ita relicta non valet, n. 22. in fin.

Libertas, nec directa, nec fideicommissaria, sub libero hæredis arbitrio relinqui potest, d. numer. 22.

Licentia, juris communis dispositionem in contrarium supponit. 1. p. init. n. 7.

Lusitani in Indos navigantes, quanvis in numeros militũ sint relati, jure militari testari nequeunt, 2. p. §. 1. n. 8. vel. De ijs vero, & quãvis militiæ causa proficiantur, n. 9.

M

Maioratus institutio in testamento minus solenni non valet, nec quoad onus militarum, aut alterius piæ causæ illi annexum, 5. p. §. 2. num. 15.

Mandati fines diligentes sunt observandi, nec per æquipollens impleri potest, 1. p. §. 5. nu. 4. in fin.

Manumissus, novus homo censetur, 6. p. §. 3. num. 8.

Mare reputatur pro territorio seu districtu civitatis illius quæ propinquior est, tam quoad delicta, quàm quoad contractus, 2. p. §. 2. num. 15.

Maritus, aut vxor, remanens in possessione bonorũ, & celans aliquid in inventario, non incurrit pœnam. De jure regio Portugall. sic, minoribus extantibus, 5. p. §. 1. n. 22. & 23.

Maritus, aut vxor, remanens in possessione bonorum, non tenetur ultra bona defuncti, ob omissionem inventarij, d. n. 23.

§§

Masculi

- M**asculinum, tam in hominis, quam in legis dispositione, comprehendit fœminum, 1. p. §. 2. num. 11.
- M**alcolus luxuriosè vivens, non idcirco reputatur prodigus, num. 15.
- M**atrimonium duobus aut tribus testibus plenè probatur, 2. p. init. ff. 2.
- M**atrimonium spe lueri provocari potest etiam à futuro marito, 6. p. §. 2. n. 4.
- M**edicinæ laus, & commendatio, 3. p. §. 6. numer. 4.
- M**entiri, nemo potest sine peccato. Et, non est mendax, qui fallendi animum non habet, 6. p. init. nu. 3.
- M**eretrici relictum, ut ad meliorem vitæ statum revertatur, ad pias causas relictum dicitur, 3. p. §. 5. num. 1.
- M**eretrice hærede instituta, tanquam turpi persona instituta, competit fratri querela inofficiosa testamenti, num. 2.
- M**eretrici relictum sub conditione, aut modo melioris vitæ status, pium est, & alijs pijs in casu dubio præferendum, ibid. n. 3.
- M**eretrici pauperi relictum, quæ turpi quæstu vitam alit, pium non iudicatur, n. 6.
- M**eretrices, & pauperes sint, vocandæ non sunt in distributionem legati relictæ pauperibus, n. 7. limita, ut vbi.
- M**eretrix an hominem ultimo supplicio damnatum postulare sibi possit in maritum, ut à turpi vitæ statu ita resipiscat? n. 8. versicul. Ad consuetudinem verò.
- M**eretrice instituta hæres, testatoris fratre prætermissa, eam à querela testamenti inofficiosa repellere non poterit, & si parata sit hæreditatis lucro ad meliorem vitæ statum resurgence, num. 8. versicul. Sed negativam.
- M**iles ultimo supplicio damnatus testari potest, si in sententia, testandi facultas ei sit reservata 1. p. §. 5. n. 2. versic. Sed & hoc.
- M**iles, unde dicatur, 2. p. §. 1. nu. 1.
- M**ilitum privilegia antiquis legibus concessa, quæ non reperiuntur correctæ hodie stabunt, num. 2.
- M**ilitum testamenta cum duobus testibus valent. Et an debeant esse rogati? d. numer. 2. Et mulier potest esse testis in illis, d. num. 2. in fin.
- M**ilitibus juris ignorantia non nocet, n. 3.
- M**ilitibus, dumtaxat cum in castris, aut in expeditione versantur, testamentorum solennitas remissa est, n. 4. versic. Præterea.
- M**ilites filij famil. extra castra, & expeditionem testari possunt de eo quod in castris acquisierunt, n. 4. prope fin.
- M**ilitibus quare testamentorum solennitas in castris solummodo, & in expeditione sit remissa, n. 5. & 6.
- M**ilitum privilegio in testamentis, uti possunt viri literati in castris decedentes, d. numer. 6. versic. Quo fit.
- M**ilitum testamenta facta in castris, aut in expeditione, valent intra annum missionis ex causa honesta, ibid. versic. Circa quod.
- M**ilitum privilegio in testamentis ita demum in castris uti possunt alij non milites, si castra sint in loco hostili, & decedant illic. Et quæ circa hoc, de jure regio Portugall. ibid. versicul. At verò.
- M**ilites quando, in castris existerent, & quando, in expeditione occupati, dicantur, numer. 7. & num. 9.
- M**ilites stationarij, qui in civitate aliqua, præsidij causa sunt, jure militari testari nequeunt, d. num. 7. versic. Unde colligo. Idem in limitaneis militibus, ibidem versic. Maior.
- M**ilitis testamentum factum in ipso pugnae conflictu, valet cum duobus testibus non rogatis d. num. 7.
- M**ilitis privilegio in testamentis uti possunt navarchi classium, remiges, & nautæ n. 8. ibid.
- M**ilites qui classibus vehuntur, jure militari testari possunt, ibid.
- M**ilites non gaudent privilegio militaris testamenti, ex quo belli causa ad exercitum proficiscuntur, sed ex quo cum exercitu ipso vadunt, num. 10.
- M**ilites qui in bello injusto versantur, an militibus privilegijs uti possint? n. 14. & 15.
- M**ilites non gaudent privilegio exemptionis à præstatione collectarum, & tributorum, clericis competente, n. 27.
- M**iles ante completum decimum quartum annum testari nequit, & completus dicitur in milite, sicut in pagano, in qualibet parte ultimi diei quo decimus quartus annus perficitur, num. 29.
- M**ilitis testamentum factum in castris jure militari, non irritatur, si ille domum revertus, non tamen à militia missus, cum eo decedat, 2. p. §. 2. n. 9. versic. Quo fit.
- M**iles non factò inventario tenetur in solidum, 5. p. §. 1. n. 27. versic. Contrariam.
- M**inor si contrahat cum auctoritate tutoris ita ut post mortem suam, & sic finita tutela incipiat actio, tenet contractus, 1. p. §. 1. nu. 4. versic. Et sanè.
- M**inor aliquando pro maiore reputatur circa spiritualia, & dependentia ab eisdem, 1. p. §. 2. n. 20. in fin.
- M**inoribus etiam lucris causam prætentibus juris ignorantia non nocet, 2. p. §. 4. num. 11 in princ.
- M**inor, qui juris errore solvit relictum in testamento minus solenni, repetere potest, ibid.

R E R V M.

Miserabilibus personas relicta, ad pias relicta dicuntur, 3. p. §. 4. nu. 1.

Miserabiles personæ quæ dicantur, præter expressas in jure, iudicis arbitrio relinquuntur, d. num. 1.

Misericordiæ opus spirituale corporalibus præstat, 3. p. §. 5. n. 8. in princip.

Missarum numerus à testatore declaratus, implendus est de alijs hæreditarijs bonis, si quantitas ad id relicta sufficiens non sit, 1. p. init. num. 30.

Monachi testari possunt ex summi Pontificis licentia, 1. p. §. 1. n. 6. in fin.

Monachus testari nequit, nec id consuetudine induci potest, sed Papæ privilegio potest, 1. p. §. 7. num. 7. versic. Sed, & si.

Monachus, per gloriam vivere, censetur, 4. p. §. 2. n. 6. versic. Sed ex præcedentibus.

Monachus, in jure pro mortuo habetur, ibi. Et quomodo hoc intelligendum in n. sequenti.

Monachi testamentum professione ejusdem confirmatur adeò, ut deinceps ab eo revocari nequeat, etiam in favorem monasterij, d. n. 6. in fin.

Monachus non habet, velle, nec nolle, n. 7.

Monasterio relicta, cum duo sint, nec appareat, de quo scelerit testator, fæminarum potius monasterio quam virorum præstari debet, 1. p. init. n. 46. Et ubi inter religiosas fæminarum domos contentio sit, conversarum domus præferetur, ibid. n. 47.

Monasterium ingressurus non potest testari abique ordinarijs legum solennitatibus, 1. p. §. 7. n. 8. & 2. p. §. 1. nu. 25.

Monasterium ingressurus non tenetur aliquid monasterio relinquere in testamento ante ingressum factum, 4. p. §. 2. n. 3.

Et an, si testator de monasterij ingressu non cogitavit, ob præteritionem illius, rumpatur testamentum? ibid. n. sequenti.

Monasterium habetur loco filij, nu. 3.

Monasterium, cui monachus te, & tua obtulit nominatim, & expresse tempore ingressus, succedit in bonis illius, exclusis hæredibus in testamento scriptis, num. 4. versic. ij verò omnes.

Monasterij Prior, cui commissa, est facultas pauperes eligendi, an possit fratres suos eligere? 6. p. §. 1. n. 30. ve sic. Ex quo.

Mori quotidie, dicimur, & continuo decedentes 4. p. init. num. 1.

Mortis appellatio, de naturali intelligitur, 1. p. §. 5. num. 21.

Mortis memoria, amara est, & aliorum rerum memoriam fugat, 2. p. init. n. 14.

Mortis in articulo constitutus quando quis dicitur, 4. p. init. num. 4. & num. 6. & numer. 12.

Aegypt. de Sacros. Eccles.

Mortis tempore fecisse testamentum non dicitur, qui extra infirmitatem, ac mortis periculum, illud fecit, & si subito moriatur post illud factum, ibid. num. 12.

Mortis tempore factum non dicitur testamentum, quod factum est in infirmitate ex qua non deceffit testator, nu. 13.

Idem si testator ex infirmitate illa deceffit, & Dei miraculo resuscitatus est, ibid. n. 14.

Mortis conditio, de naturali intelligitur, non de civili, 4. p. §. 2. numer. 7. versic. Cui resolutioni.

Mulieri luxuriosè viventi quæstus causa, bonis interdici non potest, nec dari curator, nec adimi testandi facultas, 1. p. §. 2. num. 13.

Mulieri luxuriosè viventi libidinis causa, interdici bonis potest, & adimi testandi facultas tanquam prodigæ, num. 14.

Mulier, raro prodiga, num. 15.

Mulieri conjugatæ luxuriosè viventi, an ut prodigæ dandus sit curator? d. num. 15. in fin. & 16.

Mulier potest esse testis in testamento militis, 2. p. §. 1. n. 2. in fin.

Mulier militiam exercens, eodem jure vititur, quo miles masculus, d. §. 1. n. 27.

Mulier quæ versatur in castris non tam è ex causa aliqua honesta, & justa, & si castra in loco, hostili sint, & ibi decedat, jure militari testari non potest, ibid. n. 28.

Mulier, ubi jure militari potest testari, duodecim annorum facta hoc privilegio uti potest, n. 29.

Mutus, & surdus, testari olim nunquam poterant, 1. p. §. 3. n. 1.

Mutus & surdus sive à calu, sive à natura, si intellectum aliquem habeat, quem signis declarare possit, celebrare potest omnes contractus qui consensu peraguntur, & matrimonium contrahere potest, ibid. n. 2.

Mutus & surdus, de jure novo quando, & qualiter testari possit, n. 4.

Mutus & surdus miles an testari possit? n. 5. & 6

Mutus & surdus ex accidenti, & si scribere nesciat, statuto, vel principis placito testari potest, num. 6.

Mutus & surdus ex accidenti, & si scribere nesciat, si animi sensum signis declarare possit, ad pias causas testari poterit, n. 7.

Mutus & surdus à natura, nec ad pias causas testari potest, ibid. n. 8.

Mutus & surdus à natura nec de regis licentia testari potest, ibid. in versic. Pondero in argumentum.

N

Naturalis obligatio non oritur ex testamento minus solemnipro relictis in illo, 2. p. §. 4. n. 2. & 3.

I N D E X

Naturale debitum errore facti solutum repeti non potest, num. 5.

Naturale debitum parit exceptionem compensationis.

Naturale debitum, quod ad creditoré pervenit absque vitio illius, repeti non potest, nu. 6.

Naturale debitum à minore solutum, restitutionis auxilio repeti nequit, n. 9.

Naturæ convenit, ut solus filius, sit hæres patris, 2. p. §. 3. n. 3. & nu. 15. ad fin.

Nobilis, qui rus habitat, privilegijs rusticorum gaudet, nec idcirco privilegia nobilitatis amittit, 2. p. §. 2. nu. 12. & n. 21.

Nomina demonstrationis causa hominibus imponuntur, 1. p. init. n. 51.

Nominatio emphyteusis, facti est, non juris, 1. p. §. 2. num. 18.

Nominatio emphyteusis, de sui natura jure communi attento, reputatur actus inter vivos, 2. p. init. n. 26. versic. Hoc ergo. & quid attento jure regio Portugall. ibidem.

Nominatio emphyteusis in testamento facta, eodem numero testium probari debet, quo, testamētum ipsum, quanvis facta inter vivos tribus testibus probetur de jure regio Portugallia, ibid.

Nominatio emphyteusis in testamento facta, illo revocato, seu quoquo modo irrito, revocatur, & irritatur secundum leg. reg. Portugal. juris communis in hoc correctoriam, d. num. 26. in fin. & n. 27.

Nominandi facultate simpliciter concessa, nominatio semel facta, sive in testamento, sive inter vivos, revocari nequit, nu. 29.

Nominandi facultate simpliciter concessa sive in testamento, sive in contractu, nominatio semel facta, manet invariabilis, n. 30.

Nominandi facultate cum moreretur, seu tēpore mortis suæ, alicui concessa, nominationem factam variare semper potest, quanvis in nominatum rem, & omne jus quocunque titulo transferat. num. 31. Et ad quid tunc proficit prædicta juris traslatio, ibid. in versicul. Erit tamen.

Nominandi facultate ad mortis usque tempus, seu ante mortis tempus, alicui concessa, si in vita nominet, & in nominatum rem, & omne jus suum transferat, nominationem postea revocare non potest de jure regio Portugall. Et idem, ubi concessa est nominandi facultas tam in vita quam in morte, nu. 32.

Nominandi cum moreretur, facultatem habens sive persona nominanda, sit incerta ex certis, sive omnino incerta, nominationem factam variare semper potest usque ad mortem, n. 33.

Nominare justus cum moreretur certam aliquam personam, potest eam in vita irrevocabiliter nominare, ibid. num. 34.

O

Obligacionis nativitas, & substantia in alterius ex contrahentibus arbitrium conferri non potest, illius verò revolutio potest, 6. p. §. 1. num. 14.

Optione servi legata optimum eligere potest legatarius 5. p. init. num. 10.

Ord. lusitana lib. 1. tit. 87. §. 8. quæ privat parentes successione liberorum, ob omissionem inventarij, non habet locum respectu eorum qui ex hæredati fuerunt a parente prædefuncto, nec respectu postea susceptorum 5. p. §. 1. num. 13. Et alia circa eandem ord. vid. in num. sequentib. Et circa eandem in §. 9. vid. num. 17. & sequent.

Ord. lusitana lib. 2. titul. 18. §. 1. quæ prohibet, Ecclesiam bona immobilia comparare, in controversiam adducitur, & de validitate illius agitur, 5. p. §. 2. à num. 3. pro defensione vid. num. 11.

P

Pacta nuda Iure gentium firmiter valebāt, & manu regia executioni mandabantur, In præfat. num. 4.

Pactum de non succedendo jure validum non excludit successionem ex testamento, 5. p. §. 1. nu. 15. versic. Nec verò.

Parochi loco, in casu, c. cum esses, de testamēt. ad testamentum mortis tempore factum, potest alius sacerdos intervenire, si proprij tunc copia non sit, vel ejus loco duo testes, 4. p. init. num. 5.

Pater, & dominus ratum habere possunt factum filij, vel servi, etiam quod suo nomine gestum non fuit, ut valeat, 1. p. §. 7. num. 22. versic. Adeo.

Pater portionem extra legitimam liberorum arbitrio suo commissam potest eligere in re quam voluerit, 5. p. init. num. 2. limita ut in nu. sequent. & n. 9.

Pater non potest partem arbitrio suo commissam legare in re quæ valorem illius excedat, sed tale legatum intra vires patris illi commissæ valebit, & aliunde solvetur, n. 7. & 8.

Pater non potest partem quæ est extra legitimam filiorum, in re optima eligere, num. 9. Et an id possit relinquendo ad pias causas? num. 10.

Pater potest legitimam filio assignare in re certa, dummodò illa deterior non sit quam res aliæ hæreditariæ, nu. 9. versicul. Secundum quæ.

Patria potestas extinguitur patre monacho factò, 4. p. §. 2. num. 15. Idem, filio factò monach. n. 19.

Patria potestas jure postliminij recuperatur, 6. p. §. 3. num. 4.

R E R V M.

- Pauperum institutio**, in dubio intelligitur, in ijs qui sunt de domicilio testatoris, 1. p. init. num. 44.
- Pauperis relictum**, pium est, 3. p. §. 1. n. 1.
- Pauper dicitur etiam**, ut illi relictum, pium relictum iudicetur, qui, licet habeat unde se aliat, non tamen habet pro qualitate personæ ibid. num. 2.
- Pauperi consanguineo relictum**, pium relictum iudicatur, ibid. num. 3. & 6. Secus si consanguineo diviti relinquitur, etiam si testator dicat, se illi pro anima relinquere, d. num. 3. & num. 13.
- Pauper substitutus sub conditione nuptiarum**, liberorum, vel alia simili adjecta instituto, monasterium excludit, n. 8. & 9.
- Pauperi relictum pro alimentis**, vel puellæ pro dote, ultra quam egeant pro qualitate sua, cui debeat applicari pro residuo, nu. 10. versicul. Hic autem, & nu. 13. & nu. 14.
- Pauperes consanguinei testatoris præferendi** sunt extraneis in legato pauperibus relicto, nu. 11. & 12.
- Pauperes, & captivi laici, & si earum causa pia** sit, tamen legibus sæcularibus subditi sunt, num. 18.
- Pauperibus relicta**, valent in testamento minus tolenni, & relicta similibus alijs causis pijs, n. 20. & sequentib.
- Pauperi relictum**, qui latrocinijs, aut alias injurijs à alimenta quærit, pium relictum non iudicatur, 3. p. §. 5. nu. 6.
- Pauper non dicitur**, qui patrem divitem habet, 6. p. §. 1. n. 30. ante versic. Ex quo.
- Pax in Republica**, maximè procuranda, & cultodienda. In præfat. nu. 8.
- Peccatum sine voluntate peccandi non committitur**, 3. p. §. 5. num. 8. versicul. Nam respondeo.
- Peculium castrense**, quid sit. Et etiam extra castra, & expeditionem acquiri potest, & etiam antequam filius famil. miles sit, dummodo militiæ intuitu acquiratur, 2. p. §. 1. nu. 11.
- Peculium castrense non est**, quod militiæ intuitu donatur, si antequam filius cui donatum est, ad destinatum militiam pervenerit, morte præventus sit, nu. 12.
- Peculium castrense non est**, acquisitum in navigatione à ducibus navium Indicarum, gubernatoribus, & scribis, & officialibus alijs, num. 13.
- Peculium castrense an etiam acquiratur in bello injusto?** num. 14. & 15.
- Peregrinus regulariter non potest minus tolenniter testari**, 2. p. §. 2. nu. 11.
- Personæ quæ non possunt conveniri ultra quam** facere possunt, pro debito civili incarcerari non debent, quando non habent unde solvât, & debet illis relinqui de bonis suis unde vivât secundum personæ, ac status conditionem, 2. p. §. 1. num. 17. & 18.
- Personæ, ac status conditio in clerico, milite, & alijs qui non conveniuntur ultra quam** facere possunt, qualiter attendatur, n. 19.
- Philippus Imperator, ejusque filius Philippus**, primi Romanorum principum, fidem Domini adepti sunt, & à Decio occisi, 1. p. init. nu. 1. Et morte præventi fidem Romano Imperio non divulgaverunt. num. 2. Illorum monumentum Veronæ existans.
- Pia causa eadem in duobus testamentis instituta** inter quæ de prioritate non constat, illud posterius iudicatur, in quo pia causa, legatis & alijs oneribus minus gravata reperitur, p. 3. §. 2. num. 12.
- Piæ causæ centetur relictum**, quidquid pro anima in testamento relinquitur. Et quando pro anima relictum dicatur, 3. p. init. n. 1.
- Piæ causæ favores, & privilegia legibus humanis concessa**, in ijs intelliguntur, quæ pia sunt vel propter recipientis personam, vel propter causam ipsam, in quam relinquitur, quanvis pietatis intuitu relicta non sint, 3. p. §. 1. numer. 5. 6. & 7.
- Piæ causæ, quam Titius voluerit, institutio**, valida est ordinario jure abique piæ causæ favore ullo speciali, 6. p. §. 1. nu. 9.
- Piæ causæ institutio seu legatum, sub conditione, si Titius voluerit, an valeat?** d. §. 1. nu. 10. & resolvitur, nu. 23.
- Pietatem maiorem quis exercet in pauperes suos**, quàm in extraneos, 3. p. §. 1. n. 11.
- Pietas, etiam dicitur de liberorum obsequio, & reverentia erga parentes**, 3. p. §. 2. n. 1.
- Pietas in Rempublicam, & parentes, propriè dicitur in lata tamen significatione tunc tumitur**, 3. p. §. 3. num. 5. & §. 6. num. 1.
- Pietas, dicitur de miserabilibus personis**, 3. p. §. 4. num. 1.
- Pium legatum, quando in destinatum à testatore vltim expendi non potest, in similem convertitur ex conjecturata voluntate**, 1. p. init. nu. 36. & vid. 3. p. §. 3. nu. 10.
- Pium legatum, tripliciter consideratur**, 3. p. §. 1. num. 4.
- Pium opus spirituale prævalet corporali, & pro spirituali iudicandum est in dubio**, 3. p. §. 2. n. 10. versic. quò fit, & n. sequenti.
- Pia legata pietatis animo relicta, debentur, & si hæreditas ex testamento non adeatur. Et pietatis animo non relicta non debentur ex testamento hæreditate non adita, sed recurritur ad remedium bonorum alicui addicendorum, conservandorum piorum legatorum gratia**, d. §. 2. num. 14. versicul. Quare, & num. 15.

I N D E X

- Pium legatum** duobus relictus intuitu pietatis, & vni postea ademptum, de quo non appareat, alterutri debetur, num. 19.
- Pium legatum**, in dubio non censetur ademptum, quando incerta ademptio ad non pium referri potest. *ibid.* num. 20.
- Pium legatum**, propter incertitudinem non viatur, vt si libertas pietatis intuitu relicta sit Titio, & duo sint Titij, d. nu. 20. *versic. Quae ratione.*
- Pœnæ seruo relictum** pro non scripto est, 1. p. §. 5. num. 15.
- Pœnæ seruus**, restitutus, alius homo reputatur, 6. p. §. 3. nu. 9.
- Pœna servitutis** sublata ex iure notiori, civitas censetur retenta, & testari poterunt qui damnatione serui pœnæ fiebant de iure antiquo, 1. p. §. 6. num. 1. *versic. Nec quod.*
- Pœna legis**, etiam si à lege imponatur ipso facto non debetur in foro conscientiae ante sententiam, nec post eam, & solum, obedire iudici exequenti, tenetur condemnatus, 5. p. §. 1. num. 11.
- Pœna legis**, vel conventionalis, quando iusta est absque peccato exigi, & extorqueri potest, *Ibid.*
- Pœna dupli**, vel amissionis rei, imposita iure regio Portugall. ob res in inventario celatas à conjugē, non committitur nisi extantibus minoribus, d. §. 1. nu. 21. & 22.
- Posterior voluntas** cum quinque testibus quæ venientes ab intestato sunt vocati, prius testamentum perfectum numpit, in quo hæredes extranei sunt instituti, 2. p. §. 3. n. 9.
- Præscriptio** nec immemorialis procedit quando præscribens est incapax juris præscribendi, 5. p. §. 2. nu. 11.
- Præsumitur** quisquis ignorans vires patrimonij sui in actu ultimæ voluntatis, nisi adsit conjectura aliqua in contrarium, 5. p. §. 1. n. 36.
- Præbyteri loco**, in specie c. cū esles, de testam. duo testes intervenire possunt, 2. p. init. num. 19. & *vid.* 4. p. init. nu. 5.
- Princeps** non potest alicui auferre sine causa, quæ illi competunt ex testamento alterius. In præf. t. num. 7. in princip.
- Princeps** non potest alicui sine causa testamenti functionem interdicerē. *Ibid.* in *versicul. Quare.*
- Princeps** non potest cuiquam sine causa auferre dominium iure civili quæsitum, nec quærendum, *ibid.*
- Principis privilegium**, beneficium, scriptum, mandatum, & dispensatio, in quo differant, remissivè, 1. p. init. nu. 7.
- Principis præsentia**, & autoritate facultas testamenti revocandi tolli non potest, 6. p. init. nu. 4. *versic. Quae ratione.*
- Privilegium**, juris communis dispositionem in contrarium præsupponit, 1. p. init. n. 7.
- Privilegium** dicitur, quasi privata lex, & debet aliquid operari, *ibid.*
- Procuratoris officio** fungi nequit miles, neque clericus 2. p. §. 1. num. 20. & *ibi remissivè*, de religioso.
- Prodigus cui bonis interdictum est**, testari non potest, 1. p. §. 2. nu. 1.
- Prodigus magis animi vitium patitur** quam defectum iudici, & in quo à furioso discrepet, *ibid.* *versic. Ea tamen.*
- Prodigus cur olim testari non posset**, quando testamentum per æs, & libram erat in usu, nec hodie possit, num. 2. & 3.
- Prodigus quis sit**, num. 4.
- Prodigus non dicitur quis**, vt bonorum administratio illi interdicitur, eò quòd bona sua secum immoderatè expendat, nu. 6.
- Prodigus**, nec ad pias causas testari potest, numer. 17.
- Prodigus definit esse in curatione** cum sanos mores receperit. Et vno actu recepti non censentur, sed biennij vel triennij tempus frugaliter tractatum requiritur ad id, nu. 17. *versicul. Sed communem.*
- Prodigus testari inter liberos non potest**, n. 18.
- Prodigo possunt parentes substituere exemplariter**, *ibid.* in *versic. An autem Prodigo.*
- Prodigus sine curatoris autoritate non potest nominare ad emphyteusim**, nu. 22. Et habens jus patronatus, præsentare potest sine curatore, d. nu. 22. in fin.
- Prodigus**, cui bonis interdictum est, etiam perdit administrationem bonorum alienorum quam antea habebat, d. num. 22.
- Professione monachi** lecta an statim in testamento scriptis deferatur hæreditas? 4. p. §. 2. num. 5. & 6.
- Prohibitio de non alienando**, adjecta solo ipsius cui relinquitur favore, non valet, 5. p. §. 2. num. 1.
- Proximè cingendus** habetur pro jam cincto, 1. p. §. 7. nu. 7.
- Prohibitio alienationis** propter alterius favorē, ecclesiæ injuncta in re illi relicta, valida est, 5. p. §. 2. num. 13.
- Pupilli testari nequeunt**, nec ad pias causas, nec si malitia suppleat ætatem, 1. p. §. 1. n. 1.
- Pupilli doli capaces** matrimonium contrahere possunt, & ex contractibus naturaliter obligantur, & ex delictis obligantur, & testari non possunt, num. 2. & 3.
- Pupillus intercedente tutoris autoritate** testari nequit, & differentiae ratio, nu. 4. & 5.
- Pupilli ex testamento** nec naturalis obligatio oritur, num. 5. in fin.
- Pupillis pubertati proximis** testandi licentia per-

R E R V M.

permitti potest, statuto, cōsuetudine, & principis rescripto, proximis verò infantiae non potest, num. 6.

Pupillus, an, & qualiter, nominare possit ad emphyteusim? 1. p. §. 2. num. 19. cum duob. sequent.

Pupillus habens jus patronatus, etiam sine tutore praesentare potest. Et, si concurrat praesentatus à tutore cum praesentato pupilli, praefendus erit praesentatus à pupillo, d. §. 2. nu. 19. & 20.

Pupillare testamentum non valet si non valet paternum, 2. p. §. 3. nu. 17. in princ.

Pupillus non factio inventario tenetur insolidū, sed restitui potest ad faciendum, 5. p. §. 1. nu. 27. ad fin.

Q

Qualitas ad actum requisita per modum causae fiendi, seu causae principiantis, & si cesset ex post facto non defecit actus. Secus in qualitate requisita per modum causae extendendi, seu causae permanentis, 2. p. §. 2. nu. 9. versic. Nec obstat.

Quarta Trebellianica an deducatur ex universali restitutione ecclesiae facienda, 3. p. init. num. 18.

Quartam Trebellianicam non perdit haeres ob omissionem inventarii, 5. p. §. 1. n. 35.

Quarta Trebellianicae deductionem prohibere potest testator, ibid.

R

Ratihabitio retro trahitur, & mandato æquiparatur, 1. p. §. 7. n. 22.

Ratihabitio, alia attributiva, alia validativa, & per hanc potest quis ratū habere etiam quod suo nomine gestum non est, non per attributivam, ibid.

Ratio legis cum generalis est, lex generaliter intelligenda est, & cum specialis est, legem restringit, ac limitat. Et potius ad rationem legis quam ad verba attendi debet, 1. p. §. 5. num. 5.

Ratio legis expressa quae plures casus comprehendit, decedit omnes, non per extensionem sed per comprehensionem.

Reipublicae interest, locupletes cives habere. In praefat. nu. 9. Et ne quis re sua male utatur, ibid. in versic. Denique.

Relegari potest ad tempus, vel in perpetuum, 1. p. §. 6. num. 3.

Relegati in perpetuum, & cum bonorum confiscatione, civitatem non amittunt, & testari possunt, ibid.

Relictum certae quantitatis pro certo missarum numero, totum pro numero illo praestandum erit, & si minori summa expleri possit juxta

regionis consuetudinem, 1. p. init. n. 29.

Relictum pro missis cantandis in certa ecclesia, in qua propter interdictum cantari nequeat, debet erogari pro missis cantandis in alia ecclesia, ibid.

Relictum certae quantitatis pro certo missarum numero, quod numero declarato non abundet, erit supplendum de bonis haereditarijs, num. 30.

Relictum minus solenne, juris errore ab haerede solutum, repeti non potest, 2. p. §. 4. nu. 10.

Relicta in causam militiae aduersus hostes christianae religionis, & in causa spiritualis conjugij ad pias causas relicta sunt, 3. p. §. 6. numer. 8.

Relictum ad constructionem pontium, & itinerum, & in similes causas, pia sunt, numer. 9. versic. Ad hanc autem.

Relictum pro male ablati quando iudicetur ut ad pias causas relictum, 3. p. §. 7. num. 1. & nu. 3. 4. & 5.

Relicta pro male ablati debentur irrita testamento ex causa praeteritionis filij quem pater se habere ignorabat, d. num. 5. versic. Unde volunt, Et an minu aut filiorum legitimam? ibid.

Relictum certae quantitatis pro male ablati, in constructionem loci pii circa forma designata, pro parte quae superest perfecto opere, eidem praestari debet. Et differentia inter relictum certae quantitatis ad monasterij constructionem certa forma praescripta, an simpliciter, num. 6.

Relictum ad ecclesiae constructionem, & pro illius sumptibus, & oneribus, validum est statuto, quod ecclesiae comparare non possint bona immobilia. Et valet in testamento minus solenni, 5. p. §. 2. nu. 14.

Renuntiatio, & obligatio facta ab ingressuro religionem, futuri ingressus animo, an valeat? 4. p. §. 2. nu. 22.

Res secundum naturam suam considerari debet, non secundum id quod per accidens venit, 2. p. init. num. 9.

Res principis legari non potest, 5. p. §. 3. num. 13. Declara, & limita ut in nu. sequenti.

Resolutio conditionalis non inducit conditionem legati pure relictī, sicut nec in contractibus 6. p. §. 1. nu. 13.

Restitutio gratuita non extenditur ad bona in alios iam translata, ad quae etiam extenditur restitutio iustitiae, 6. p. §. 3. n. 3. in fin.

Resuscitatus bona sua ab haereditibus recuperat, & qua ratione hoc procedat, d. §. 2. n. 1. 2. & 3. Et recuperat, quae invenit in eodem statu, non verò in alios iam translata, d. n. 3. versic. Hanc verò,

Resuscitatus uxorem inuitam non recuperat, num.

I N D E X

- num. 4. & nu. 6.
Reluscitati testamentum non rumpitur sed per inde manet ac si ille mortuus non dum fuisset, num. 6.
Reluscitatus, idem homo est qui antea erat, & si nova vita vivat, num. 8.
Rex pubertati proximus an testari possit? Et an ad id speciale privilegium tutoris nomine commissum requiratur? 1. p. §. 1. num. 7.
Reges divites esse, oportet, 5. p. §. 3. nu. 13.
Rusticus in rure testamētum cum quinque testibus facere potest, cum septem inveniri non possint Et hoc privilegium non competit civi in rure testanti, 2. p. §. 2. nu. 1. Et quid de jure regio Portugalliæ, nu. 2.
Rusticorum privilegia plurima sunt in jure, d. §. 2. num. 9.
Rustici testamētum minus solenne, non deficit illo in civitate moriente, in qua diu, & post avum commoratus est, domicilio è rure non mutato, ibid. versicul. Ex qua ratione.
Rustici qui dicantur ut rusticorum privilegio in testamentis suis uti possint, numer. 12. & num. 21.
Rustici in quorum vico integer numerus testiu non repetitur, si è vicino suppleri possit, integrum adhibere debent, num. 12. in fin. Et qualiter quoad hoc vicinia intelligatur, numer. 13.
Rusticus in mari testari potest cum minori numero testium, quando integer non adsit, secundum formam l. final, C. de testam. Idem si in alieno comitatu testetur, nu. 18.
Rusticus in cujus comitatu septem testes inveniuntur, uti poterit in alio, in quo non inveniuntur, privilegio, d. l. final. ibid. n. 19.
Rusticus in villa testari potest, cum quinque testibus, si solennis numerus inveniri nequat, num. 23.
Rusticus testari potest cum quinque testibus in terminis l. final, C. de testam. quanvis cõluctudo minus solenniter testandi in suo comitatu nunquam extitisset, ibid. in versic. Ad do tamen.
- S
- S**criptura actus, qui sine ea valet, adhibetur pro meliore rei gestæ probatione, 4. p. init. nu. 7. in fin.
Seculares leges statuentes aliquid contra ecclesiasticam libertatem, aut in illius detrimentum, non valent, 5. p. §. 2. num. 3.
Seculares leges prohibentes ne laici res immobiles vendant ecclesijs, & ecclesiasticis personis, quando valeant, n. 3. & 4.
Seculares leges latæ circa ecclesias, & ecclesiasticas personas, etiam si justæ sint, & illis favorabiles, non valent ex potestatis defectu, d. num. 4.
Seculares leges possunt tractare de rebus subditorum ecclesiæ quærendis, de quæsitis, non possunt, ibid. versic. Et sic de rebus.
Sententia fundata in lege quæ super præsumptione lata est, non obligat eum in animæ iudicio, qui de veritate in contrarium certus est, 5. p. §. 1. nu. 11. versic. Nec obstat.
Sepulturæ nomine, ecclesiæ relictum, si testator excommunicatus decedat, ut in ea sepeliri nõ possit, debetur, 1. p. §. 4. n. 3. in fin.
Servus pœnæ, nemo bene natus, ex supplicio efficitur, de jure noviori, præterquam ultimo supplicio condemnatus, 1. p. §. 5. nu. 3.
Servitutis pœnam damnatione incuriens, qui ante sententiæ executionem, ad externos aufugit, testari illic non poterit, 1. p. §. 6. numer. 6.
Servus alicujus, ex supplicio, pœnæ servus effectus, & postea restitutus, in prioris domini potestatem non reincidit, sed servus filci manet, 6. p. §. 3. num. 10.
Servus mortuus, & reluscitatus, in prioris domini potestatem non redit, sed manet liber. d. n. 10. versic. Cæterum,
Signum univertale junctum verbo futuri temporis continenti extentionem actus jam concessi, etiam inhabiles comprehendit. Et quo modo intelligatur, 1. p. init. n. 23.
Socius an compellatur, partem, quam habet in re communi, vendere ad ecclesiæ constructionem? 5. p. init. num. 4. versic. Ex quo tex. & n. 6.
Soldado, Hispanè, unde dicatur, 2. p. §. 1. numer. 1.
Solennitas intrinseca inesse præsumitur. Extrinseca præsumitur ex diuturnitate temporis, 5. p. §. 2. n. 12.
Specialis æquitas derogat generali, 2. p. init. n. 17. versic. Nam & si.
Spurius testatoris filius, qui pauper est, potest eligi in legatum pauperibus relictum, & etiã extraneis præferri debet, 3. p. §. 1. n. 11. versic. Adeo.
Spurio filio pauperi, vel naturali, relictum à patre, relictus pij favore iudicatur, ibid. in versic. Cui convenit.
Statuto, aut consuetudine fieri non potest, ut vnus testimonio plenè credatur, 2. p. init. num. 8.
Staturum loquens in causis pijs non intelligitur de causis publicam utilitatem concernentibus, 3. p. §. 3. n. 2.
Staturum prohibens, alienationem rerum immobilium fieri in ecclesiam, non valet, 5. p. §. 2. n. 4. in fin. Et vid. n. 7. 8. & 9.
Staturum laicorum irritans contractus gestos abique certa aliqua solennitate, etiam obtinet

R E R V M.

net in contractibus subditorum gestis cum clericis. Et è contra, in statuto clericorum, ibid. n. 5. & 7. limita vt in n. 6.

Studij fac. Theologiæ causa relictum, pium relictum est, 3. p. §. 6. n. 1. in princ.

Studij causa publicam vtilitatem respicit, & causæ dotis æquiparatur, ibid.

Studij sacrorum canonum causa relictum, pium iudicatur, sed non semper, n. 2.

Studij iuris civilis causa relictum, non iudicatur ad pias causas relictum, num. 3. versicul. Sed hoc.

Studij medicinæ causa relictum, non iudicatur ad pias causas relictum, n. 4.

Studij causa relictum, cum pium iudicatur, propter ipsam causam in quam relinquitur, sic iudicatur, d. num. 4. in fin.

Studij causa alicui relictum, in eo quod necessarias studiorum expensas excedit, non iudicatur ad pias causas relictum, n. 5. & 6.

Stylus quid sit, & quid significet, 6. p. init. n. 6.

Substituto post mortem alterius an locus sit, illo religionem incapacem ingrediente? 1. p. §. 5. num. 20. versicul. Denique, & 4. p. §. 2. num. 7.

Substitutio pupillaris fieri potest in imperfecto testamento inter liberos facta si pater vnum ex liberis pupillo substituatur, aliàs non, 2. p. §. 3. num. 17.

Substitutio pupillaris an, & quatenus sustineatur in testamento minus solenni ad pias causas facta? 3. p. init. num. 12.

Substitutio pupillaris expressa tacitam continet vulgarem, & è contra, d. n. 12. in fin.

Substitutio expressa in vno calu, voluntatis, scilicet, aut impotentia, comprehendit vtrumque, n. 13.

Substitutio vulgaris ad pias causas sustinetur in testamento minus solenni ad causas non pias, ibid.

Substitutio directa, aliàs vulgaris puberi facta, post aditam hæreditatem expirat, præterquã in testamento militis. Et quid si pia causa ita substituatur, num. 14. cum sequentib. vbi. num. 17. quod valeat.

Substitutus post mortem hæredis si interim moriatur, & resuscitetur, non deficit substitutio, 6. p. §. 2. nu. 9.

T

Territorium, & districtum differunt. Et districtus latius extenditur, 2. p. §. 2. n. 22. versicul. Quod autem.

Tertium, de quo pater liberè disponere potest ex iure regio Portugallia, & est quota bonorum, & non hæreditatis, 9. p. init. numer. 13. ve sic. Vnde.

Testamenti definitio, in præfat. inte num. 1.

Testamentorum vsus inter omnes gentes non servatur, n. 2.

Testamentorum vestigia aliqua apud Patres veteris testamenti.

Testamentorum confirmatio, & validitas, iuris civilis est, num. 3. & 4.

Testamenti factio, proprius dicitur inventa iure civili, quam iure gentium, num. 4. & sequenti, & n. 6. in fin.

Testamenta, quæ minus solenniter facta valent non idcirco, iure gentium valere, dicuntur, n. 5. versic. Sed nunc.

Testamentorum vltus quare introductus, nu. 8. & 9.

Testamenti factio publici iuris est, n. 10.

Testandi facultas, gratia, & privilegio legis inducta, n. 11. & 12.

Testamentorum tria genera olim. 1. p. §. 3. n. 1.

Testamenti per æs, & libram forma, d. §. 3. numer. 3.

Testamentum ad pias causas, nutu factum valet n. 7. versic. Accedit.

Testamentum factum ante condemnationem, illa postea secuta firmum manet de iure regio Portugall. quoad relictæ Pia intra tertium bonorum, 1. p. §. 5. n. 8.

Testamentum factum ante condemnationem, illa secuta irritatur, d. §. 5. nu. 10.

Testamentum ad pias causas, de iure civili non valet absque ordinaria legum solennitate valet ve:ò attento iure canonico, cum duobus, aut tribus testibus 2. p. init. n. 1.

Testamentum cur non valeat, cum duobus, aut tribus testibus, vt plerique humani actus, ibi. num. 7. & 9.

Testamentum nuncupativum sine scriptura quolibet tempore fieri potest, inspecto iure communi, sed de iure regio Portugal. solūmodo mortis tempore n. 15.

Testamenti nuncupativi sine scriptura facti testes, masculi esse debent, de iure communi. De iure regio Portugall. fæminæ testes esse possunt. Et in tali testamento testium regitus requiritur, ibid. in versicul. Sed & adhuc.

Testamentum rure factum vt valeat cum quinque testibus, oportet, quod septem inveniri non potuissent, & huius rei probatio scriptis hæredibus incumbit, 2. p. §. 2. n. 3. Et nihil interest, an numerus testium, ex incolis comitatus, an ex forensibus impleri possit. Et quid in codicillis, de iure regio Portugallia, n. 4. & 5.

Testamentum rure factum quanvis valeat cū quinque testibus, masculi tamen, & puberes esse debent. De iure ve:ò Portugall. fæminæ testes esse possunt in eo, quando nuncupativè fit tempore mortis, nu. 6.

Testamentum rusticum cum quinque testibus sine

I N D E X

- sine scriptura factum an valeat in specie, l. final. C. de testam. n. 7. & 8.
- T**estamentum rustici in rure factum cum solemnitate, d. l. final, testatore civitatis incola facto, valet intra annum, & non post, num. 9. Et quid in codicillo, de jure regio Portugall. ibid. n. 10.
- T**estamentum minus solenne factum pestis tempore, illa cessante, vel testatore locum petentiae exeunte, non valet, n. 11.
- T**estamentum in mari factum, non dicitur factum in rure, ut gaudeat privilegio, l. fin. C. de testament. num. 14.
- T**estamenti ordinatio, voluntariae jurisdictionis est, num. 22.
- T**estamentum minus solenne inter liberos, sive scriptum, sive nuncupativum valet, 2. p. §. 3. n. 1. Et quare hoc ibid. n. sequenti.
- T**estamentum minus solenne inter liberos etiam inaequaliter institutos valet. Et respectu personae extraneae cum illis institutae non valet, d. §. 3. n. 3.
- T**estamentum parentis inter liberos cum duobus testibus valet, quanvis testes non sint rogati. Et mulier, testis esse potest in illo n. 4.
- T**estamento caeci inter liberos testantis an debeant intervenire solemnitates alias requisitae in testamento caeci, remissive, d. num. 4. ad fin.
- T**estamentum prius solemniter factum, per posterius inter liberos cum duobus aut tribus testibus, non rumpitur, d. §. 3. n. 6. & 7.
- T**estamentum imperfectum inter liberos, jure testamenti valet, d. n. 7.
- T**estamentum imperfectum inter liberos conditum, non revocatur per posterius solemniter factum, nisi cum clausula expressa derogatoria illius, ibid. n. 10. Limita nisi in posteriori, sive perfecto, sive imperfecto, liberi sint instituti, tunc enim primum imperfectum inter liberos revocatur absque clausula derogatoria, n. 11. Et sublimita hoc, & declara, ut in n. 12. & 13.
- T**estamentum secundum inter liberos factum absque clausula derogatoria rumpit primum, & si in secundo extraneis personis legata sint relicta, n. 14.
- T**estamentum liberorum inter parentes minus solenne non valet, num. 17. versicul. Quae diximus.
- T**estamentum ad pias causas valet cum duobus testibus, sive mares, sive feminae sint. Et nuptu factum valet, 3. p. init. n. 2.
- T**estamentum ad pias causas valet cum testibus non rogatis, ibid. in versicul. Quo vero.
- T**estamentum, in quo haeres institutus, est clericus, minus solenne non valet, nisi sit pro anima, d. init. n. 5.
- T**estamentum ad pias causas minus solenne non valet respectu cohæredum. Et relicta alia particularia non valet, n. 8.
- T**estamentum filij famil. ad pias causas de patris consensu factum, non valet quoad relicta ad causas non pias & talia deferuntur successoribus ab intestato, d. num. 8. versicul. Haec autem omnia.
- T**estamentum ad pias causas non irritatur ex eo quia filio non relinquatur legitima titulo institutionis sed alio, n. 20.
- T**estamenta duo inter quae de prioritate non constat, invicem se confundunt, ut successio ex neutro deferatur, 3. p. §. 2. n. 8.
- T**estamentum ad pias causas, in dubio posterius factum praesumitur, versic. Quod si, & nu. 9. versic. Quare.
- T**estamenta duo ad pias causas inter quae de prioritate non constat, non confunduntur, & illud valet, quod piae causae favorabilius est. ibid. Et omnibus aequaliter concurrentibus, gratificationi locus erit, num. 10. Et ibi in versicul. Illud autem, de arbitrij dictione circa hoc.
- T**estamentum posterius factum, in dubio censetur illud, in quo piae causae legata continentur, n. 13.
- T**estamenta duo in quibus legata pia continentur, cum de prioritate non constat, se invicem confundunt, & neutrum valet quoad haeredis institutionem, sed legata pia in alterutro contenta debebuntur, ibid. versic. Pro hac denique.
- T**estamentum nuncupativum fieri potest sine scriptura, vel in scriptis, de jure communi. 4. p. init. num. 7. Et quid de jure Portugall. ib. & n. 8. 9. & 11.
- T**estamento in scriptis, quo secreta testantis voluntas contineretur, veteres frequentius utebantur quam nuncupativo, d. n. 8.
- T**estamentum, dicitur voluntatis secretum, ibid.
- T**estamentum nuncupativum in scriptis factum, testium subscriptionem requirit, & fieri solet in scriptura per publicum notarium, ad meliorem voluntatis probationem, n. 9.
- T**estamenti publicatio coram iudice facienda, excusari potest fide, & auctoritate publici notarii, d. n. 9. versic. Adeo autem.
- T**estamentum in scriptis, si non possit valere ut in scriptis, quando in vim nuncupativi tollitur, de jure communi, & regio Portugall. num. 10.
- T**estamentum factum tempore pestis an cum minori numero testium valet? 4. p. §. 1. n. 1. Et quid secundum jus Portugall. antiquum, & novum, n. 2. & 3.
- T**estamentum antea rite factum non definit valere

R E R U M.

Ilere propter mutationem status testatoris in melius, 4. p. §. 2. n. 6. versic. Non Addo.

Testamentum a novitio ritè factum valet, & si fiat ante duos menses ante professionem. d. §. 2. n. 21. & n. 23. Idem de codicillo, & donatione causa mortis.

Testamentum, dicitur secretum voluntatis 6. p. §. 2. nu. 3.

Testari ad pias causas pro parte, & pro parte ab intestato mori, quilibet potest, 3. p. init. nu. 8. versic. Hæc autem.

Testatoris declaratio de viribus patrimonij sui an excuset hæredem non facientem inventarium, ut non teneatur ultra defuncti declarationem? 5. p. §. 1. à nu. 36.

Testator potest remittere hæredi cõfectionem inventarij, respectu legatariorum, sed non, respectu creditorum. Et an, & quatenus valeat inventarium a testatore factum? n. 39.

Testator potest gravare hæredem, ut omissio beneficio inventarij, in solidum teneatur, ibid. in versic. Quo fit.

Testatoris voluntas, in alium usum quam præceptum ab illo mutari non potest, absque tummi Pontificis, & supremi Principis consensu, 6. p. §. 1. n. 28.

Testatoris interest, ut voluntas testamento cõtenta, quandiu vivit, non manifestetur, 6. p. §. 2. nu. 3.

Testes duo regulariter sufficiunt in quolibet actu, 2. p. init. nu. 2.

Testes in testamento militis, rogati intervenire debent, præterquam in testamento certaminis tempore facto, n. 14. versic. In hõjus.

Testium numerus in testamento requisitus, pro forma substantiali requiritur, 2. p. §. 4. numer. 3.

Testes de maiori summa deponentes quando præferantur deponentibus de minori, 5. p. §. 1. nu. 31.

Turpis personæ institutio in causam piam facta quando fratris querelam excludat. 3. p. §. 5. num. 4.

Tutor, & executor testamentarius æquiparantur in jure, sed non temper, 1. p. init. num. 33 in fin.

Tutor an dari possit in imperfecto testamento inter liberos, remissivè 2. p. §. 3. n. 17. versic. Sed in hac, in fin.

V

Variatio odiosa est, & in dubio non admitenda, 2. p. init. num. 30. versic. Vnde cessabit.

Vendere rem tuam justo pretio ad construendam ecclesiam, vel ad ampliandam jam constructam, an compellatur privatus, 5. p. init. num. 4 & 5.

Verba legis enuntiativa incidenter prolata non disponunt, 1. p. init. n. 4.

Verba enuntiativa quid importent in quibuscunque actibus, & dispositionibus, remissivè ibid.

Verba legislatoris, narrativa facti, non inducunt dispositionem, ibid.

Verba enuntiativa quæ dicantur, remissivè ibi.

Verbum nullum, nec minimum, in lege, statuto, & contractibus, otiosum esse debet, sed cù virtute aliquid operandi, nu. 7.

Verba legis, statuti, & contractus, quanvis universalia sint, tamen secundum subjectam materiam intelliguntur, etiam significatione impropriata, n. 13. versic. Nec.

Verba, sunt signa, & notæ eorum quæ in animo sunt, num. 19.

Verbum, *debet*, quid significet, n. 37.

Verbum, *luxuria*, quid significet, 1. p. §. 2. num. 10. versic. Quare.

Verbum, *misceri*, propriè dicitur de rebus quæ se habent ut principales, 2. p. §. 3. n. 15.

Verbum *decedens*, quid significet, 4. p. init. numer. 1.

Verbum, *quod*, importat rerum qualitatem nõ quantitatem, 5. p. init. n. 2.

Verbum, *opto*, ad liberam voluntatem refertur, d. init. nu. 10.

Verbum, *relinquo*, adjectum vniuersitati bonorum importat institutionem. Et adjectum rei particulari institutionem nunquam importat. ibid. num. 14. Et quid de verbo, *lego*, ibid. in versic. Verbum autem.

Verborum proprietates quantumvis lata, etiam in scænalibus servanda est, 5. p. §. 1. n. 15. ante versicul. Nec verò.

Verba testatoris, in dubio secundum jus & leges sunt accipienda, 5. p. §. 2. num. 13. versicul. Econtrario.

Verbum, *arbitrium*, de libero arbitrio intelligitur, præterquam in testamentis, in quibus accipitur pro boni viri arbitrio, 6. p. init. nu. 7. & nu. 11. Et in bonæ fidei iudicijs, etiam de libero arbitrio, nisi quando refertur ad personam domini, vel procuratoris eius, num. 8. & 9.

Verbum, *approbare*, boni viri arbitrium importat, 6. p. init. n. 10. Et de verbis alijs boni viri arbitrium importantibus, remissivè in §. 1. num. 1.

Verba, de boni viri arbitrio intelliguntur propter qualitatem rei de qua agitur, & propter qualitatem personæ ad quam referuntur, 6. p. init. n. 10.

Verba, in dubio ad boni viri arbitrium reducuntur, 6. p. §. 1. nu. 1.

Verbum, *captare*, quid significet, 6. p. §. 2. num. 2.

I N D E X

Vicinia, variè in jure accipitur diversis respectibus. Et judicis arbitrio relinquitur, quæ dicantur loca vicina, 2. p. §. 2. n. 13.

Vicinia personarum esse intelligitur, vbi communis, ac naturalis vox hominis acclamantis exaudiri potest, d. n. 13. Et sic etiam intelligitur, vt testium numerus in testamento rustici impleri debeat. ex pago vicino, ibid. versicul. Secundùm quam.

Vidua miserabilis persona censetur, 3. p. §. 4. n. 1. Sed non eodem respectu, quo, pauper, numer. 3.

Viduæ, pauperibus sæpe æquiparantur in sacris literis, n. 1. versic. Vnde, & n. 3. ad fin.

Viduæ diviti relictum, non judicatur relictum ad pias causas, n. 2. & 4.

Viduæ, & orphani, & si divites sint, comprehenduntur statuto loquente de miserabilibus personis, d. n. 4. versic. Secundum.

Viduæ renuntiare non possunt privilegio quod habent de fori electione, nu. 5. versic. Quod quidem.

Viduæ, & orphani, & si divites sint, vti possunt privilegio jure illis competente vocandi ad curiam adversarios suos, d. num. 5. versicul. Infero, inquam.

Vidua, quandiu vidua est, & honestè vivit, gaudet nobilitate mariti, & privilegijs quæ intuitu nobilitatis illi competebant, ibid. n. 6.

Viduitatis privilegia non competunt viduis quæ luxuriosè, aut inhonestè vivunt, ibid.

Ultima voluntas, natura sua vique ad mortem revocabilis est. Et, nec pacto, nec stipulatione revocandæ illius facultas adimi potest, 6. p. init. n. 4.

Vocabula rerum, sunt immutabilia, 1. p. init. n. 19. in fin.

Viurarius manifestus nec ad pias causas testari potest, nisi præstita cautione secundum formam tex. in c. final. in fin. de viur. lib. 6. 1. p. §. 4. num. 4.

Vius communis loquendi attenditur in testamento, 1. p. init. num. 51.

Vsufuctus quem habet pater in bonis adventitijs filij non extinguitur filio religionem ingrediente, & de bonis suis disponente, 1. p. §. 7. n. 6. & vid. 4. p. §. 2. nu. 19.

Vsufuctus non finitur, vsufuctuario facto monacho, sed pertinet ad monasterium quandiu ille vivit, 4. p. §. 2. n. 9.

Vsufuctus quem pater habet in bonis adventitijs filiorum an extinguitur monachatione patris? d. §. 2. ex n. 10. & n. 15. & n. 17.

Vsufuctum quem pater habet in bonis filij durat filio prædefuncto, num. 12. limita vt in num. 14.

Vsufuctus ratione patriæ potestatis non cessat, & si pater sit incapax exercendæ administrationis in bonis filij quem sub potestate habet. n. 15. in princip.

Vsufuctus quotidie constituitur, d. num. 15. versic. Adde.

F I N I S.

L. PRIMA COD. DE SA- CROSANCT. ECCLES.

IMP. CONSTANTINUS AUGUST.

AD POPULUM.

HABEAT UNUSQUISQUE LICENTIAM, SANCTISSIMO, catholico, venerabilique Concilio, decedens, bonorum quod optaverit, relinquere, & non sint cassa judicia ejus. Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremæ voluntatis (post quam jam aliud velle non possunt) liber sit styllus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium.

AD PRÆFATIONEM.

SUMMARIAM.

- D**E origine testandi agitur, & communis sententia eam iurigentiam tribuens primo adducitur: Deinde pro contraria contenditur, num. 2.
 Pro resolutione præmittitur communis sententia, mens. & declaratio.
- 4 Verior traditur contraria opinio, & communis fundamentis respondetur, intellecta l. neque enim, §. & deportati ff. de militar. testam. & l. si deportati, versicul. si miles ff. de legat. 3. n. 5.
- 6 Intelligitur l. lege obuenire ff. de verbor. significat.
- 7 Agitur de communi differentia inter quæstia iurigentium, ac iure civili, ad hoc, ut sine causa, a Principe tolli, possint, vel non, & cum quibusdam refellitur, non tantum respectu juris quæstii, sed etiam quærendi.
- 8 Nonnullæ afferuntur rationes, ob quas ius civile testamentorum usum introducere, potuisset. Et num. 9.
- 10 Explicatur, qua ratione, testamenti factio, publici iuris esse, dicatur in l. testamenti factio ff. de testament. rejecta Viglij declaratione.
- 11 Contrariæ referuntur opiniones in quæstione, an testamenti factio, iure, vel privilegio competat hominibus?
- 12 Probat, testandi facultatem, non iure ipso competere hominibus, sed legis privilegio datam fuisse. *Ægyd. de Sacros. Eccles.*

AD LEG. I. C. DE SACRO-
sanct. Eccles.

PRÆFATIO.

De testamentorum origine, & causa.

QUIA de testamentis, de quæ testatorum personis, ac personis eorum, quibus in testamento relinquitur, hujus legis materia est, ere erit, prius, & ante omnia, pro præfatione, seu præludio illius, de testamentorum origine, & causa agere: quanvis enim à scribentibus hic ommissa sit quæstio de testamenti factione, quo iure sit introducta, quam aliàs frequenter tractare solent, ea tamen ab instituto nostro aliena non est, tum, (ut dixi) de testamentis lex ista est, & expedit, ut qui, de testamentis agere, instituit, testamentorum originem præmittat, tum etiam, quia ex præmissæ quæstionis resolutione, omnium habiliū, & inhabiliū personarum ratio ad testamenti factionem, multarumque inferius agendarum quæstionum facilius introitus, & exitus apparebit. Quare, aliquatulum in prædicta quæstione immorabimur, quæ, licet

A vulga:

vulgaris quæstio sit, decisione fortassis non vulgari terminabitur. In definitione vero testamenti non immoror: nota est, quam posuit Vlpian in l. 1. ff. de testament. dicens, quod testamentum, est voluntatis nostræ iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam, sibi fieri velit. Ubi verbum, *iusta*, solemnem significat, ad exclusionem voluntatis non solemnis, significat etiam legitimam, & à jure permittam, ad exclusionem illius quæ jure improbat, denique significat perfectam, qua significatione, hæredis institutio intelligitur, ut glossæ de illa tubauditio, necessaria non sit, secundum Bart. *ibi n. 3.* qui Vlpian. definitionem ita defendit & declarat. Omissa itaq; definitione, quæ nota, & pervia est, originem requiramus, cujus cognitio in difficili est.

1 Doctores nostri in rubr. ff. de acquir. hæredit. testamentorum originem, & inventionem ad juris gentium referunt, solumq; solemnitates jure civili tradunt inventas, eandem resolutionem posuit Bart. in l. interdum, n. 7. ubi sequitur & communem testatur Ias. n. 4. ff. de condict. indeb. Vigl. qui eam latè defendit in §. sed prædicta num 5 instit. de testament. Connan. lib. 9. commentar. c. 1. n. 3. in princ. Iul. Clar. in §. testamentum, quæst. 2. Gom. in l. 3. Taur. in princip. & alijs relatis communem tradunt & sequuntur Pinel. in prim. part. rubr. c. 1. n. 23. infr. de rescind. vendit. Covar. lib. 3. variar. c. 6. num. 7. Ludovic. Molin. lib. 1. de Hispanor. primogen. c. 2. num. 4. & 6. Spino in specul. testamentor. in gloss. rub. 2. part. n. 20. Ludovic. Molin. alter, Hispanus ite, Theologus è societate IESV, de just. tom. 1. tract. 2. disputation. 124. col. 499. & omnium novissimus Rodolfi. de Sabloneta in tract. de absoluta princip. potestate c. fin. num. 139. & latius num. 141. ubi plurimos pro hac sententia refert Pro cujus receptæ & apud omnes ferè scribentes probatæ opinionis præcipuo fundamento adduci, solet, *l. neque enim. §. & deportati, alias l. idem. ff. de milit. testam. l. miles C. eod. tit. l. si deportati, versicul. si miles ff. de legat. 3.* quibus traditur, deportatum posse capere ex militis testamento, quasi, scilicet, cum illis juris civilis solèmitas sit remissa, in eorum testamento, quod jure gentium tantum valet, possit, hæres institui deportatus, qui eorum quæ juris gentium sunt capax est *l. quidam sunt, alias, sicut quidam ff. de pæn.* Deinde Bart. in d. l. interdum n. 7. & post eum alij referunt, in veteri testamento, antiquos partes testari solitos, ex quo, ante jus civile, testandi jus in usu fuisse, aiunt. Nititur præterea Vigl. in d. §. sed prædicta, nu. 7. in eo, quoniam inhumanum videbatur, vivos quidem licentiam habere disponendi de rebus suis, illam verò morientibus denegari, juxta id quod habetur in tit. instit. de lege Fustia Canum. tollend. in fin. Quibus denique pro prædicta comuni ten-

tentia addo, in l. lege obvenire ff. de verbor. signific. referri, testamentarias hæreditates lege duodecim tabularum confirmatas fuisse, ex quo, jam antea, testamentarias hæreditates fuisse, non obicure ostenditur, quomodo enim, quod nondum esset, confirmari potuisset?

2 Hæc sunt communis sententiæ fundamenta, quæ tamen non tanti sunt ponderis, & difficultatis, ut universam ferè scribentium scholarum commovere debuissent: Quare non defuerunt, qui contrarium verius esse, existimaverunt, originem, scilicet, testandi jure civili inventam fuisse, quod tenuit glossa in l. ex hoc jure, verb. dominia distincta, in fin. & ibi Bar. col. 3. in princ. ff. de just. & jur. & in l. 1. verb. civitatis nostræ ff. de acquirend. rer. domini. sequuntur Portius & Tolentinas, quos refert, & quorum argumentis latè contendit respondere Vigl. ubi sup. pro qua sententia alios citat authore Menchi. de success. creat. lib. 1. §. 1. ante num. 1. versicul. ultima fuit opinio, & hanc ille sequitur ibidem d. n. 1. & 4. Nec defunt qui hanc etiam communem dicant, quos refert Rodolfin. d. c. fin. nu. 141. versicul. contrarium tenuit: sed prior sententia sine dubio receptior est, & à pluribus communis nuncupata, ut constat ex relatis ab illo d. n. 141. Posteriores verò sententiam, probabilem esse, sequentibus argumentis existimabam: primò quoniam apud Justinian. in §. jus autem gentium, instit. de jure natural. gent. & civil. legimus, id juris gentium esse, quod pro necessitate humanæ vitæ usu, ac commercio naturalis ratio inter omnes homines constituit, nam usu exigente, inquit, & humanis necessitatibus gentes humanæ jura quædam sibi constituerunt; Atque ita, illud ibi juris gentium esse, dicitur ab Imperat. quod naturalis ratio gentes edocuit humana necessitate exigente: quod ipsum ostenditur in exemplis eorum, quæ juris gentium inventioni tribuuntur in dict. §. jus autem gentium, & in l. secunda cum legibus sequentibus ff. de just. & jur. Nec enim emptiones & venditiones, locationes & conductiones, societates, mutuum & depositum, & omnes pene contractus, qui juris gentium tribuuntur in d. §. jus autem gentium, versicul. ex hoc jure gentium, & in dict. l. ex hoc jure, pro lucro asservando, sed pro necessario vitæ usu conservando naturalis ratio introduxit, ut videre est in omnibus, & de emptione & venditione, specialiter legimus apud Iurist. cons. Paul. in l. prima ff. de contrahend. emptio. denique id ipsum apparet in alijs, quæ, origine juris gentium esse, dicuntur: Quod si de manumissione objiciat aliquis, cujus nulla videtur fuisse necessitas pro vitæ usu, & commercio, respondeo, inventum hoc, specialiter beneficij nota ab Vlpiano desinati in l. manu-

manumissiones ff. de just. & jur. ibi, secutum est beneficium manumissionis, quasi, alia, necessitatis causa pro vitæ usu, ac cōmercio, hoc verò, beneficij causa jus gentium introduxerit: Nec quidem id mirum, cum manumissio naturalè statum respiciat, & ideo naturali ratione, apud omnes introducta fuit, sed & hominum usui & cōmercio ea potuit esse necessaria, ut in redemptione captivorum, & in manumissione causa pretij ab aliquo accepti facta, facile apparet. Nunc vero, quæ testandi necessitas, testamentorū usum introduxit? quæ vitæ conservandæ, quæ injuriæ propulsandæ ratio testamenta fieri, exigebat? si igitur jus gentium fons & causa, naturalis ratio est, humanæ vitæ usu exigente, nec, jus gentium esse dicuntur, nisi quæ, exigente necessitate pro ipsius vitæ usu & cōmercio, gentes constituerunt, testamentorū autem hujuscemodi necessitas non erat, nō produxit jus gentium testamenta.

Et cum primā hanc pro posteriore sententia rationē à jus gentium causa deduxerimus, secundam modo ab ipsa jus gentium definitione colligamus. Quod verò naturalis ratio, apud omnes homines constituit, id apud omnes gentes peræquè custoditur, vocaturquè jus gentium, quasi, quo jure omnes gentes utuntur. Sic definit Imperat. in §. jus autem civile versic. quod vero naturalis, instit. de jur. natural. & ante eum Caius Juriscons. in l. omnes populi, versic. quod verò ff. de instit. & jur. & Juriscons. in l. 1. ff. de acquirend. rer. domin. & in l. 1. ff. de iis qui sunt sui, vel alien. jur. quæ verò naturalis ratio omnibus hominibus, testamenta facere, præcepit, aut suavit? sunt enim gentes aliquæ politico more viventes, quibus testamentorum usus non est, qui Germanis olim non erat, Cornelio Tacito authore, & tamen naturalis hæc ratio illis non deerat: qua etiam deportati non carent, & si quæ sunt aliæ similes personæ, juris civilis dumtaxat potestate, testandi incapaces: Nec, quod Vigl. respondet, satisfacit, ex unius, scilicet, gentis usu, non esse de jus gentium judicandum, quemadmodum nec una hirundo facit ver: Ego enim non dicam, quod unius gentis usu jus gentium constituatur quod quidem unius gentis usus non inducit, sicut nec unius hirundinis cantus ver prælagit: quamobrem, & si aliqua testamentorum vestigia apud patres veteris testam. enti reperiantur, ut Genes. 21. ubi Sata ad Abraham, Et ecce ancilla hæc, & filium ejus, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac: Et eodem libr. cap. 25. habetur, vendidisse Elau primogenita sua Jacob, cujus meminit rex. in c. quam periculoso 7. quest. 1. & eidem Jacob Isaac pater ejus, licet errans in corpore, reliquit benedictionem, Genes. 27. cujus, veluti institutionis errore factæ, meminit glossa prima in l. quod res ff. de hered. instit. Egyp. de Sacros. Eccles.

& denique eod. lib. cap. penult. in fin. habetur, dixisse Jacob tempore mortis suæ ad Joseph filium suum. Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi, in gladio, & arcu meo, His, inquam, & alijs, & si apud illos patres testandi usum fuisse, probemus (quanquam non adeo clara de hoc adsint vestigia) non tamen inde sequitur, testandi usum jus gentium fuisse inventum: nec enim; ex unius, aut alterius gentis usu, jus gentium metimur, illud sanè dicimus, quod jus gentium non est, nisi quod ab omnibus gentibus peræquè custoditur, juxta supradictam istius juris definitionem, à Juriscons. & Imper. traditam, quæ jus gentium non conveniret, si aliquid hujus juris esset, quod ab omnibus gentibus peræquè non custodiretur. Denique, si testamentum, jus gentium est, id naturalis ratio, apud omnes gentes peræquè introduxit, nam, quemadmodum nullæ gentes, sine ratione naturali esse possunt, ita nullæ, sine eo, quod jus gentium est, quod nō solum ratio ipsa, & jura expressa probant, sed etiam jus gentium in illis adducta exempla, quæ, & si regulam non arctent, declarant tamen: nulla enim gens, quantumcunque barbara, esse potest, quæ Deum gubernatorem mundi neget, eumque, summo honore, cultu, & obsequio dignum, non fateatur: nulla gens (inquit Tullius libro 1. Tusculan. quest.) tam fera, nemo omnium tam immanis, cujus mentem non imbuerit Deorum opinis: Nulla etiam gens est, quæ parentibus, & patriæ non obediat, nulla, quæ bella, & captivitates, injuriæ propulsandæ, & vitæ conservandæ gratia, non norit: nulla, quæ, emptiones, & venditiones, locationes, & conductiones humano usui necessarias, non contrahat: nulla denique, quæ, domina rerum distinguere, regna condere, agris terminos ponere, non studeat. Et quanquam aliquando fuerint, & etiam nunc sint gentes aliquæ, apud quas, harum conventionum usus, & cōmercium non sit, (ut de Ind. s. neoterica historia testantur, & de Garamantibus apud extremas Africæ partes, author est Pöpon. Mela, & de habitantibus insulā quandam in Oceano meridiem versus Diodorus) non idè minus cōventiones prædictæ origine, jus gentium sunt, cum non ab usu, seu non usu, quem gentes sylvestres, & rudes, belluarum more, in antris, specubus, vel agris dispersæ, vagantes, sed ab eo, quem politicae gentes, & ratione utentes, ubique observant, & sequuntur, jus gentium constituatur, ut eleganter, & copiosè tradit Dom. Fernand. à Mendoga lib. 3. disputat. de pact. c. 1. n. 15. quid igitur est in causa, quod olim Germani, & etiam hodie erūt forte gētes aliquæ, non barbaræ & sylvestres, sed politico

more viventes, apud quas testamentorū ulus non sit, (quod ille scire potest, qui multorū hominum mores vidit, & urbes,) quid, inquam, est in causa, nisi quòd hoc, ratio illa naturalis omnibus gentibus communis, non dicat?

Tertiam & ultimam rationem, ab ipsorum exemplorum numeratione deduco; videmus enim in *l. 2. cum sequentib. ff. de just. jur.* & in *§. jus autem gentium, versicul. bella enim, & versicul. & ex hoc jure, instit. de jur. natural.* plurima jurigentium inventa referri, nec tamen inter ea, testamentorum ulum reperiri, cum frequentissimus ille sit apud omnes fere gentes, ut, à juriconsultis, & Imperatore, oblivione omittus dici, non debeat, sed magis, quia ad jus illud nō pertinebat, ea enim, quæ notabilia sunt, nisi specialiter notentur, videntur quasi neglecta *l. stem apud Labeonem, §. ait prætor, versicul. ea enim ff. de injur.* si igitur bella, servitutes, manumissiones, emptiones & venditiones, locationes & conductiones, & omnes pene cōtractus jure gentium fuisse introductos, scripserunt *Juriconsulti.* & Imper. cur non, inter tot exempla, notabilis testamentorum ulus numeraretur, cū sit apud homines frequentissimus, & in toto juris corpore celebratissimus?

Denique contra communem sententiam videtur expressus *tex. in l. verbis legis ff. de verbor. significat.* ubi expresse legitur, duodecim tabularum lege tributam hominibus potestatem, & hæredes instituendi, & legata, & libertates dādi, tutelas quoque cōstituendi: quid autem testamenta continent, præter hæredum institutiones, legatorū, libertatum, & tutelarum dationes? si igitur, horum ordinandorum potestatem lex duodecim tabularum concelsit hominibus, quid jurigentium illis, in testamenti factione concessit? Sane jure illo, nullū testamentorū jus fuisse, hoc uno testimonio probatur, cui convenit *Imper. in princip. instit. ad leg. Falcid.* ubi liberam legandi potestatem, *duodecim tabularum legi acceptam* refert, & in *auth. de nupt. in princip. versicul. Disponat itaque collat. 4.* sicut in fideicommissis firmitatis originem *idem Justin. tribuit Imperat. Augusto, in princip. instit. de fideicommissar. hæreditatib.* Atque hæc sunt utriusque partis fundamenta, quibus explicitis, potiora, mihi visa sunt, quæ posteriore loco retulit.

3 Verū antequam explicem, cui magis sententiæ adhæream, scire velim, an receptæ sententiæ assertores, qui originem testandi, ad jurigentium referunt, intelligant, jure illo, validè, & cum effectu, testamenta fieri potuisse, ut, scilicet, non validitatem, sed tantum solemnitatem à jure civili recepissent; Nec hoc sine ratione quæro, quanquam enim apud illius sententiæ authores, usum testandi, jure gentium, solemnitates verò, jure civili inventas fuisse,

legamus, tamen aliqui ex illis præsertim moderniores, dum de solemnitatibus, jure civili inventis dicunt, simul, de approbatione, & cōfirmatione adjiciunt, quasi non solemnitates tantum, sed & approbationem, ac confirmationem à jure civili testamenta caperent, ut per *Pinel. in rubr. C. de rescind. vendit. 1. part. c. 1. n. 23. Molin. lib. 1. de primogen. c. 2. num. 5. & Didac. Spino in specul. testamentor. in gloss. rubr. 2. part. n. 21.* quòd tanè non sine ratione ita scripserunt, secundum expressam *Vipian. autoritatem in l. lege obvenire. ff. de verbor. significat.* ubi, *lege, inquit, duodecim tabularum testamentaria hæreditates confirmantur.* Atque ita, sensisse videntur ij doctores, jure gentium quidem homines testari, non tamen jure illo firmiter, & cū effectu testari, quasi, non à juris potestate, & vinculo, sed ab hominum voluntate, & pudore, testamenta tunc penderent, postea verò jus civile firmitatis vinculū illis tribueret, quod non obscure probat. *d. l. verbis legis, cum supra dictis, sicut, & de fideicommissis aliquando fuisse, dicitur in d. princip. instit. de fideicommissar. hæreditatib.* & circa testamenta nuncupatim tradidit *Spin. d. 2. part. gloss. rubr. num. 22.* & clare probatur in *d. l. lege obvenire,* nam si testamentaria hæreditates *lege 12. tabularum* confirmantur, ut dicitur ibi, ante eam legem erant utique infirmæ, confirmatio namque infirmo applicatur, *l. donationes quas parentes, infr. de donat. inter vir. & uxor. & d. princ. instit. de fideicommissar. hæredit.*

4 Hoc præsupposito, aptius, & verius dixisse, existimo, qui testamenti factionem, jure civili inventam dicunt, non jure gentium, quod ultra superius adducta, probo ex eo, quia, quæ jure gentium dicuntur inducta valida, & firma eo jure sunt, etiā absque juris civilis approbatione: nec enim captivitates, manumissiones, venditiones, locationes, & similia, quæ jurigentium tribuuntur, *d. l. 2. cum sequentib. ff. de just. & jur.* à jure civili confirmationem suscipiunt, sed eo jure, quo sunt inducta, firmiter valent, & apud omnes gentes peræque custodiuntur, & servantur, *l. 1. §. fin. ff. illo titul. l. 1. ff. de acquirend. rer. domin. §. jus autem civile, versicul. quod verò, instit. de jur. natural.* atque ita, si quis illo jure emebat, locabat, manumittebat, etiam ante juris civilis formulas, & actiones inventas, efficaciter fidem adimplere, manu regia cogebatur: nec solum conventiones illæ, quas jus civile, civili actione recipit, & approbavit, sed etiam eas quas hac actione, & effectu destitutas reliquit, cujusmodi sunt pacta nuda, jure gentium firmiter valebant, & manu illa regia executioni mandabantur, secundum communem sententiam, quam tradunt repetentes post *Socin.*

ubi in rubr. ff. de verbor. obligat. conventiones enim, & alia, non hominum voluntate, ut diximus de testamentis, sed sola ipsius juris gentium potestate, pro observatione eorum nitebantur, absque aliquo principis placito, aut positivæ legis præcepto: quod enim pro generis humanæ necessario usu, ac communi vitæ commercio naturalis ratio dictabat, id inter omnes observabatur, & ad observandum manu regia quisquis compellebatur. Quibus apparet, improprie dici à doctoribus, testamenti factionem, juris gentium esse, si eam, juris robore ac firmitate destitutam jure illo, intelligunt: quod si testamenta jure gentium valere, sentiunt, dū ea juris gentium esse, autumant, sicuti de emptio- nib. locationibus, manumissionibus, & cæteris diximus, ut expresse tenet Ludovic. Molin. d. disputat. 124. versic. final. eodē jure censens dispositionem, quæ fit per ultimam voluntatem, & eam, quæ per contractus, non bene eos sensisse, reor ex supradictis, quibus verius sensisse, puto, qui testamentorum robur, ac firmitatem ad jus civile referunt.

5 Et non obstant adducta pro contraria sententia: primo enim, ad id, quod de patribus veteris testamenti objicitur, jam supra responsum extat. Quod verò ex testamentis militū possunt capere deportati, quos, juris civilis incapaces esse, constat ex l. neque enim. §. & deportati ff. de militar. testam. l. si deportati, versic. si miles. ff. de legat. 3. non quidem ex eo est (ut illi volunt) quod militis testamentum, jure gentium valeat, cujus juris est capax deportatus, sed ex eo potius, quia illud militibus privilegio datum fuit ab ipso jure civili, nam quibus jure hoc concessum fuit, ut facerent testamēta quo modo velint, & quomodo possint, l. 1. & per tot. ff. de militar. testament. Et C. & instit. eod. titul. concessum etiam fuit, ut, & deportati, & fere omnes qui non habent testamenti factionem, in eorum testamentis hæredes institui, possent, d. l. neque enim. §. & deportati l. milites C. eod. titul. quare, deportati, & similium institutio in testamento militis, juris civilis privilegio, non juris gentium est tribuenda: quanquam enim aliquorum testamenta, in jure nostro valeant sine juris civilis solemnitatibus, sufficiat que in illis, veritatem duobus testibus probari, ut de testamento militis, patris erga filios, & cujuslibet ad pias causas, legimus, non tamen rectè dicitur, hujusmodi testamenta jure gentium valere, sed propius, & melius dicitur, in hujusmodi testamentis non requiri ordinariam juris civilis solemnitatem, sed eam tantummodo rei actæ probationem, quæ jure divino, aut gentiū sufficiens ac perfecta est, ad cujusvis rei & actus probationem, idque privilegij causa jure civili indulti, de quo inferius suis locis agemus. Sed

Ægyd. de Sacros. Eccles.

nunc, quod attinet ad argumentū de deportato adductū, tunc sane pro comuni sententia urgeret, aut etiam evinceret, si eū, testamentum facere, posse, argumentū intenderet, tunc enim jure gentiū id posse deportatum, & per consequens, illo jure testamenti factionem competere, concluderetur, cæterū, contrarium est verum, & probatur, in l. si quis filio ex hæredato. §. ejus qui ff. de injust. rupt. & in l. ejus qui. §. 1. ff. de testam. & est communis sententia, ut constat ex citatis à Clar. §. testamentū, quest. 22. n. 1. unde contra communē melius deportato argumentatur, Christophor. Porc. in d. princip. instit. de testam. asserens, deportatū, qui, quæ juris civilis sunt, non habet, habet autem quæ juris gentium sunt, l. sunt quidam, alias, quidam sunt, ff. de pen. testamentum facere, non posse, ut in d. §. ejus qui, quasi sic, manifestè probetur, quod, si testamenti factio juris gentium esset, eam haberet deportatus, sicut habet omnia quæ illius juris sunt, d. l. sunt quidam, nec tanè Vigl. responsio in d. §. sed prædicta nu. 10. satisfacit argumento.

6 Ultimò tandem non obstat. l. lege obvenire ff. de verbor. significat. ubi, testamentarias hæreditates lege 12. tabul. confirmari, traditur, quasi sic jam in usu eæ essent ante jus civile, nam hujus difficultatis facilis solutio ex supradictis constat: licet enim ante legem, 12. tabul. testamenta essent, nō tamen cū effectu validitatis erāt, ut supra probavimus ex d. l. lege obvenire, ubi etiam scripsimus, id tantū juris gentiū dici, quod eo jure firmiter valebat, & si aliquas postea formulas, & solemnitates à jure civili caperet: præterea, & si fateremur ante leg. 12. tabul. apud aliquas gentes testamentorum usum fuisse, quem postea civilis lex generaliter approbaret, & confirmaret, non ex eo cogemur fateri, testamentorū originem juris gentium esse, ut advertimus supra ad ea, quæ feruntur de testamentis patrum veteris testamēti, cum quæ, juris gentium verè sunt, non apud aliquas gentes, sed apud omnes peræque, id est æqualiter, custodiuntur. Quibus, communis sententiæ fundamentis destructis, vera, & fundamentis suis stabilis, apparet contraria, quæ testamenti factionem jure civili inventā asserit.

7 Quoniam verò vulgaris est differentia apud doctores inter ea, quæ jure gentiū quæ sita sūt & ea, quæ jure civili, ut illa à Principe tolli nequeant, hæc verò sic, liberè, & sine causa: secundum opinionem, quam, ad testamenti originem magis probamus, dicendum videtur, quod ea, quæ alicui testamenti jure ac titulo competunt, possit Princeps liberè auferre, tanquam jure civili quæ sita: Quod tamen, probandum nullo modo est, nam & si vulgaris illa differentia vera esset, adhuc ei

responderi posset, dominium quidem ex testamento quæsitum, non competere jure civili, solumque modum quærendi, jure illo fuisse inventum in aliquibus, dominia vero ipsa semper jurisgentium sunt, ut probat *tex. in l. ex hoc jure ff. de just. & jur. ibi, domina distincta*, licet modi aliqui, quibus illa acquiruntur, juris civilis sint, ut observavit *Ial. d. l. ex hoc jure, num. 47* & doctor. alij, quæ sibi in hoc repugnantem notat *Pinel. in rubr. infr. de rescind. vendit. 1 part. c. 2. numer. 3 versicul. inde inferitur*, novissimè idem tradit alijs relatis *Rodolfin. in tract. de absolut. princ. potestat. c. ultim. numer. 157. communem referens*. Quare, ex prædicta differentia inter ea quæ jure gentium, ac jure civili competunt, quod ad propositum attinet, illud sequitur, posse, nempe, Principem alicui, testamenti factionem, & sic, hunc de rebus suis disponendi modum, (*quem jure civili inventum probamus*) libere interdiceret; sed & hoc, quod verè sequitur, ex prædicta differentia vulgo recepta, verum non est, quia, verum non est antecedens, ex quo sequitur; *Pinel. enim in d. 1. part. rubr. c. 2. in princ.* illud non probat asserens, differentiam prædictam, sibi semper iniquam, & Reipublicæ longe perniciosam, visam fuisse, ideircoque prorsus rejiciendam, atque ita, *ex num. 1. cum sequentib.* luculenter probat, dominium jure civili alicui quæsitum, sine causa à principe auferri, non posse, quem sequitur *Valasc. de jur. emphyt. quæst. 3. num. final.* idem probant alijs, quos refert, & sequitur *Rodolfin. d. c. ultim. num. 157* ubi hanc sententiam communem dicit ex alijs. Qua de re latissimè agit *Dom. Ferdinand. a Mendoga in l. b. 1. disputat. jur. civil. ad titul. de pact. cap. 5. ex num. 5.* ubi probat, Principem, in legibus positivis, tam à se, quam ab anterioribus alijs, latis, sine justa causa immutare, nihil posse, ibidemque disputat, an Principes, suarum legum constitutionibus teneantur vi coactiva, & ex resolutione pro parte affirmativa quatuor supra viginti corollaria deducit *a num. 36. usque ad 60.* quibus ostenditur, sine justa causa non posse Principem auferri alicui jus suum, tametsi jure civili quæsitum fuisset. Nec minus justam causam requiri ad hoc, ut Princeps possit auferre dominium hoc jure quæsitum, quam quæsitum jure gentium, contra plurimos concludit *Pinel. d. cap. 2. num. 5.* Et ita generaliter scripsit *Covarr. lib. 3. var. cap. 6. nu. 6.* dominium privati, à principe tolli, non posse, nisi ex utili Reipublicæ causa, *per l. item si verberatum §. 1. ff. de rei vendicat. l. venditor. §. si constat. ff. commun. prædior. & allegat Bartol. in l. final. C. si contr. jus vel utilit. public. Fortun. in l. Gallus §. Et quid sit tantum ff. de liber. & posthum. col. 138.* quod, non solum respectu juris

quæsitum, sed etiam quærendi, probat eleganter *Mendoc. d. cap. 5. num. 42. adversus Ruin. Socin. & alios*, quos refert: Et idem de jure tertij in sola spe consistente, dum modo spes sit juridica, & probabilis, cum alijs tradit *Rodolfin. d. cap. ultim. num. 154.* de quo plenè *Peregrin. in tractat. de fideicommissar. art. 52. n. 151. cum sequentib.*

8 Cum verò probaverimus, legem civilem, juris firmitatem, ac validitatem, quam antea non habebant, testamentarijs successionebus tribuisse, curiosè, & non inutiliter quæretur, quæ nam in hanc rem, quæ sic frequenter & apud omnes fere gentes obtinuit, potissima causa legislatores movere, potuisset? cujus introductionis variæ causæ ac rationes, à nostris assignari, solent, ejus quatuor causas tradit *Guilielm. Benedic. in c. Raimuntius de testam. c. prima part. fol. 169. num. 6. verb. testamentum 1.* quarum prima, & non contemnenda quidem, publicam utilitatem respicit, videlicet, quia, si ultima bonorum dispositio in tempus post mortem collata non valeret, hominum, cum ætate, crescente malitia, plurime ubique rixæ & discordiæ orirentur pro bonorum, veluti vacantium, præoccupatione, & acquisitione, mortuis illorum dominis, quinimò & incipientibus illis mori, discordiæ ipsæ, & tumultus inciperent, & non raro magnam amputandæ alterius vitæ præberet occasionem præcogitata illa tumultuosæ successione spes, hoc verò tranquillam Reipublicæ statum adeo perturbaret, ut tranquillitas nunquam, sed assiduis discordijs, ac civilibus dissensionibus instabilis, & inquietus, continuo appareret: assidua namque ac frequens, mors est, & omnibus hominibus communis, æquo pulsât pede pauperum tabernas, regumque turres. Ad rem igitur Romanam, testamentorum validitas, & civilis observatio valde spectabat, ut ita, delata successione illis qui in testamento reperirentur scripti, Reipublicæ status assiduis perturbationibus non subjaceret, sed pace, ac tranquillitate frueretur, in qua illius, & civium utilitas magna consistit, juxta illud *Plutarc. in politic. ubi, civitatibus, inquit, illa sunt bona optanda maxime, pax, libertas, feracitas, cum agrorum, tum verò hominum, postremo concordia.* *Plato lib. 5. de Republ. habemus nè, inquit, ullum perniciosius civitati malum, quam quod eam dividit, & ex una plures facit? vel melius quidquam eo, quod ipsam unit, simul, & unam efficit? non habemus.* Cui concinit *Silij carmen.*

pax optima rerum,
Quas homines, novisse, datum est, pax una trium-
phis,
Innumeris potior, pax, custodire salutem,
Et civos equare, potens.

Denique amputandæ seditionum, & rixarum occasionis cura legislatori, & judici maxime incumbit, *l. æquissimum, alias l. si cuius §. sed si inter ff. de usufruct. cur enim, inquit, ad arma, & rixam procedere, patiatur prætor, quos potest jurisdictione sua componere?* Huic igitur armorum, & discordiarum frequenti periculo ex prudenter obviavit, liberam testandi facultatem concedendo hominibus, quò, dum certi futuri essent rerum domini, post mortem defuncti, aliorum, pro præocupatione illarum, cessarent impetus, & tumultus.

9 Sed quoniam prior hæc ratio cessare potuit, cum primum lex proximiores, ad intellectus successione vocare, cepit, exquirenda est alia, & probabilem esse, duco, quam idem Guiliel. tradidit ubi sup. & ea quoque ad Reipublicæ utilitatem pertinet, cujus interest, locupletes habere cives: porro, hominum fragilis, & corrupta natura, ad delicias, luxum, & inane otium prona est, curam fugit & labores, unde, si homines, se sine successore pro libito suo decessuros, sperarent, atque ita res suas, ad eos forte deventuras, cogitarent, sive præocupationis, sive proximitatis jure, quos ipsi successores habere nollent, credibile est, quod non ita, debito labore, & industria, bonorum acquisitioni incumbere, sed magis otio dediti ignavam vitam agerent, nec enim, brevi atque incerto vitæ termino præscripto, Oceanum mare, divitiarum quærendarum studio transfretarent, atque his etiam maiores alios labores, & maiora vitæ discrimina subirent, si, quæ compararent, alijs post mortem suam inviti pararent: Reipublicæ verò interest, locupletes cives habere, *Autb. ut judic. sine quoque suffrag. fiant §. consideravimus, collat. 2. §. sed & maior, versicul. expedit enim, instit. de ijs qui sunt sui, vel alien. jur. & glossa utrobique, quæ ratione, primogenia, & maioratus centeri licitos, ac Reipublicæ interesse, ut instituantur, tradit Simanc. de primogen. lib. 1. c. 16. Covar. lib. 3. var. cap. 5. numer. 5. versicul. tertio eadem opinio.*

Denique aliud sequeretur inconveniens ex invita successione, si enim homines res suas, post mortem suam, quibus vellent, relinquere non possent, illis utique in vita ab uterentur cum magno Reipublicæ detrimento, *quis enim non videt, ait Olorius lib. 5. de Regis institutione, ex profusis sumptibus egestatem, ex egestate desperationem, ex desperatione facinora capitalia, quibus Respublica in extremum discrimen inducitur, exoriri?* Et idcirco, ne quis re sua male utatur, Reipublicæ expedire, ait Imper. in d. §. sed ex maior, versic. expedit enim, quod ex alijs tradit Cald. in l. si curatorem, verb. cum non absimilis, num. 4. versic. Et hujus, C. de integr. restit. mi-

nor. Vnde post cladem Cannensem (ut author est Zonaras *lib. secundo annal.*) lex data fuit, ne mulieres aurum gestarent, neve vehiculis, aut varia veste uterentur: quam legem, deliberante populo, an ea abroganda esset, Cato, pro concione, retinendam esse, suavit: quod in mulieribus specialiter sic cautum fuisse, reor, quia magis earum studia (ut D. Hieron. ait *epistola 8.*) ad margaritas, smaragdos, & hyacinthos, alioque pretiosos lapides ardent, & insaniunt.

Hinc etiam fluunt patriæ leges nostræ de fericorum prohibitione, quarum, Philippica novissima equum habentibus, privilegij causa, fericis uti, ad modum ibi præscriptum, concessit, & tamen (si pragmatica lex bene inspiciatur) illorum uxores privilegio non gaudent, sed ita legi subjectæ manent, ut aliæ, quarum viri equum non habent, quod forsan ratione de qua supra, procedit. Quæ item ratione, Lacedæmoniorum fæminis omnis ornatus, & mundus muliebris ereptus erat, teste Heraclide de politijs, neque enim, eis dabatur, comam nutrire, neque aurum gestare. Sed & sumptuarias quasdam leges, olim apud Romanos in viridi observantia fuisse, quæ, inquam, in certis quibusdam solemnibus diebus, terminum, cænarum sumptibus præscriberent, memorat Aul. Gellius *lib. 2. noct. Atticar. c. 24.* Quas omnes leges, Reipublicæ causa latas fuisse, constat, ejus namque intererat, ne quis re sua male uteretur, ut, & divites cives haberet, pacis, bellique temporibus, usui futuros, & plurimorum malorum radix, & occasio amputaretur, quæ ex immoderatis sumptibus provenire solent, ut ex *Osor. sup.* ob quam etiam Reipublicæ causam, lege datum fuisse, dicimus, ut unusquisque, quem vellet, suorum bonorum hæredem haberet, & successorem. Cujus rei alias causas affert Guiliel. *d. cap. Rainuntius, & Mench. de success. creat. in præfat. ex num. 29. cum sequentibus:* sed ego prædictas, quæ ad publicam utilitatem spectant, præsertimque posteriori loco dictam, potissimas esse, duco, ob quas lege civili libera hominibus potestas data fuisset, ut de suis rebus disponerent in tempus post mortem suam, dispositaque pro lege servarentur, *d. l. verbis legis ff. de verb. significat. Autb. de nupt. §. disponat. collat. 4.*

10 Cum verò (ut explicavimus) nuncupatæ rationes publicam utilitatem concernant, ex illis facile percipitur, quæ ratione, testamenti factio, non privari, sed publici juris esse, tradatur a Papinian. in l. testamenti factio ff. de testam. Vigl. enim in princ. instit. quib. non est permiss. facer. testament. num. 9. quærit, quæ nam sit hæc publica utilitas, quæ in testamenti factio consistit, & eam retulit ad *Pant. Jurisconf. respõ-*

sum in l. vel negare ff. quemadmod. testament. operant, ubi, publice enim, inquit, expedit, suprema hominum iudicia existum habere; Et in hoc sane Vigl. mihi visus est, errore labi, nec enim ideo testamenti factio, publici juris est, ut Papi. dixit in dict. l. testamenti factio, quia, factum testamentum observari, publice expedit, ut Paul. ait in dict. l. vel negare, diversa, namque, sunt inter se, facere testamentum, ac factum observari, ut patet, & quanvis utrumque publici juris sit, ut Iurisconsulti aiunt, diversa tamen ratio id contingit. Quare, quod ad praesens institutum attingit, testamenti factionem, ideo juris publici dici, dicimus, quia propter Reipublicae utilitatem, ut antea declaravimus, lex eam validitatis effectu condonavit, & sic, merito non privati, sed publici juris esse, dicitur, quae principatim, non privatae, sed publicae utilitatis causa est adinventata.

11 Quoniam verò ante jus successionis, & testamentorum, mortuis rerum dominis, res eae, tanquam in nullius dominio inventae, prius occupantis, jure naturali seu gentium fiebant, juxta §. serae igitur, versicul. quod enim §. insula, instit. de rer. divis. l. 3. ff. de acquirend. rer. dom. cum alijs, sequitur, quod de ijs rebus, illarum domini in tempus post mortem suam nullo jure disponere poterant; quanquam enim tempore adhuc habili disponderent, cum, inquam, rerum adhuc domini essent, tamen quia dispositionis effectus in tempus inhabile conferri batur, quando jam, qui disponebant, nullum jus in bonis essent habituri, dispositio ipsa penitus habenda erat, ac si tempore inhabili facta fuisset, juxta regul. l. quod sponsa C. de donat. ante rupt. Quae ratione probandum videtur, testandi facultatem, non tam juris, & justitiae, quam aequitatis & gratiae esse, ut probant Abb. in rubr. de testament. num. 2. Christoph. de Castellon. & Christoph. porc. in princio. instit. cod. titus. quae refert Ias. in rubr. C. quis testament. facer. poss. & eandem sententiam probat ibi Dec. n. 10. & in l. cum quis, n. 4. ff. de jurisdic. omn. judic. & eare sentit glossa in l. illa institutio, verb. pendere, ff. de hered. instit. quam, notabilem dixit Abb. ubi sup. verioreque, ac magis communem vident, scripsit Menel. in l. cum quis, nu. 13. C. de jur. & fact. ignorant. Sed contrariam sententiam, nempe, testandi facultatem, non benignitate, seu privilegio, sed mero jure hominibus esse concessam, tenet Bald. in d. l. Illa institutio, cujus sententiam defendit Vigl. in §. sed praedicta, n. 12. instit. de testament. Ias. in d. rubric. prope fin. ubi sequuntur moderniores, teste Dec.

ibidem n. 5. novissimè Molin. de justit. tom. 1. tract. 2. disputat. 124. versic. fin. ubi inquit, quod posita rerum divisione, de jure gentium est, in o & naturali, quod unusquisque de rebus suis disponere possit per ultimam voluntatem: sicut posita earundem rerum divisione, de jure gentium, in o & naturali est, posse celebrari permutationes, & alios contractus, ex illisque confurgere obligationem.

12 Sed prior sententia videtur verior, pro qua & illud facit, quia bona, domini ac possessoris sui naturam & conditionem sequi, contentaneum juri erat, regul. accessorium, de reg. jur. lib. 6. unde, ultra humanae vitae terminum, rerum dispositio, quas conservanda vitae causa Author naturae creavit, extendi non debebat, sed reddita vita Domino, & pristinae libertati bona reddenda erant, ut rursus fierent occupantis: unde non obstat consideratio Vigl. ubi sup. qua putavit, se evadere argumentum d. l. quod sponsa, considerans, rerum dominium, ex ultimo vitae suae momento, & sic, quo tempore adhuc dominus esset, earum dominum velle, in haeredem transferri, quae Vigl. consideratio, & si ea vera esset, proximè dictam tamen non vincit, quid enim prodesset homini, cui, in vita suae duntaxat tempus res datae essent, velle alium, ex ultimo vitae suae momento eas lucrari? nihil sane, non magis, quam si quis, post tempus restituere, gravatus, antequam dies venisset, voluisset, bona restitutioni subiecta alijs acquiri ex illo temporis momento, post quod restitui deberent. Quibus fit, ut bona omnia cujusvis hominis defuncti, bonorum, quae nullius erant, naturam secuta, in terminis juris gentium, illius esse, deberent, a quo primum caperentur, l. 3. ff. de acquirend. rer. dom. cum alijs. Jus autem civile, quod, jure gentium, aliquo addere, vel detrachere, consuevit, l. jus civil. ff. de justit. & jur. testamenti factionem hominibus indultit, ex rationib. sup. adductis, ex quibus, quibus voluit, & visum fuit testandi licentiam concessit, omnibus verò illa competent, quibus, expressim prohibita non est, ut not. gloss. in l. si quaeramus ff. de testam. Nunc ergo, de hujusmodi personis, aut saltem de aliquibus, quae testari nequeunt dicemus, antequam ulterius, ad legis solemnitates progrediamur, quando quidem, secundum Iurisc. in d. l. si quaeramus, & l. 2. ff. de stat. hom. & Imper. in §. fin. instit. de jur. nat. de personis priusquam de rebus agi convenit. Sed ante omnia legis nostrae intellectum, & quae ad eum spectant, sequenti initio subjiciemus.

COMMENTARIORVM

L. I. C. DE SACROSANCT. ECCLES.

PRIMA PARS.

De personis quæ testari possunt, vel non. Ad tex. ibi,
Habeat unusquisque licentiam.

INITIJ PRIMÆ PARTIS.

S V M M A R I A.

Constantinus B. Helenæ filius, an fuerit primus Romanorū Imperator, qui fidem Domini amplexus fuit? Philippus Romanorum Imperator, ejusquē filius nomine itē Philippus, primi fidem adepti

sunt, sed Constantinus, primus omnium, eam Romano Imperio postea divulgavit.

- 3 Bart. dubitandi ratio ad l. 1. C. de Sacrosanct. Eccles. refertur.
- 4 Verba legis enuntiativa, & etiam narrativa, incidenter & propter aliud principaliter emissa, nō disponunt.
- 5 Dubitandi ratio ad d. l. 1. à Bar. in lect. præstita, reprobatur.
- 6 Traditur, quod licet collegiū legari potest, & hæc redivas relinqui, & quod lex debet esse prolata in casu dubij.
- 7 Privilegium dicitur, quasi lex privata, & juris communis dispositionem in contrario præsupponit.
- 8 Novus Bart. intellectus in repetit. ad d. l. 1. communiter reprobatus, adducitur.
- 9 Glossæ et communis interpretatio ad d. l. 1. traditur.
- 10 Lex generaliter loquens intelligitur suppositis terminis habilibus.
- 11 Refertur Doctorum sententia existimantium, ante hanc l. non potuisse legari ecclesijs, aut saltem, quantum testatores vellent, non potuisse eis relinqui, quod ex communi interpretatione reprobatur num. 12.
- 12 Novus Bart. intellectus adversus communem confutatur, & illius argumentis respondetur, communisque intellectus in se verus, non tamen hujus legis proprius esse, traditur.
- 14 Pro verò intellectu præmittitur, plurimum interesse inter collegium, & concilium, & de argumento ab Etymologia.
- 15 Traditur, quid sit collegium, & unde dicatur, & quot homines requirantur, ut collegium dicatur, tam de jure civili quam canonico. Traditur item definitio, & Etymologia concilij, num. 16
- 17 Differentiæ nonnullæ inter collegium & concilium assignantur.
- 18 Præmittitur, jure antiquo, civitatibus, municipibus, alijsque fictis corporibus, in testamento relinqui, non potuisse, donec speciali Senat. cōsulis & Imper. auctoritate id fuerit permissum & pro ratione antiquioris juris explicatur Vlp. locus in fragment. sub tit. 23. Qui hæc inst. poss.
- 19 Præmittitur ultimò, Constantinum hic non fuisse loquutum de collegio, nec de illo sensisse in promulgatione hujus legis, sed de Concilio.
- 20 Ex tribus præmissis plana, & nova dubitandi ratio, & sensus ad d. l. 1. inferitur, & declaratur.
- 21 Traditur, legem istam, non tam ecclesiæ favore, quam testatorum gratia, latam fuisse, Et quare in Concilio loquatur.
- 22 Declaratur, quid importent illa verba legis, liber sit stylus, & licitum arbitrium.
- 23 Declaratur glossæ & aliorum doctrina in l. 1. §. item nuntiatio ff. de nov. oper. nuntiat.
- 24 Traditur contra omnes, legem istam in collegijs non loqui, nec intelligi.
- 25 Salyc. sententia existimantis, legem hanc in concilio non posse intelligi, reprobatur.
- 26 Traditur, quod si quantitas relicta concilio, illius expensas superet, pars quæ superat non convertetur in alium usum pium, sed hære-

- hæredis lucro cedit.
- 27 Relictum certæ quantitatis ad collegij, aut monasterij alicujus extruccionem, totum expendi debet in opus à testatore designatum.
- 28 Idem traditur de relicto pro funeris expensa, & pro causis alijs natura sua limitatas expensas nõ habentibus.
- 29 Relictum certæ quantitatis in certum missarum numerum, totum in numerum à testatore designatum erogari debet, & si quantitas maior sit quàmquam numerus ille exoptularet.
- 30 Vbi quantitas relicta, ad numerum Missarum à testatore designatum non suffecerit, numerus nihilominus implendus erit de reliquis defuncti bonis.
- 31 Traditur, quòd incertis personis relinqui olim non poterat, & rejecta Fabri ratione, alia assignatur.
- 32 Noniori jure, legata, & fideicommissa incertis personis relinqui possunt, cuius ratio assignatur.
- 33 De datione tutoris incerti, & testamentarij executoris.
- 34 Traditur in quo hodie consistat fauor pro relictis ecclesie incerte, aut pauperibus incertis.
- 35 Aduersus omnes traditur, legata, & institutiones incertas, ad pias causas, jure communi semper valere, nullo pietatis fauore, intellecta l. si quis ad declinandam C. de Episc. & cleric.
- 36 Agitur de altero incertitudinis modo, cuius causa relicta vitiantur, & est quando legatarij persona, certa defuncto fuit, sed hominibus est incerta, & utilis differentia notatur inter hanc & priorem incertitudinis speciem.
- 37 Traditur remedium, quo sibi aduersus litis molestias, & sumptus providere, possit hæres, qui pro legato uni relicto, qui est incertus, à duobus inquietatur, intellectu tex. in l. si quis seruum §. si inter duos ff. de legat. 2. cum Cuman. & paucis alijs contra communem.
- 38 Defenditur Cuman. sententia aduersus communem tradentis, legatum Titio, cum duo sint Titij, ita ut de quo senserit testator, non appareat, utiliter valere, altero, in alterutrum, jus suum renuntiante.
- 39 Traditur, in prædicta specie factò pacto, ut res inter eos dividatur, hæredem teneri.
- 40 An in foro conscientie teneatur hæres ad restitutionem legati incerti? & cui debeat fieri hujusmodi restitutio, traditur.
- 41 Traditur differentia inter incertam legati dationem, & ademptionem incertam.
- 42 Collegium, non ideo incertum dicitur, quia incerti sunt homines quos continet, sed quia non apparet, de quo senserit testator, quo casu non vitiatur legatum collegio ecclesiastico relicto, num. 43.
- 44 Communis doctorem sententia refertur, tradens, ecclesia simpliciter instituta, de parochialis testatoris fore intelligendam institutionem, & pauperum institutionem, de pauperibus domicilij.
- 45 Fabr. & Angel. sententia contra communem, & Costæ declaratio refellitur, & communis sententia diverso modo limitatur.
- 46 In ambigua voluntate, mulierum potius, quam virorum monasterio relicto deferri debet, & inter religiosas feminarum domos, illa præferretur, ad quam conuersæ recipiuntur, & curita? n. sequenti.
- 48 Traditur quid agendum sit, ubi nulla conjectura possit apparere, de qua ecclesia magis senserit testator, & quid, ubi Ecclesia Sancti à testatore & quid, ubi Ecclesia Sancti à testatore nominati, nec in civitate, nec in territorio ejus reperitur, num. sequenti.
- 50 Tertia, & ultima incertitudinis species adducitur, quæ pertinet ad relicta ecclesie ministris, & communis refertur distinguens inter relictis extraneorum, & propinquorum, aut amicorum.
- 51 Discutitur nova quæstio de relicto confraternitatis judicis, seu rectori, & distinctione resolvitur.
- 52 Agitur de legato relicto personis sub dignitatis nomine, quæ administrationem non habent, ut canonicis, & confratribus, & communes opinionones contrariæ concordantur, intellectu l. 2. ff. de reb. dub. & l. Annua. §. 1. ff. de ann. leg. Et quid de legato civib. civitatis relicto?
- 53 Traditur, legatum relicto seruis, aut filijs famul. confratribus, sub appellativo hoc nomine, confraternitati acquiritur.
- 54 Confraternitatibus relicta, pia relicta esse, traditur, & inter omnes Sanctæ Misericordie fraternitas notatur.
- 55 Relictum ecclesie simpliciter, ut in pietatis opera expendat, Sanctæ Misericordie Ecclesie, & ejus fraternitati, applicari debet.

PRIMÆ PARTIS

INITIUM.

De intellectu legis, & de legato incertis personis relicto.

Constantinus Magnus legem hanc populo dixit, fuit filius devotissimæ Helenæ, cui admirabilem Sanctæ Crucis inventionem Sancta Ecclesia acceptam refert. Eum omnium Roma-

Romanorum Imperat. primum, fidem Domini professum fuisse, affirmant Bart. hic, Bald. Salyc. & reliqui, & probat *l. Divi Constantini*, & ibi glossa *infr. de naturalib. liber. tex. in c. futuram ecclesiam 12. q. 1.* Sed est advertendum, quod in chronicis antiquis, & novis legitur de Philippo quodam Imperatore Romano, ejulque filio, cui etiam, Philippus nomen erat, qui multo ante Constantin. nostrum fidem veritatis sunt adepti, & à lævissimo Romani Imperij tyranno, Catholicæque Ecclesiæ persecutore Decio uterque pater Verone, filius Romæ, occisus fuit. Istorum, ut catholicorum Principum, in chronicis sanctorum mentio fit sub vita Laurentij insignis, insigni coruscantis ignis laurea candidati, tanquam, quipie & fideliter muneribus suis ecclesiæ thelauros locupletassent, quos multo magis Diaconus ipse sanctus locupletavit, & illustravit, quando dispersit, dedit pauperibus, in quorum manibus à tyranni manibus eos liberavit. Quod verò sanctorum chronicis fides sit adhibenda, probat gloss. *in proem. Digestorum §. hæc autem tria verb. regijs urbibus*, ubi, Imperator, inquit Theodosius Bononiam fecit jussu beati Ambrosij, ut dicitur in legenda beati Ambrosij: est etiam ad hoc glossa *in l. 1. versi. apud Vivianum, verb. inter fanaticos ff. de ædilit. edict.* ubi meminit legendæ beati Bartholomæi, sic ergo, & nos modo dicimus de Philippo Imperatore, cum filio, quod priores Constantino Magno fidem veritatis sunt adepti, quia ita legitur in legenda beati Laurentij. Præterquam quod testimonia alia de hoc fidelissima habemus apud historicos, adeo ut non desit, qui, eos sanctos fuisse, & juniorè martyrio occisum memoret: sed solo Illustrissimi Cardinalis Baronij testimonio contenti sumus, hoc enim unum propter eximiam tanti patris eruditionem, & auctoritatem ubique celebrem plurimorum instar est, *lis igitur tom. 2. annal. sub anno Christi 246. fol. 430. & fol. 444 sub anno 253. de Phillipis agit, & tradit, quarto imperij sui anno fidem suscepisse prædicatione Pontij Martyris, & à sancto Fabiano Papa baptizatos fuisse, qui deinde 7. imperij anno, & Christi 253. sub 2. Decij consulatu interfecti fuerunt, de quorum nece extat monumentum Veronæ, ubi senior necatus fuit, his verbis conscriptum; Anno Christi. c. c. l. i. i. i. Divus Philippus senior Veronæ, & Romæ Junior à satellitibus interficiuntur.* Constantinus autem nostræ legis author, de quo latissimè per eundem *tom. 3. à fol. 1. floruit anno Domini 306. usque ad 236. & sic multo post Philippos, senior enim, hujus nominis primus, numero vigesimus septimus Romanorum Imperator fuit, à Fabiano Papa, hujus nominis primo, numero 21. baptizatus, Constantinus vero à Sancto Sylvestro Pa-*

pa, hujus nominis primo, & numero, 34. fuit baptizatus, & ille, hujus nominis primus, & numero 38. Romanorum extitit Imperator, atque ita de illorum prioritate, dubitatio nulla est, quanquam circa annorum computatione aliquando variant historici, cujus varietatis ratio, probabilis est illa, quam dicit Illescas *lib. 2. histor. Pontifical. c. 1. sub Sylvestro Papa, in initio*, eam attribuens scriptorum errori in transcribendis numerorum notis, quibus veteres historici frequenter utebantur. Constat itaque Philippos, Constantinum tempore, & fidei susceptione præcelsisse, ut in chronicis, & historicorum libris legimus: Porro, fidem habendam esse chronicis, præsertim si de antiquo sint tradunt Canonistæ, Dominic. post glossam *in c. placuit, dist. 16. & in c. in nomine Domini nostri IESV Christi col. 6.* post gloss. *ibi in verb. a deo dist. 23.* ad idem est glossa *in cap. inter dilectos, verb. magis, de fid. instrument.* ubi Felin. *col. 6. num. 12.* idem tradit Felin. *in cap. ex parte 1. col. final. versicul. Et dum supra tactum est, de rescript.* Addit Bart. *in l. 1. numer. 22. ff. si cert. petat.* quod libris historialibus, chronicis, & similibus, si à nostris antiquis creditum videmus, & nos, etiam credere, debemus, cum quo tranleunt cæteri, secundum *lat. ibi n. 25.* ex quo difficile redditur, quod Bart. & reliqui in præsentia affirmant, Constantinum nostrum primum Romanorum Imperatorum viam veritatis agnovisse.

2. Cæterum difficultas hæc facilè resolvitur, respondendo, Philippum quidem Imperatorè, cum filio suo, primum omnium, ad sacrum baptisma, & fidem venisse, insidiola tamen, & inopinata morte prævêtum, eam Romano Imperio divulgari, & observari, non præcepisse, quod comprobatur Reverendiss. Baron. *d. 2. tom. sub anno Domini 253. fol. 444.* ubi Philippis, post necem eorum, non defuisse, ait, extremum illum omnium amplissimum tenatus officium, quos eos retulerit inter Deos, undè, sic eos, inquit, conjicimus, Christiana fuisse religione initiatos, ut tamè nullum ob eam causam negotiū fecerint gentilitiæ superstitioni: Constantin. verò, veram religionem Romano Imperio divulgari, jussit à maximo & sanctissimo Pontifice Sylvestro, salutari lavacro recreatus, de quo per *d. Baron. d. 3. tom. fol. 204. & 207.* quod ut certum probat Illescas *d. lib. 2. c. 1. sub eodem Pontifice*, licet alij, ab Eusebio Nicomediæ Episcopo baptizatum fuisse, memorent, ut per Eutrop. *lib. 10. & promptuarum Iconum insignior 2. part. pag. 83.* sed de baptismo illius per Sylvestrum, dubitare hodie, non licet, quando ita cantat Ecclesia in ejusdem Pontificis festo ultima Decembris die; Atque ita, qui dicunt Philippos, primos

primes Romanorum Principum, fidem veritatis suscepisse, de fide & religione illorum intelligunt, non tamen Romano Imperio annuntiata, qui verò Constantinum Magnum, primum omnium fidem adeptum fuisse, affirmat, de adepta fide, & Romano Imperio, illius jussu divulgata intelligunt, sic què prædicta difficultas resolvitur, & utraque sententia facili hac & vera concordia componitur, quam haud dubie probat *d. l. Divi Constantini, infr. de naturalib. liber.* ubi Zeno Imper. de Constantino loquens ait, quòd veneranda Christianorum fide Romanum munivit Imperium, & *tex. in d. c. futuram Ecclesiam,* ubi dicitur, quòd vir religiosissimus Constantinus, primus fidem veritatis, patenter adeptus est, & sic, non simpliciter, fidem adeptus, dicitur, sed, patenter adeptus, hoc est, coram universo Imperio Romano fidem professus, & ad eam suscipiendam, sub eodem degentes Imperio exhortatus. Quod Constantino, ante omnes contigit.

3 Hinc nacta occasione Bart. *hic in lect. n. 2* veram hujus legis, dubitandi rationem, in eo fuisse, scripsit, quod cum, illicito, & reprobato collegio, in testamento quidquam relinqui, non posse, certum de jure sit, *l. cum Senatus,* ubi idem Bart. & reliqui *ff. de reb. dub. l. 1. infr. de iudicis l. collegium, infr. de hæredib. instituend.* & utrobique notat glossa, *final. hic,* & communiter scribentes, dubium magnum erat ante hujus legis promulgationem, an collegijs ecclesiasticis possent homines in testamento relinquere? cum de approbatione illorum palam adhuc non constaret, propter magnas, & in gravescentes persecutiones, quas adhuc eo tempore ab infidelibus, fidelium ecclesiarum patiebantur, hoc igitur dubium ut removeret, legem hanc tulit Constantinus, qua ecclesiastici collegij approbationem enuntiaret, atque idcirco possent homines illi, quidquid vellent, in testamento solemni relinquere. Quod pro primo hujus leg. notabili scripsit hic Andr. de Bessetis *num. 8.*

4 Sed hæc ratio, & intellectus, inter alia ex eo displicuit, ipsimet Bart. *hic in repetit. num. 4.* quod hic de ecclesiarum approbatione principaliter non agitur, sed id enuntiativè profertur porro, verba legis enuntiativa, incidenter, & propter aliud principaliter remissa non disponunt, ut probat idem Bart. *in l. extat. num. 7. ff. eo quod met. caus. tradit Salyc. col. 8.* Alex. & cæteri scribentes *in l. qui se patris C. unde liber. idem Salyc. in l. accusationis. C. de accusat. Ias. hic in 1. lect. num. 26. & in 2. num. 33.* Idem Ias. *in rub. instit. de action. n. 6. in princip. Menoch. conf. 81. num. 23. vol. 1. latè Petr. Surd. conf. 5. num. 16. vol. 1. Vincent. de Franch. decis. Neapolit. 357*

num. 1. p. 2. quod similiter, de verbis narrativè facti, a legislatore prolatis tradit glossa *1. ad fin. vers. vel de tertio, in l. unio. C. quand. non petent. pars. petentib. accresc. gloss. in c. 2. verb. non tenentis, de dol. & contum. li. 6.* & alias similes cum turba doctorum de materia agentium citat Ias. *in d. l. unio. num. 22.* Generaliter verò quæ enuntiativa verba importent in quibuscunque actibus, & dispositionibus, agit latè Bart. *in l. ex hac scriptura ff. de donationib. De etor. in l. c. bis C. de testam. milit. ubi Bald. Angel. Ias. & Dec. ex professo agunt, & regulam cum fallentis ponunt, tradunt etiam Doctor. in l. cum aliquis C. de jur. deliber. ubi Ias. col. penult. Quæ autem dicantur enuntiativa verba, definit Alex. *conf. 190. plura narrata sunt, col. 7. num. 31. vol. 6.* & Bald. cum dialecticis, & juristis de re agens *in l. si voluntate C. de fideicommissar. libertatib.**

5 Secundum quæ, cum de ecclesiarum approbatione principaliter in hac lege non agatur, de illa Imperatorem hic disposuisse, dicendum non est. Quinimò dubitare non licet, ante hanc legem, ab eodem Constantino, tam clericorum, quàm monachorum collegia, palam, & coram populo fuisse approbata, siquidem, qui Christi fidem patenter adeptus fuerat, consequenter Christi ecclesias, ejusque in illis ministros, patenter approbare, visus est, ecclesias, inquam, quibus fides ipsa colitur, extollitur, & prædicatur. Denique, si jam hujus legis tempore, erant extructæ ecclesiarum, ut prædicta dubitandi ratio à Bart. excogitata, & intellectus præsupponit, & verum quidem est, eas jam tunc extructas fuisse, quis nisi Christianorum Imperatorum primus illas extruxerat? porro, de approbatione ecclesiarum, quas Imperator ipse, pro veræ religionis cultu creaverat, quis sanæ mentis potuit dubitare? si quidem & gentiles falsam religionem sectantes, religionis causa, collegia non prohiberi dicebant. *l. 1. ff. de colleg. & corporib. illicit.*

6 Hoc supposito, cum Bart. videret, jam ante hanc legem, de jure communi, licitis collegijs, & communitatibus legari, potuisse, & hæreditates relinqui *l. si hæres. §. vicis ff. de legat. prim. l. 1. §. si autem collegium l. omnibus ff. ad S. C. Trebell. l. 3. C. eod. titul. l. civibus l. cum Senatus ff. de reb. dub. ubi Bart. & Paul. gloss. in d. l. collegium, glossa, Bart. Bald. Salyc. Ias. & communiter scribentes hic,* cum, inquam, Bart. jure communi posse quemquam licitis collegijs in testamento suo relinquere, videret, ad hanc legem dubitandi rationem salva interpretatione communi proxime referenda non invenit, unde, illa stante, legem hanc, veluti de caso certo, & indubitato, populo fervire de vento, dixit *in repetit. num. 6.* siquidem lex omnis, in casu dubij

dubij debet esse prolata, ut pro regula traditur in l. quod Labeo ff. de Carbonian. edict. & in l. 1. ff. ad municipal. & glossa utrobique, idem probatur in l. ancilla. C. de furt. Tradit Bart. in l. qui Romæ §. duo fratres col. 1. in fin. & ibi notant communiter scribentes secundum Ias. num. 2. ff. de verb. obligat.

7 Legerat deinde Bart. verbum, *licentia*, in nostro tex. quo, juncta rubrica hic, qua parte, de privilegijs Ecclesiarum inscribitur, Constantinus licentiam, hoc est, privilegium unicuique dedisse, videtur, bonorū quod optaverit, ecclesiasticis collegijs relinquendi, atque ita prædictum verbum, ante hanc legem, facultatem libere disponendi, de qua hic, populo jure communi non competitivisse, innuit, licentia, namque, seu privilegium alicui indultum, juris communis dispositionem, in contrarium præsupponit, l. 1. ff. ad municipal. ubi glossa similia multa allegat, l. 1. in fin. ff. de constit. princip. tradit Bart. in l. 1. in fin. infr. de jur. & fact. ignorant. & in l. final. numer. 3. ff. de constit. princip. ubi differentiam ponit inter beneficium Principis, re scriptum, & privilegium, de quo per Dec. conf. 147. Et pro tenui num. 2. part. 1. & communiter scrib. in dict. l. final. ubi Ias. nu. 27. cum sequentib. addit, de mandato, & dispensatione Principis, & aliud agens, Bartoli, & communem differentiam in d. l. final. inter privilegium, & beneficium Principis, ut novam tradit, & declarat eruditissimus Hispanus Dom. Ferdinand. à Mendoga, in titul. de pact. lib. 1. cap. 5. num. 38. unde, privilegium dicitur quasi privata lex, c. privilegia, distinct. 3. cap. Abbate, in fin. versicul. hic autem sensus, de verbor. significat. Bart. Ias. & Dec. ubi sup. Ias. in l. miles num. 1. ff. de re judicat. & veteres, privadixisse, quæ nos singula dicimus, & inde leges de singulis conceptas, hoc est privatas leges, privilegia vocari, debere, refert Aul. Gell. noct. Atticar. lib. 10. c. 20. Denique, privilegium, aliquid operari, debet, l. si quando, in princip. juncta glossa notabilis ibi in verb. conceditur C. de inoffic. testament. c. in his quæ, versicul. final. juncta glossa optima final. ibi extr. de privileg. cap. si Papa eod. titul. libr. 6. tradit Ias. in l. si quis posthumos §. si filium num. 40. ff. de liber. & posthum. & in l. ait prætor num. 3. ff. de jure jur. ubi num. 1. cum sequentib. idem tradit de lege, statuto, & contractibus, nam & in his nullum verbum debet intelligi otiosè dictum, sed cum effectu, & virtute aliquid operandi, juxta celebrem, & receptam Bald. doctrinam in rubr. C. de contrah. empt. quest. 9. quam sequuntur, & extollunt omnes ubique, ut per Tiraq. de retr. convent. §. 1. gloss. 2. num. 22. & 43. nec minimum quidem verbum, Dec. qui Bal. retulit, conf. 2. numer. 5. part. 1. Multo magis igitur verba legis, *Ægyd. de Sacros. Eccles.*

ac Principis, non ut otiosa, sed cum effectu, & virtute aliquid operandi accipi, debent, præsertim quæ privilegium sonant, ex hoc enim, juris communis dispositionem, in contrarium esse, intelligere, debemus, supervacuum, nāque est, precibus impetrare, quod jure communi competit, l. unic. C. de thesaur. lib. 10. & pluribus citatis notat glossa final. in d. l. 1. ff. ad municipal. Cum itaque, privilegium, juris communis dispositionem, in contrarium præsupponat, & juri communi contrarium non esse, imo eidem contentaneum valde, supra ostenderit, licitis, & approbatis collegijs legata, & hæreditates relinqui, posse, & jam hujus legis tempore, collegia ecclesiastica fuisse approbata coram populo, ad quem lex hæc lata fuit, sub Romano Imperio degente, profecto, vel est dicendum verbum, *licentiam*, de quo in tex. supervacue & inepte in eo fuisse adjectum vel aliunde quærere, oportet, in quo licentia hæc, & privilegium, contra jus commune indultum, consistat.

8 Quare his præcipue & alijs motus Bart. hic in repetit. col. 2. & 3. late contendit, hanc legem novè & privilegij causa induxisse, ut unusquisque etiam inhabilis licentiam haberet relinquendi catholicis collegijs, bonorum quod optaverit, idque etiam in testamento minus solemni, quasi sic pro relictis ad collegia ecclesiastica, in duobus privilegium hujus legis consistat: & privilegium istud, ad exemplum militis in acie cadentis, tunc demum concessum hic intelligit, cum quis mortis tempore testatur, quo tempore, tanquam miles Christi, cum diabolo gerit duellum. Hunc Bart. intellectum, & fundamenta illius refert hic Salyc. col. 4. num. 9. & cum eo transivit Paul. nu. 5. & late nititur, illum octo fundamentis solidare Ias. in 1. lect. à num. 11. cum sequentib. & in 2. lect. col. 3. & sequenti. Sed Bald. hic in repet. num. 2. interpretationem, & verba Bartoli, ambages appellat, & rursus num. 54. 9. 1. truffam dicit: & singulis illius fundamentis respondens reprobat Salyc. col. 5. cum tribus sequentibus: & denique prædictus Bart. intellectus communiter damnatur, ut fatetur Ias. hic in repet. num. 15. Aret. num. 2. & 6. Alciat. num. 11. præcipueque contra eum adducitur l. generalis, infr. hoc titul. ibi, quod tamen alia omni juris ratione minus sit, ubi expresse deciditur, ita demum, ecclesiæ in testamento relinqui utiliter, posse, si illud omni juris solemnitate vallatum sit, id cujus tex. responsione, ait Ias. d. repetit. col. 6. num. 21. quod æstimavit Bart. usque ad extremos sudores, & tandem ejus solutionem, truffam appellat Salyc. d. col. 5. numer. 11.

9 Glossa igitur nostra in glossa 1. & in verb.

B

non

non sint cassa, ex diametro Bartol. opposita, licentiam hic unicuique habili duntaxat, & in testamento solemni datam intelligit, quam glossæ interpretationem sequitur Faber hic in princip. & Bald. 1. lect. num. 2. & 9. & in repetit. in princip. ubi col. 1. in fin. testatur, omnes sequi glossam excepto quodam Saturnino, communem etiam dicunt. Salyc. hic d. num. 11. Andr. de Besset. num. 2. & 23. in princip. Alc. num. 3. & 11. Iaf. 1. lect. in princip. & in 2. num. 12. 17. & 15. ubi in versicul. quid tenendum, citat Bart. alibi non semel eandem interpretationem sequentem, Tiraq. de privileg. pæ caus. privileg. 79. ut mirum sit, doctissimum Pinel nostrum & in evoluendis nostrorum libris diligentissimum, hunc intellectum, ut novum Alc. attribuisse, in secunda part. rubr. de bon. matern. num. 15. ad fin. scripsit enim ibi, ad hunc intellectum advertisse Alc. hic, & esse illum contra vulgarem intellectum omnium ferè Doctorum, tradentium, hic concedi testandi facultatem abdicatis solemnibus favore piæ causæ, cum potius, hunc esse vulgarem intellectum omnium ferè doctorum ad istum tex. excepto Bart. qui amplexatus est eum, quem Pinel. vulgarem appellat, ex supra citatis constet, ultra alios quos refert Michael. Crat. in lib. receptar. sentent. §. testamentum, quæst. 18. num. 1. nuncupatum verò intellectum, verum in se esse, ultra alia, probat expressè tex. in d. l. generalis infr. eod.

10 Ex qua communi interpretatione & intellectu, colligitur, quod dispositio quantumcunque generalis restrictionem tamen de habilitate recipit, ad quod glossam nostram hic quotidie allegari, testatur Bald. hic in lect. num. 2. & probat vulgaris ad hoc tex. in l. qui testamento. ff. de testament. l. rescripto in princ. l. ut gradatum, versic. Et si lege ff. de muner. & honorib. notat. gloss. & Bart. in l. 3. C. de fid. instrument. & jur. bast. fiscal. lib. 10. glossa in §. sed hæc solemnia, verb. quibuscunque, instit. de verbor. obligat. Bart. ad tex. ibi in l. si infanti num. 10. infr. de jur. de iher. Iaf. in l. quando col. 2. ad med. infr. qui admittit. ad honor. posses. Dec. in l. partum dotali in princip. infr. de collationib.

11 Verum, secundum hanc receptam, & veram in se interpretationem, integræ manent difficultates superius allatæ, de nulla dubitandi ratione, nullaque privilegij materia, in hac lege inventa, quas (ut supra ostendimus) minimè dissolvit, quod ante alios dixerat Bart. in lect. num. 2. ac deinde reliqui post eum, nempe, ante hanc legem, dubium fuisse, an clericorum, & monachorum collegia, pro licitis haberentur, ac proinde, an illis legari potuisset? Quare licentiosius addunt alij, ante hanc le-

gem, ecclesijs legari, non potuisse, ut per Bald. in repet. num. 2. Salyc. col. 6. Paul. numer. 2. Iaf. in 1. lect. num. 10. & in 2. lect. num. 2. ubi tradit, ante hanc legem, saltem, non quidquid homines vellent, sed ad certam usque summam potuisse ecclesijs in testamentis relinqui, quod generaliter hic, inquit, à Constant. permissum fuit, ut bonorum quod optaverint, sine certæ summæ præfinitione, possent homines ecclesiasticis collegijs relinquere. In hujus intellectus comprobationem adducunt hic doctor tex. velut clarum, & expressum, in c. futuram ecclesiam 12. quæst. 1. cujus item tex. eundem repetens intellectum, meminit Iaf. in l. 1. §. nuntiatio, num. 7. in princip. ff. de oper. nov. nuntiat. ac denique dispositionem hujus legis, ita cõmuniter intelligi, testatur Iaf. Clar. in §. testamentum, quæst. 5. num. 1.

12 Sed hæc sententia, & interpretatio, ex ijs quæ supra adduximus, facile diluitur. Illud autem, quod de certa summa adjecit Iaf. sine lege adjecit: aut enim collegia, illicita sunt, aut licita, illicitis nihil, licitis simpliciter relinqui posse, absque ulla summæ taxatione, legibus legimus: porro, ecclesiastica collegia, jam hujus legis tempore licita, & indubitanter, ac palam fuisse approbata, supra ostendi, unde, quo jure, jus illis legandi, ad certam summam Iaf. restringat, non invenio. Tex. verò in d. c. futuram ecclesiam, prædictam Doctorum sententiam non probat, nam ibi traditur, Constantinum, primum omnium Imperatorum Romanorum, ad fidem Christi, & Sacramentum baptismi patenter venisse, licentiamque dedisse universis suo degentibus imperio, non solum fieri Christianos, sed etiam ecclesias fabricandi, eisdemque ipsum donaria immensa contulisse, ac deinde à tempore Sanctæ Synodi Nicenæ, religiosos viros, semetipsos, & possessiones, prædiæque sua Deo ferventer consecrasse, hæc ibi, quæ sane, ante leg. istam ecclesijs non potuisse relinqui, mihi non probant, probant verò, earum congregationes, licitas fuisse, ut pote, in cultum veræ religionis institutas, ac proinde, eis jam legari, de jure communi potuisse, juxta l. cum senatus ff. de reb. dub. cum alijs, ex quo, hujus legis decilio, ad id non necessaria, planè deprehenditur.

13 In hac igitur controversia & difficultate magna, superiorem novam Bart. interpretationem adversus receptam glossæ sententiã, cum reliquis non probo, nec enim, quæ illum moverunt, ejus sunt ponderis, ut receptam sententiam deturbent, tot juris documentis & legum autoritatibus munitam, quibus, in testamentis, & habilitas personæ testantis, & juris solemnitas non raro inculcatur; nec licet alias non raro specialia multa, ac privilegia,

in ecclesiarum, ac piæ causæ favorem concessa legamus, à regulis juris ordinarij, istius favoris prætextu recedere, licet, ubi id specialiter cautum non reperitur, siquidem in jure nostro generalis determinatio privilegiatas quoque personas comprehendit. *l. in fraudem §. final. ff. de militar. testament. ubi notat Bald. Dec. in l. discretis, num. 8. C. qui testament. facer. poss. & in l. cum quædam puella n. 2. ff. de iurisdic. omni. jud. idem Dec. in l. 1. n. 8. ff. de reg. jur. late Tiraq. de retr. lignag. §. 1. gloss. 14. à num. 96. versicul. nam statutum, cum sequentib. Valasc. noster consult. 51. num. 28. tom. 1. & in notabili casu tradit Abb. in c. in præsentia, ultim. notab. de probat. quem ibi defendit Dec. num. 35. unde cum, respectu personæ testantis, aut civilis solemnitatis in testamento requisitæ, pia causa, civilibus legibus privilegiata non reperiatur, juris ordinarij regulis, ac legibus, in hoc judicanda erit, attento civili jure, nam de Canonico postea differemus. Denique, pro hac sententia est *tex. expressus in d. l. generali*, ubi, in ecclesiæ institutione omnis juris solemnitas exigitur.*

Nec Bartolum juvat generale verbum, *unusquisque*, de quo præsentis, quasi tam inhabiles, quam habiles, comprehendat, & sic, inhabilibus etiam, licentia, de qua hic, elargita censeatur, ad quod etiam inducit verba, *liber sit stylus*, & verbum, *arbitrium*, in fine positum, intelligens de arbitrio, ab omni juris solemnitate libero, non, inquam, hæc communi sententiæ advertantur, quibus supra responsum extat, ubi tradidimus, verba, & si generalia, ad habiles tamen casus restringi, solere: præterea, verba legis, seu statuti, quanvis universalis sint, tamen secundum subjectam materiam intelliguntur, & restringuntur, ut tradit Alex. *conf. 35. d. 119. processu, col. 4. versic. circa tertium, lib. 4. Dec. in l. 4. num. 4. infr. de testam. milit. idque etiam impropriata. Significatione vocabuli, ut referens Alex. tradit Dec. in l. bonorum, num. 15. infr. qui admitt. ad bonor. possess. & in contractibus est *tex. ad hoc celebris, in l. ex conducto §. Papinianus, aliàs l. si uno, & ibi Bart. ff. locat. l. insulam ff. de præscript. verb. l. damni infecti quidam ff. de damni. infect. atque ita, verba illa, unusquisque, & liber sit stylus, & si generalia sint, debent tamen ita accipi, ut habilis testetur, & solemniter quidem, secundum subjectam materiam testamentorum, de qua hic Imper. agit, præsertim, quòd, ea supposita, propriam verborum significationem restrictio hæc non offendit. Denique, credendum non est, Romanum Principem, qui jura tuetur, totam testamentorum observationem multis vigilijs excogitatam, atque inventam, hujusmodi verbo voluisse, everti, ut Imperat. ait in l. si quando, infr. de officios. *Ægyd. de Sacros. Eccles.***

testament. Cætera quæ Bartol. movere possent, difficultates, scilicet, sup. adductas contra communem hujus text. intellectum, & verba rubricæ, inferius resolvemus, nostram, ad hujus text. literæ mentem, interpretationem afferentes, salva glossæ, & cæterorum hic sententia, quam, ex supradictis, tam facile in se veram fatemur, quam, hujus leg. sensui & intellectui minimè congruentem.

14 Pro facili igitur, ac congruo hujus leg. sensui & intellectu unum præmitto, omnibus, non literatis tantum, sed etiam vulgaribus hominibus notum, collegium, nempe, & concilium, inter se differre, aliud est enim, hoc aliud, illud, quod & vocabuli diversitas, (à qua ad rei diversitatem argumentatur aliàs Imper. Constantm. in l. si idem infr. de codicill.) & vocabuli utriusque etymologia planè demonstrat, à qua desumptum argumentum, validum est in jure, ut probat *l. 2. §. appellata ff. si cert. petat. ubi tradit Bart. num. 1. & 2. quem tex. ad hoc tota die allegari, dixit ibi Ias. in princip. quod tamen intelligendum est, dum modo argumentum ab etymologia negativè sumatur, & rei definitio non repugnet, ut per Bart. & Doctor. in d. §. appellata, secundum Ias. ibi num. 3. ex professio verò, quando ab etymologia valeat argumentum, tradit idem Ias. in l. 1. a numer. 15. cum sequentib. ff. de acquirend. possess. latissime Vigl. in princip. instit. de testament. ex num. 5. Sed quod attinet ad propositum, illud satis est, quod etymologia rem significat, etymologiam, namque, vocat Cicer. in Topic. notationem, quia notam facit rem, de qua prædicatur, & non solum verbi, sed etiam rei, de qua quæritur, veram interpretationem sequitur, ut ait Præteius in lexicon juris verb. etymologia: & hinc est, quod etymologiam, resolutionem vocis in proprium rei effectum appellat Bal. in c. 1. §. si quis, col. ult. de controvers. investit. & in l. non sine, infr. de bon. quæ liber. quem refert Ias. in d. l. 1. num. 17. Unde si, collegij, & concilij, diversa sunt nomina, & (ut utriusque nominis etymologia ostendit, quam statim explicabimus) diversi effectus, illa inter se diversa esse, plane deprehenditur, juxta *d. l. si idem*, ut sic, de uno ad alterum argumentari, non liceat juxta *vulgar. regul. l. Papinianus exult ff. de minorib. c. 2. de translation. Episcopi**

15 Est enim collegium, plerumque simul in eodem loco cohabitatio, jure gentium, vel civili permissa, finem publicum respiciens, hanc definitionem collegio ex ijs quæ tradunt glossa, & Bart. in rubr. ff. de colleg. illicit. ubi etiam tradunt differentiam inter corpus, & collegium, quam refert, & sequitur Ias. in l. 1.

§. si autem collegium, num. 3. ff. ad S. C. Trebell. & ex Bart. in l. final. ff. de colleg. illicit. Abb. in c. dilecta, num. 5. de excessib. praelat. trium autem ad id, cohabitationem sufficere, probat *tex. in l. Nevatus ff. de verbor. significat.* & ita dixit glossa in dicta rubr. quam ibi Bart. probat, tradit Bartholom. Bolognin. in repet. Ausb. habita num. 339 *infr. nefilius pro patr.* ubi collegium aliter definit, dicens, quod est trium, vel ultra, hominum simul honestè habitantiū, in re à lege non improbatà facta conversatio: quæ definitio naturam, seu substantiam definiti non satis includit, nempe, commune cōmodum, cujus causa collegia instituuntur: glossa autem in c. 1. verb. ubi congregatio, 10. q. 1. dixit de jure canonico sufficere duos, ut sit collegium, de jure vero civili, tres, quam glossæ sententiam probat Abb. magis communem dicens, & differentię rationem assignans, in c. 1. num. 5. de elect. unde collegium dicitur, quasi plures in te colligens, ut per Bart. in d. rubr. de colleg. illicit. lat. in d. §. si autem collegium, num. 3. & est glossa in l. 1. verb. collegium ff. quod cujusque universis. nomin. nomen sic ab effectu mutuatum, ut alias, de tutoribus, & ædituis tradit Imper. in §. tutores autem, instit. de tutel. quod generaliter de nominis e-tymologia paulò ante notavimus, & est universitatis nomen, corpus fictum repræsentans ad ea quæ juris sunt, ut colligitur ex d. l. 1. cum suis §. & ex d. titul. de colleg. illicit. & ex l. meruo ff. de fidejussorib.

16 Concilium verò, (universale dico) non plurimum, in uno loco successiva, ac perpetua cohabitatio est, sed est congregatio quædam patrum totius Reipublicæ Christianæ, autoritate Apostolica in unum convocata, ad statuerendum, & providendum super his, quæ catholicæ fidei, & Ecclesiæ utilitatem respiciunt, ita colligitur ex Epistola, Victor in §. suscipimus, sup. tit. proxim. tradit Salyc. hic num. 1. ubi in fine addit, quod concilium, ex mote, & usu loquendi, ac elegantiori nomine sumpto, dicitur, quando generale est, Synodus vero, quando provinciale, & per Episcopum convocatur. Dicitur autem concilium, quia diversas, sive etiam contrarias opiniones, in unam certam, & determinatam sententiam conciliat, Salyc. d. num. 1. atque ita, animorum potius quam corporum conjunctionem intendit, sicut de conventionis, verbo tradit Ulpian. in l. 1. §. conventionis verbū ff. de pact.

17 Unde jam illa differentia apparet inter collegium, & concilium, quod collegium, proprie est, hominum in eodem loco collectio, & cohabitatio, concilium autem ad hoc tendit, ut diversos animi motus, in unum con-

ciliet: utrumque ex supradictis constat. Collegium item, sui ipsius principaliter negotijs intendit, quanvis bonum publicum finaliter præ-tendat, sicut & quodlibet aliud communitatis corpus, concilium verò, publicæ duntaxat ecclesiæ universalis utilitati in omnibus attendit. Atque his planum jam manet, quod antea præmissimus, diversa scilicet, esse inter se, collegium, & concilium, ac proinde quæ de collegio scripta legimus, ad concilium extendere, sine lege non possumus, præsertim, si privilegij causa illa sint scripta, quod stricti juris est, & ad privilegiatas personas restringi natura sua, notissimum est.

18 Secundò præmitto, jure antiquo, civitatibus, & municipibus, alijque similibus corporibus fictis inutiliter legari, nec enim, jure institutionis, seu legati quicquam illis relinquere poterat, ut tradit Plinius lib. 5. epistolar. in epistol. ad Catusium, ubi sic ait, *Nec heredem institui, nec præcipere posse Reipublicam, constat.* Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quarantem Reipublicæ nostræ, desinde quadrantem præceptionem quadringentorum milium dedit. Hoc, si jus aspiciatur, irritum: si de functi voluntate, ratum & firmum est. Hæc Plinius idem clarius probat Ulpian. in fragment. titul. 23. qui hered. instit. poss. versicul. *Nec municipia,* & prosequitur Duaren. in l. siquis ab alio. §. si parts. ff. de legat. 1. cujus rei ratione subjunxit Ulpian. in municipijs, & municipibus, sic dicens. *Nec municipia, nec municipes, heredes institui possunt; quoniam incertum corpus est, ut neque certare universi, neque pro libito, ac heredes decernere possunt, ut heredes fiant.* Hæc Ulpian. in d. versicul. *Nec municipia,* quibus clare sentit ideo municipia, & municipes, institui, non potuisse, quia incerta persona reputabantur, quæ institui, non posse, præmiserat in eodem titul. versicul. præcedente. Quæ sane ratio declaratione eget, nam sic simpliciter intellecta, tunc locum habere videtur, cum non est certum municipium, quod instituit testator, tunc, namque incertæ personæ relictum apparebat, & ideo inutiliter relictum manebat, quoniam, ut idem Ulpian. ait, d. tit. 23. versicul. *Incerta persona; certum consilium debet esse testantis, quod sane, certum esse, apparet, ubi de civitate, aut de municipio constat, de quibus testator sensit.*

Quare prædicta Ulpian. ratio sic explicanda est, ut municipia, & municipes, institui, non potuissent, quoniam certo corpore non constabant, quod institutum esse, diceretur, nam cū quis municipia, aut municipes instituit heredes, non eos instituit, prout singulos, si enim prout singulos institueret, non dubie talis institutio valeret, juxta, §. & unum hominem, instit. de heredib. instituend. sic liquidem instituti, possent, singuli, sive per creationem, sive per

per gestionem pro hærede, adeundo, hæredes fieri: Ulpian. ergò in d. versicul. *Nec municipia*, loquitur de institutione, quæ facta est in municipia, vel municipes, prout univertos, quò casu, quia non ut singuli, sed ut universi erant instituti, ad hoc ut hæredes fierent, non satis erat, quod cernerent singuli, seu pro hærede gererent, (qui erant duo modi, per quos olim, extranei hæreditatem acquirebant, ut tradit, & declarat, Ulpian. in d. titul. 23. *qui hered. inf. in. poss. ex versic. Extraneus, cum sequentib.*) sed necesse erat, quod id ab illis prout universis fieret, siquidem ut universi erant instituti, quod certè fieri, esset impossibile, quandiu corpus quoddam non fingeretur, quod iplos prout univertos repræsenteret, & sic, cujus nomine, veluti hæredis instituti nomine, cretio, seu pro hærede gestio expediretur: unde quod Ulpian. dixit in d. vers. *Nec municipia, nec municipes institui, posse, quoniam incertum corpus est, non hoc tendit, talium institutiones non valere, quasi personæ incertæ institutiones, quod primò ostenditur, quoniam de institutione personæ incertæ supra proximè loquutus fuerat, cui rationem subjunxit diverfam ab ea, quam in municipium, & municipiorum institutione scripsit. Præterea istius ratio cessat in illa, & illius, in ista, si quidem constat, incertam personam, cujus exemplum figuravit Ulpian. in d. vers. *Incerta persona, his verbis, quisquis, primus ad funus meum venerit, hæres esto; postquam venerit ad funus, posse, vel decernendo, vel pro hærede gerendo, hæreditatem adire; Denique hoc innuit Ulpian. cum mysterio dicens, municipij institutionem non valere, quoniam incertum corpus est, nec enim dixit, quoniam incerta persona est, cujus institutionem, ideo non valere, prædixerat in d. vers. præcedente, quoniam certum consiliū debet esse testantis, quæ tanè ratio planè cessat in institutione municipij, circa quod, negari non potest, certum esse consiliū testantis: Illic itaque non valet institutio, quoniā incerta est mens, & consiliū testantis, hic verò non valet, quoniā corpus ipsum, incertū est, hoc est, quoniā non est corpus aliquod certum, & còstans, quod, institutum esse, dicatur, ut univertorum nomine possit adire, & acquirere hæreditatem.**

Qua etiam ratione, nec legata, nec fideicommissa relinqui, poterant, municipijs, aut municipibus, quia corpus aliquod non erat, quod iplos prout univertos repræsenteret, & sic cum, municipibus prout universis, & non prout singulis, relictum erat, non valebat relictū, veluti si relinqueretur illis qui non essent in rerū natura, quod innuit Ulpian. d. vers. *Nec municipia*, ubi de fideicommissaria hæreditate loquens,

Aegypt. de Sacros. Eccles.

& dicens, quod posset municipibus restitui: Denique, subdit, *hoc Senatus consulto prospectum est*, quasi sic apertè significaret Senatus consulti auctoritatè necessariā fuisse ad hoc, ut municipibus fideicommissum hæreditatis acquiri potuisset, fictum, videlicet, corpus quodam inducèdo, quod municipes iplos prout univertos, quādo ita illis hæreditas per fideicommissum relictæ fuerat, repræsenteret, & sic, eis prout universis, relictum acquiri, potuisset, ut de municipio, hæreditate, & alijs, personæ vice fungentibus, ad ea quæ juris sunt, traditū extat in l. *mortuo ff. de fidejussorib.* quod cum fictionis jure tradatur, & fictionem de novo inducere, aut de casu ad casum extendere, homini non liceat l. *si forte ff. de castrens. pecul.* tradit Bart. in l. *si is qui pro emptore, q. 1. nu. 24. ff. de usucapionib.* Ias. in l. *si quis in fundi vocabulo, num. 52. ff. de legat. 1. & in l. 1. §. hoc autem, lect. 1. nu. 6. & 2. lect. num. 13. ff. ad Trebell.* ad hoc, ut respectu hæreditatis, seu cujusvis relictæ adipiscendi, civitas, & municipium, ut ficta & habilis persona censerentur, legis auctoritate opus erat, quæ sola fictionem inducere potest, ut per Bartol. & Iason. proximè citatos. Quo fit, ut jure antiquo, antequam id lege permitteretur, civitas, & municipium, testamento quicquam capere, non possent; quod Ulpian. & Plinius antea citati tradiderunt.

Cum verò æquitas (quæ fictionis causa semper est l. *post liminium ff. de capitu & post limin. revers.* tradit Bar. d. l. *si is qui pro emptore, q. 1. & ex professo q. 6. princ. n. 67. & Dec. in rubr. n. 12. infr. qui test. facer. poss.*) postularet, ut civitas, & municipiū, fictæ personæ censerentur, quo, testam. sibi relictæ capere, possent, propter publicam civitatis utilitatem, & necessitates, quibus, aliorū largitionibus subveniri, æquū erat, Aproniano *Senatus consulto* (quod legis potestatem habet, §. *Senatusconsultum, instit. de jur. natur. gent. & civil.*) constitutum fuit, ut omnibus civitatibus Romani Imperij hæreditas restitui, posset, & deberet, quando per fideicommissum hæreditas illis relictæ fuisset, ut refert Paul. Juriscons. in l. *omnibus ff. ad Trebell.* & Ulp. d. tit. 23. vers. *Nec municipia, in fin. qui in tit. 25. de legatis, in vers. Civitas omnibus*, idem refert in legatis, ejus rei originem Nervæ Imper. tribuēs & hoc jure hodie utimur generaliter in relictis quoquo titulo civitatibus, municipijs, & alijs corporibus licitis, ut in d. l. *omnibus l. si tibi cū municipib. ff. quod cujusq. universit. nom. l. si hæres jussus §. vicis l. civitatibus 122. ff. de legat. 1. l. 2. ff. de reb. dub. l. hæreditates C. de hæred. instit. & ibi communiter Doctor, ut ait Gom. 1. tom. c. fin. num. 6. vers. *similiter etiam*: quod autem magis attinet ad propositum nostrum, specialiter de collegio habetur in l. *cum senatus ff. de reb.**

reb. dub. ubi dicitur, quòd Imper. Marci temporibus senatus permiserit, licitis collegijs posse legari. Ex his itaque manifestè constat, civitatibus, & alijs corporibus licitis posse jam hodie in testamento utiliter relinqui, quod & *Iurisconsf.* temporibus ex senatus decretis poterat, atque ita non jure proprio, & ordinario ex testamento capere, poterant, sed speciali id jure, & inducta fictione æquitatis causa, permissum fuisse, constat. Constat item ex prædictis, fictionem hujusmodi, & speciale indultum, non ab homine, sed à lege dumtaxat, aut à legis auctoritatem habente potuisse introduci, & ad casus non expressos extendi, & si eandem rationem, & similem æquitatis causam habere viderentur. Nec enim id satis erat, ut, ab homine legis potestatem non habente introduci fictio, extendi vè, potuisset, cui convenit, quod circa privilegia, & leges exorbitantes crebro traditur, quæ etiam ex rationis identitate, ab homine non extenduntur, ut in *l. si verò §. de viro ff. solut. matrim.* & Bart. *ibi, reg. quæ à jure communi, de reg. jur. lib. 6.* quod de correctoria lege tradit glossa magna celebris & recepta in *vers. item ansidem, in Auth. quas actiones, infr. hoc tit.* quæ communis, & vera est ex relatis à Duen. *reg. 280.* & Pinel. in *l. 1. p. 1. n. 68. C. de bon. matern.*

19 Tertio jam & ultimo (propinquius accedendo ad nostræ leg. intellectum) præmitto unum omnibus per se notum, nempe, in tex. hic nullum omnino verbum de collegio reperiri, nec de collegio, sed de concilio Imper. palam & expressè fuisse loquutum: *Habeat, inquit, unusquisque licentiam sacrosanctissimo, catholico, venerabilique concilio, &c.* Cum autem jam supra ostenderit, diversa inter se esse, concilium, & collegium & Imper. hic appareat, non de collegio, sed de concilio loqui, vel se eum, quasi de collegio loquentem intelligere, ut omnes intelligunt, non est aliud, quam velle, eum aliud sensisse, quam quod dixit, dixit enim, concilium, Doctor. collegium dixisse, volunt, quod nec de vulgaribus credendum est, ut aliud sentiant quam quod dicunt *l. Labeo, vers. id Tubero ff. de suppellect. leg.* sunt enim verba, eorum quæ in animo sunt, notæ, & signa, ad quod plura congerit Tiraq. in *l. si unquam, verb. libertis, num. 17.* & sequenti, *infr. de rer. donat.* latius est ergo, Romanum Principem, & legislatorem, quem, proprie loqui, decet, de concilio loquentem, de concilio sentientem; & de illo legem ferentem, accipere, eo maximè, quod rerum vocabula, immutabilia sunt *l. si quis in fundi vocabulo, & ibi Bart. & Doctor. ff. de legat. 1.*

20 His veris & clavis præmissis adnotationibus provero hujus legis intellectu, verus ille

jam, ac facilis apparet, omni difficultate remota; Quanquam enim jam ante hanc leg. Marci Imper. temporibus, collegijs legari, permissum esset senatus decreto *d. l. cum senatus ff. de reb. dub.* tamen permissio illa, & licentia, ad concilij casum, sine lege extendi, non poterat, cum ea demum in collegijs, ex fictione quadam, ac specialiter contra jus ordinarium fuisset inducta, ut antea notavimus, atque ita quavis æquitas postularet, ut idem jus in concilio servaretur, pro relictis eidem, tamen, quia concilium, prout est ea sanctorum patrum congregatio, & animorum conciliatio in eandem sententiam, ac decretum, de se capax non erat hujusmodi relictorum, jure ordinario attento, cum nec vera, nec ficta adhuc persona, quæ capere posset, jure centeretur, legis auctoritate ad id opus erat, quàm hic interposuit Constantin. Magnus tempore generalis illius primæ Nicænæ Synodi trecentorum & octo decim patrum, de qua in *Epistola, Victor. §. suscipimus, sup. tit. 1. de jum. Trinit. & fid. Cathol.* & in *c. sexta Synodus §. 1. distinct. 16.* & in *d. c. futuram Ecclesiam 12. q. 1.* Atque ita de vera dubitandi ratione ad hujus tex. decisionem jam constat, nec enim, quia Marco Imperat. Senatus auctoritate decretum fuerat, quòd collegijs licitis posset legari, idcirco absque nova lege id in concilio permittente, legari illi utiliter poterat, cum, quod in collegijs specialiter cautum fuerat, ad concilium, sine lege extendi non poterat, ex ratione, de qua supra, sunt enim hæc inter se diversa valde, ut præmissimus. Apparet item ex supradictis, in quo, licentia, seu privilegium, de quo hic adversus juris communis dispositionem consistat, quod utique consistit in eo, quod concilio utiliter relinqui possit in testamento, quod secundum jus commune, ante hanc legem non permittebatur ut tradimus, conveniens autè hujus licentiæ ratio, æquitas fuit, quæ exigebat, ut religiosissimus Imper. qui congregatæ pro fidei augmento, & defensione, Nicænæ, Synodo generali interfuerat, auctoritatem suam pro illi relictis interponeret, ad similitudinem ejus, quæ jam antea pro collegiorum legatis fuerat interposita à senatu, idque propter eandem, aut etiã maiorem æquitatis rationem, cum rejecta juris scrupulositate, convenientissimum foret, liberam voluntatem hominibus esse, de rebus suis post mortem disponendi, & ita, quod optaverint, sanctissimo, catholico, venerabilique concilio relinquere possent, quam legis suæ rationem Imperat. hic expressit.

21 Ex qua decidendi ratione colligitur, non tam in piæ causæ favorem, & privilegium quam ipsorum testatorum, ac liberæ voluntatis gratiam, legem hanc latam fuisse: nec obl-

tat verbum, *privilegijs*, de quo *in rubric.* quo motus Bart. hic *in repetit.* legem hanc secundum privilegium ecclesie accepit; Respondetur enim, quod rubrica inscribitur, *De Sacrosanct. Eccles. & de reb. & privileg. ear.* prima autem hæc lex, non ad privilegia ecclesiarum pertinet, sed ad res illis in testamento relictas. Quod si objiciatur, concilium, non esse ecclesiam, atque ideo, *legem primam tituli de Sacrosanct. Eccles.* potius de ecclesie personis, rebus, aut privilegijs, quam de concilio loqui, oportuisse; respondendum erit, concilium quidem, materiale ecclesiam non esse, sed ipsam catholicorum patrum congregationem, in totius Ecclesie causam & gratiam legitime convocata, sacram ipsam militantem Ecclesiam, cujus causa fit, repræsentare, unde aptè & convenienter, lex hæc, quæ loquitur in Concilio, in *capit. tituli de Sacrosanct. Eccles. scripta est:* verbum autem, *licentiam*, in ea dirigitur ad testatorem, *habeat*, inquit, *unusquisque licentiam*, &c. Denique, ad populum lex lata fuit, ut ex superscriptione apparet, & advertit Bart. *hic in repet. num. 4.*

22 Quibus omnibus, tam, inquam, ex verbis legis in decisione, quam in ratione, constat, Imperatorem hic potius, & principalius, liberum stylum, & licitum arbitrium testatoribus debitum pro rerum suarum dispositione quam favorem ecclesie respexisse, & sic, stylum, & arbitrium, à scrupulosa illa juris subtilitate, de qua supra, liberum esse, voluit, non verò liberum ab ordinata testamentorum solemnitate, ut solus Bart. interpretabatur, *in repetit. hic*, à cæteris reprobatur, quibus in hoc assentio.

23 Atque ita apparet, quod verba prædicta, præfatam Bartol. interpretationem non probant, quam etiam non juvat doctrina ab eo adducta *d. repetit. num. 13.* probata per gloss. & alios *in l. 1. §. nuntiatio, versicul. item nuntiatio ff. de nov. oper. nuntiat. & in l. 3. §. quolibet loco, ubi glossa verb. & tempore ff. de tutel.* videlicet, quod quando signum universale jungitur verbo futuri temporis continenti extensionem actus jam concessi, etiam inhabiles comprehendit, quam doctrinam, communiter approbatam dixit Ias. *in l. in provinciali. §. si in publico, num. 3. ff. de nov. oper. nuntiat.* secus autem, si, per universale signum, actus de novo concedatur, tunc enim de habilitate restrictione recipit, quo casu procedit *l. ut gradatim §. & si lege ff. de munerib. & honor. cum alijs de quibus sup.* secundum quam doctrinam gloss. & communè, cum hic universale signum, *unusquisque*, adjiciatur, actui jam concessi, nempe, facultati testandi, inhabiles etiam comprehendere, videbatur, ut Bart. opinabatur, cujus tamen opi-

nionem prædicta doctrinæ & resolutio (ut dixi) non juvat, est enim illa intelligenda ubi signum universale actui jam concessi appositum, si de habilibus tantum intelligeretur, nihil operaretur, tunc enim, ne superfluum, & otiose scriptum videatur, ad inhabiles extendendum erit, juxta *d. §. nuntiatio, vers. item nuntiatio, & d. §. quolibet loco*, si vero in persona habiliu[m] universale signum aliquid de novo inducit, restringendum ad illos erit, secundum regul. *d. §. & si lege, cum concord.* quod ultimè evenit in præsentem, nam in persona illorum qui activam testamenti factionem habebant, universale signum, *unusquisque*, operatur, ut Concilio, cui ante hanc legem testamenti factio passiva non inerat, relinquere, possent. Quæ etiam ratione dici potest, quod hic universale signum non adjicitur actui jam concessi; nam & si generaliter concessum hominibus esset, testari, posse, non tamen ante hanc legem, in concilij commodum testari, concessum erat, ut ex supra dictis constat. Denique communi interpretationi minus obstat, quod ut simile Bart. pro sua adducit, de libera testandi licentia concessa militibus *in l. 1. ff. de testam. milit. & saepe, alibi*, quæ, ex eo quod libera conceditur, etiam inhabiles alias comprehendit, *ut in l. jure militari ff. illo titul.* unde, & in proposito, propter verbum, *liber*, de quo in *tex.* idem similiter videbatur dicendum; quæ, inquam, obiectio non obstat, & facile tollitur, respondendo, illud de militibus privilegium, sic in jure civili reperiri scriptum, non autem de testantibus ad ecclesias, seu pias causas alias, quæ tale privilegium sibi jure civili non vendicant. Quid verò verbum, *liber*, hic importet, explicuimus sup.

24 Ex hoc autem intellectu, qui mihi, hujus legis verbis, & menti, absque dubio proprius, & conveniens visus est, illud secundo infertur, Imperatorem hic nihil de relictis ecclesie collegijs determinasse, quidquid tam communis quam Bartol. hic velint, cum in ecclesiasticis collegijs, (ut ostendimus supra) circa relictorum validitatem, nec dubium aliquod esse potuisset, nec licentia ab Imper. hic concessa opus esset, minus etiam verba *tex.* illis conveniunt, ibi, *sanctissimo, catholicos venerabilisque Concilio*, nec enim concilij appellatione collegium venit, quanquam sic interpretetur Faber *hic in princ.* nec è contra, *ut sup. ostendimus*, & ex communi usu loquendi facile apparet, nec enim Salmanticense collegium Divi Bartholomæi, nec Conimbricense Divi Pauli, nec Complutense Divi Illephonsi, aliquis concilia bene appellabit, sicut nec è contra, Nicænum, Tolentanum, aut Tridentinum Concilium, propriè quis, collegia nuncupabit.

bit. Denique verba, *sanctissimo, catholico, venerabilique*, potius conveniunt universali concilio, (quale fuit illud Nicææ, trecentorum & octodecim patrum tempore Imperatoris Constantini) quam cuius collegio. Et sanè legem hanc, non de collegio, sed de Concilio loqui, bene vidit, & fatetur Bart. *in repetit. n. 32. in princ.* (nec enim poterat, non videre); quanquã ipse, & reliqui, legem in concilio palam & expressè loquentem, ad collegium trahant.

25 Tertio denique & ultimo ex eodem intellectu infertur contra Salyc. *hic n. 1.* dicentè, legem hanc de concilio intelligi, non posse, quanquam enim, illam, non in collegio, sed in concilio loquentem, aperte vidit, improprio tamen, seu (*ut melius dicam*) rei vocabulo mutato, legem de collegio, non vero de concilio intelligendam fore, ideo existimavit, quia cū concilium, non successivam, & perpetuam, ut collegium, sed temporalem duntaxat causã habeat, non quidquid homines optaverint, prout lex ait, sed tantum quod victus necessitas exigit, ei posse relinqui, est opinatus, quã sanè sententiam & intellectum litera nostri text. excludit, quæ de concilio est, & non de collegio, & hæc inter se, re & nomine diversa sunt, ut præmissimus; nec vero Salyc. ratio contrariũ suadet, nam & si concilium de sui natura temporale sit tamen pro sua tolemni pompa, & ut rei par est, celebratione, sumptus & expensas magnas desiderat, ita ut ditissimorum hominũ ampla legata, illis non abundant, quod Imperatorem respexisse, existimandum esset, si verba illa, *bonorum quod optaverit*, ad bonorum quantitatem referre, necesse esset, quæ tamen magis libertatem circa qualitatem bonorum relictorum, quam circa quantitatem eorum, important, ut inferius in ultim. part. trademus.

26 Si verò casus evenisset, in quo relictæ quantitas concilij expensas excederet, singulare dubium in residuo verteretur, quod forte plurimi affirmarent, in alium pietatis usum expendi, debere, qui destinato à testatore maxime assimilari posset, juxta id quod de legato civitati relicto, Modestin. respondit *in l. legatum, ff. de usufruct. legat.* ut in alium usum convertatur, cum non possit expendi in illum, quem testator expressit, cujus argumento, in piæ causæ relictis idem communiter observatur, & pro regula traditur, *ut infr. dicemus.* Sed præiens casus, ad communem illam traditionem non videtur spectare, quippe qui, ibi proponitur, quod res à testatore relicta, non potuit expendi in causam ab eo designatam, unde conjectura voluntatis in aliam similem erogatur, conjicitur namque ex causa à testatore expressa, hoc cum potius voluisse, quam ut hæredis lucro re-

lictum cederet, *d. l. legatum l. in testamento i. ff. de condition. & demonstrat.* at vero in casu presenti, non est cur de legato in similem causam expendendo quæramus, cum in illam, quam testator expressit, proponamus expensum, ita ut plene testatoris voluntati satisfactum appareat in complemento causæ, quam ille designavit, atque ita de complemento causæ à testatore expressæ quæstio non est, sed de residuo legati post illam completam, quod, idcirco, penes hæredem manere debere, puto, alioquin, si in similem pietatis usum expendi, debeat, id quod superest præsentis synodi expensis, quibus testator providere voluit, dicemus, in alterius synodi expensas fore reservandum, quod testatoris voluntati consentaneum non videtur; Denique casum hunc similem illi censeo, in quo centum alicui legata proponerentur, qui supra quadraginta capere non posset, quo casu, partem, quæ superat legatarij capacitatem, ad alios successores devenire, nulla dubitatio est *l. i. C. de secund. nupt. l. 2. C. de naturalib. liber.*

27 Ubi verò certæ quantitatis legatum relictum proponeretur ad collegij, monasterijve alicujus constructionem, tota quantitas erit expendenda in opus à testatore præceptum, adeo, ut & si minore summa amplum collegium, monasterium vè fuisset extractum, pars quæ superfuit, non heredi, sed ipsimet collegio, aut monasterio sit applicanda: est enim perspicua differentia ratio inter hunc & præcedentem casum, quia in illo, peracto concilio, concilium non est, cujus expensis, & lucro residua pars legati applicari possit, unde hæredis lucro cedit, cui imputandum non est, quod maioribus expensis totam legati summam non absumit, cum certa & limitata causa concilij sit, cujus expensis cum plenè satisfecerit hæres, plene testatoris voluntati satisfactum esse credetur, quæ ratio in collegio, & monasterio cessat, quæ, & si magnificè, & sumptuosè minore summa constructa fuissent, negari tamen non potest, quod maiori legati summa sumptuosius, & magnificentius extrui, potuissent, unde pars, quæ superfuit, non ad hæredem, cui est quod debeat, imputari, sed ad collegium ipsum, aut monasterium pertinebit.

28 Iuvat id quod tradit Bart. *in l. Lucius 2. §. à te peto num. 1. ff. deleg. 2.* ubi loquitur de illo, cui certa summa relicta fuit, in testatoris funus, & si minorem expendat, quod superest, ejus lucro non cedit, cum causa talis esset, quæ limitatas expensas non haberet, sed, vel plus, vel minus expendi in illam, potuisset, unde secundum Bart. ibi, pars quæ funeris expensæ superfuit, non pertinebit ad illum, cui in prædictam causam relictum fuit, cum steterit per eum, quominus defunctum solemnitus sepeli-

ret, tota relictæ summa in id erogata. Denique prædictam sententiam probat Socin. in l. quibus diebus §. Terminus ult. notab. ff. de conditionib. & demonstrat. ubi tradit per tex. ibi, quod ubicunque pecunia relinquatur, ut ex ea aliquid fiat, seu construatur, tota debet expendi, nec pars quæ superest, hæredis lucro cedit. Sed hoc debet intelligi in ijs, quæ certam & limitatam causam expensarum non habent, nam quæ limitatam causam habent, ut diximus in concilio, alio jure censentur pro residuo legati ut tenet Bart. d. §. si te peto. Quod ad alias facti species notandum erit.

29 Dubium vero erit, ubi testator certam pecuniæ quantitatem in certum missarum numerum reliquerit, quæ quantitas, inspecta regionis consuetudine, numerum à testatore declaratum excedat, quid de residuo judicandum sit, si fortè hæredis lucro cedit, cui nihil in hac specie imputari potest circa oneris implementum? an si missarum numerus ampliandus sit? ut ita exuberantius defuncti voluntas adimpleatur, dum in similem pietatis usum expenditur, quod superfuit ei, quem ille designavit, juxta Bar. communem sententiam per d. l. legatum ff. de usufruct. legat. ubi Bar. num. 3. scripsit, quod si certum reliquerit testator pro missis canendis, quæ propter interdictum cantari nequeant, illud relictum debet converti in alium usum pium, quod de simili usu intelligendum est, unde in hac specie, in ecclesia alia ab interdicto libera cantabuntur missæ, quando in ea, quam testator designavit, intra tempus ab eo præfinitum celebrari non possit: vel denique in casu prædicto dubium erit, an tota relictæ quantitas pro numero missarum à testatore declarato sit eroganda? quod ultimum magis puto, quia & si pro minore summa totidem missæ dicantur, tamen in casu prædicto pro maiore, erunt dicendæ, quia, scilicet, quantitas relictæ, elemosynæ loco est, quam extenuare, aut pluribus quam testator iussit, distribuere, hæredi non licet.

30 Per contrarium vero ubi quantitas relictæ numero missarum à testatore mandato non suffecerit, erit nihilominus de hæreditarijs bonis numerus implendus, quod & pietatis favor, & defuncti voluntas exigat, quem credendum est, minorem quantitatem, quam quæ numero ab eo designato par sit, ignoranter destinasse, & si maiorem, in tam piæ causam, necessariam fore, scivisset, maiorem destinasset: Ut in simili de alienæ rei legato dicitur, quod etiam ignoranter conjunctis personis relictum valet, l. cum alienam 2. responsio. C. de legat. cujus argumento, in piæ causæ relictis, idem tradiderunt Alex. & doctor. ibi, Bald. in præsentis in repetit. col. 1. q. 2. quævis hoc

jure civili tantum procedere, scripserit, existimans, illud, in hoc, jure canonico correctum esse per tex. satis celebrem, & difficilem in c. filius noster extr. de testam. de quo nos inferius, ubi opportunius venit, latius agemus: nunc vero prædictæ sententiæ argumento, in casu proposito, missarum numerum implendum fore, dicimus quanvis relictæ, & destinata a testatore quantitas eum non impleat, idque ex conjecturata defuncti voluntate, quem, credibile est, impari pio oneri quantitatem destinasse, abundare credentem, ita ut, si impari scivisset, maiorem reliquisset, ut dicitur in legato alienæ rei ignoranter conjunctæ personæ relictæ, quod, & in piæ causæ relictis æque obtinere, non civili tantum jure, & Bald. existimat, sed etiam canonico, inferius §. part. trademus, cū intellectu tex. d. c. filius noster.

Quod adeo verum puto, ut in proposita specie non sit locus decisioni Sacrosanctæ Trident. Synod. sess. 25. c. 4. de reformat. ubi permittitur Episcopis, in synodo diocesana, & generalibus ordinum, in capitulis suis generalibus, missarum numerum ecclesijs, & monasterijs suis impositarum extenuare, pro elemosynæ tenuitate, illud enim Sancta Synodo statutum fuit, nè alias piæ testantium voluntates perirent, dum non facile inveniretur, qui, impari elemosynæ stipendio, missarum præcepto muneri subicere se, vellet, unde si testatoris bona sint, unde numerus ab eo præceptus expleri abunde possit, non erit diminuendus propter hæredis favorem obtentu decisionis prædictæ, quæ non propter hæredis, sed propter testatoris favorem, & ecclesiarum, quibus onus missarum incumbere, decreta fuit, præterquam, quod decretum illud tantum intelligi de missarum onere ante Concilium Ecclesijs & monasterijs imposito, ex Illustrissimorum Cardinalium declaratione notat eruditissimus noster frater Eman. Rod. in sua sum. c. 249. num. final. in princip. tom. 1. ubi frater Gaspar. Parafelo in suo compendio, allegat.

31 Quoniam vero Bar. hic in lectur. notavit, relictum collegio ecclesiastico, ratione incertitudinis non vitari, ac deinde reliquid ipsum notarunt, secundum las. in præsentis 2. de test. num. 3. (quanquam id hæc lege non probetur, ut las. sentit.) nos pro hujusce notabilis ornatu, ac clara & perfecta cognitione illius præmittimus, incertam legatarij personam, quod attinet ad propositum, tripliciter considerari posse. Primo modo incertam personam in mente testantis consideramus, hoc est, quæ incerta opinione animo suo testator subiecit, non magis, inquam, de uno quam de alio sentiens, hoc modo, curcunque, filio tunc filiam suam uxorem dederit, centum, vel sic, Ecclesiæ, aut pauperibus

peribus centum: tradit Ulpian. in fragment. titul. 23. qui hæred. instit. poss. in versicul. Incerta persona, & in titul. 25. de legat. versicul. Incertæ personæ, de quo incertæ personæ membro agit Imper. in §. incertis verò, cum §§. sequentibus. instit. de legat. ubi traditur, quod incertis personis relinqui olim non poterat, cuius rationem assignat Faber. d. §. incertis, num. 1. dicens legata, meriti vel amicitiae causa relinqui l. nec adiecit ff. pro soc. unde non valebant incertis personis relicta, quia erga eas testantis affectio considerari non poterat, sed hæc ratio stabilis non est, quia huiusmodi legatum, cuiusque filiam meam duxerit uxorem, vel, cuiusque, filie meae filium suum dederit in matrimonium, tamquam incertæ personæ relicta, non valebat, d. §. incertis verò, versic. incerta autem, & tamen in illo, meritum in legatario, & causa legandi in testatore negari, non potest, nec enim refert, quod tale meritum tempore testamenti, an post illud factum, inveniatur in illo, qui, post testatoris mortem ducta illius filia, ad legati commodum venire, speratur, nam & spe obtinendi relicti, ad matrimonium licet invitare, l. Titio centum §. Titio centum 1. ff. de conditio. ib. & demonstrat. atque ita, in persona legatarii meritum post testamenti tempus inveniens spectatur, quod & in plerisque alijs modalibus, & conditionalibus dispositionibus videre est, in quibus, non tam ratione meriti, & affectionis tempore testamenti existentis quam postea eventus in causa operis implendi, legatum, seu hæreditas relinquitur.

Omissa igitur ratione Fabr. quæ ex his & alijs iustineri nequit, antiquæ legis, qua incertis personis relinqui nõ posse, cautum erat, (quod jus etiam Iuriconsultorum tempore durabat, ut communiter esse receptum, tradit Socin. in l. quidam relegatus, num. 12. ff. de reb. dub. Coll. in c. si pater 1. part. verb. pauperes, num. 15. de testament. lib. 6.) pro priorè & congruentiorè rationem esse, putavi, ne contingeret, futuro eventu eum certificari, quem testator, si de illo specificè cogitasset, non vocasset, sed omnino recusasset, videlicet, propter ipsius personæ indignitatem, vel inimicitias cum testatore habitas, qua etiam ratione, omisis alijs quas doctores comminiscuntur, veteres decrevisse, puto, illam institutionem non valere, quos Titius voluerit, l. illa institutio ff. de hæredib. instituend.

32. Hodie verò, incertis personis legata, & fideicommissa relinqui possunt, ex nova Justinian. constitutione, quo jus illud antiquum sublatum est §. sed nec huiusmodi, instit. de legat. ubi glossa firmat, constitutionem, cuius ibi meminit Imper. non reperiri, atque ita, si hodie incertæ personæ sit legatum, dispositio valet, sus-

pena tamen quousque legatarii persona signato eventu demonstratur. Motum autem Imperat. fuisse, puto, in veteris juris abrogationem quia, cum ex stricta illa antiqui juris observantia justæ defunctorum voluntates effectu carent, non ob aliud, quam ne quis forte detestatore male meritis, illius bonis frueretur contra specificam ipsius voluntatem, eveniebat, quod alij bene merentes, testatoris amici, & cognati, à relicto, quod jure non subsistebat, removebantur invito testatore: nõ igitur, unius, aut alterius odio, latissima mortis voluntas impediretur, antiqui juris observantiam quasi nimis scrupulosam sustulit Imper. constitutione sua, simplicitatem legibus amicam amplexus.

33. Quod verò attinet ad dationem tutoris, jus antiquum servavit intactum §. tutor autem, instit. de legat. ubi lex rationem assignat, quam ibi declarat Faber, & Bart. in l. quidam relegatus, num. 7. ff. de reb. dub. dicens, quod per dationem tutoris testator, non sibi sed posteritati suæ providere, intendit, ac idcirco non ita ei à lege dationem tutoris fuisse commissam, ut possit illam incerto eventui committere, cui rei & personæ pupillaris periculo, tradit Coll. d. c. si pater, verb. pauperes num. 16. quo fit, ut nec hodie tutor ita utiliter detur, illam, qui filiam meam duxerit uxorem, tutorem do impubertibus meis. Quo argumento, in testamentario executore idem scripsit Roderic. Suarez in allegat. de captator voluntat. fol. 100. versicul. Et reperio, ut incertus dari nequeat, sicut tutor non potest, cui æquiparatur, ut ille ait, de quo est glossa in l. tutela pletunq. ff. de tutel. quam notabilem, & communiter approbatam dixit Gom. in l. 32. Taur. num. 4. Ego tamen de illa Roderici sententia, quod ad propositum attinet, valde dubito, video enim, per executore testamentarium, testatorem voluntati suæ providere, non sic per dationem tutoris, qua pupillo providet, quæ est ratio Imperat. in d. §. tutor autem.

34. Stante autem prædicta juris antiqui correctione, advertendum est, favorem, quem Bart. & reliqui hic notant pro relictis ecclesiæ incertæ, non simpliciter in eo consistere, quod non vitientur ratione incertitudinis, cum quibuscunque personis incertis, legati seu fideicommissi titulo relinqui hodie possit d. §. sed nec huiusmodi, ubi glossa 1. & communiter receptum tradit Socin. in l. quidam relegatus, num. 12. In eo igitur favor ecclesiæ à Doctoribus hic notatus versatur, quod licet hodie incertis personis relicta valeant, tamen non alias valere intelliguntur, quam si incerta persona, futuro aliquo eventu certificanda vocetur, nec alias ad legatum venire potest, quam secundo eventu,

eventu, quo, secundum testatoris dispositionem, certificanda venit, ceterum, si ecclesiae indeterminatè relictum proponatur, nullo, inquam, signo, demonstratione vè addita, qua certificanda veniat, utiliter tamen, (& in hoc consistit specialitas) relictum valebit: & idem est in quibuscunque alijs piæ causæ relictis, *Auth. de Ecclesiast. titul. §. si quis in nomine, col. lat. 9. l. id quod pauperibus i. nulli l. si quis ad declinandum, infr. titul. 1.* tradunt Doctor. hic, Faber in §. incertis autem, *instit. de legat. & in §. sed quoties, instit. de iur. natural.* Covar. in c. cum tibi, num. 14. de testament. Cost. d. c. si pater 1 part verb. pauperes, num. 8. ubi alios refert, contra quos tamen, *ibidem numer. 10. cum sequentib.* contendit, id, non speciali jure, sed communi potius procedere; Nam, secundum eum, pietati favor, in sustinenda duntaxat pauperum institutione vertatur, sed ubi primum jure sūt instituti, lex intromittit se in certificandis eorum personis per interpretationem voluntatis defuncti, secundum juris ordinarij rationes, & conjecturas.

35 Ego vero hic advertendum puto, ipsam pauperum, seu cujusvis piæ causæ institutionem, quocunque modo ea incerta esse dicatur, non quidem jure speciali, sed communi potius, absque aliquo, inquam, piæ causæ privilegio sustineri: Cujus rei veritas, in primis quod attinet ad hoc primum incertæ personæ membrum, quod contingere, diximus, quando nullam certam personam animo suo subicit testator, patet ex eo, quoniam, qui ecclesiam, aut pauperes indeterminatè instituit, nullam, inquam, certam ecclesiam, certos vè pauperes mente sua determinans, animam suā, aut etiam Christum Dominum, Ecclesiae sponsum, & patrem pauperum, instituisse, creditur, ut latius inferius trademus, unde, nō est dicendum, testatorem in hac specie, incertam personam instituisse, quo magis, ex aliquo piæ causæ privilegio institutionem tueri, necesse sit, quæ tum mo jure procedit, & sustinetur. Denique in piæ causæ institutione cessat omnino ratio, quam supra attulimus, pro invaliditate relictorum personis incertis, ex stricta juris antiqui observantia, nec ratio alia excogitari potest, qua, jure ordinario inspecto, illa institutio non valeret, *Christi pauperes heredes instituo, cum, & si quis bona sua alterius dispositioni committit, commissarius ille, nudus hæres reputetur, commissaria bona in pias causas distributurus, secundum receptum Innoc. intellectum ad lex. ibi in c. cum tibi, extr. de testament. ubi sequuntur communiter Doctores, teste Ias. in l. captatorias col. penult. ad fin. C. de testam. milit. Valasc. consult. 68. num. 4. tom. 1.* & esse communem legittarum, ac canonista-

rum, tradit Clar. §. testamentum quasi. 6 num. 6. quem intellectum, ut verum in se probo, sed de d. c. cum tibi, non disputo modo, ne ongius, quam velim, ab instituto divertar: prædictam vero communem sententiam ita demum procedere, existimant communiter Doctores, ut refert Covar. d. c. cum tibi, num. 10. si testator utatur verbis boni viri arbitrium importantibus, & ita resolvit Bart. hic, in repetit. num. 64. Ex sententia verò Cardinal. d. c. cum tibi col. 1. idem erit, & si verbis liberæ voluntatis utatur testator, quam sententiam, post Imol. *ibidem num. 13.* memoriæ commendandam dixit Covar. *ubi sup. veram, & communem Gom. l. 32. Taur. num. 1.* secundum quam, illam institutionem, quos Titius voluerit, quam jus civile non probat, *l. illa institutio ff. de hered. instit. jure canonico valere, dicemus, tenerique Titium jure hoc, in defuncti hæredes, non quos voluerit, constituere, sed piam necessario causam, quod non probo, tam quia prædicta interpretatio, liberæ voluntatis verbis, quibus usus est testator, non convenit, nec infrequens apud utriusque juris interpretes differentia est, inter verba liberam voluntatem, ac boni viri arbitrium significantia, quam quia non sic de facili juris correctio est introducenda, sed magis expedit, jura juribus concordare, nec leges imitari, sacri canones dedignantur, c. cum expediat, de elect. lib. 6. c. 1. de nov. oper. nunciat. l. 1. C. de inoffic. dotib.* Probo igitur receptam Innoc. sententiam in d. c. cum tibi, cum communi interpretatione, & Bart. in præsentis d. num. 64. Addo tamen, in proposita specie, eum, cui bonorum suorum dispositio à defuncto commissæ est, fore potius commissarium, seu testamenti executorem appellandum, quam nudum hæredem, ut communis appellat, illum vero, seu illos, hæredes defuncti appellabo, quos vir ille bonus pietatis causa servata elegerit, ac denique ejusdem juris ac rationis, dispositionem in prædicta specie censebo, ac illam, pauperes, & captivos, quos Titius elegerit, instituo. Qua in specie, pauperes, & captivos à Titio electos, hæredes defuncti dici, nulla dubitatio est, juxta d. l. si quis ad declinandum. Apparet itaque ex supra dictis institutionem piæ causæ incertæ, secundum primum incertæ personæ membrum, non speciali aliquo piæ causæ privilegio, sed communi, & ordinario jure procedere, & valere.

36 Quod vero attinet ad sequens incertæ personæ membrum, quod contingit, quando testator certam quidem personam mente determinat, & intelligit, sed de qua intellexerit, incertum est, ut infra explicabimus, pro certo æque est, institutionem piæ causæ ordinario,